

Oppfølging av tro og livssyn blant enslige mindreårige
flyktninger i bofellesskap

Caring for unaccompanied refugee minors and their faith in
group homes

En kvalitativ intervjustudie

«Sammen i dag – på egne ben i morgen»

Camilla Løvslund

VID vitenskapelige høyskole

Stavanger

Masteroppgave

Master i interkulturelt arbeid

Antall ord: 25992

Dato 12.12.2020

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Enslige mindreårige flyktninger (EMF) er barn under 18 år som kommer alene uten følgepersoner med foreldreansvar til Norge, som asylsøkere eller overføringsflyktninger (Eide, 2020, s. 30). Ved bosetting i kommunene er det opp til den enkelte kommune å organisere ansvaret for oppfølgingen av ungdommer fra 15 til 18 år. Halvparten av kommunene organiserer ansvaret under barneverntjenesten, selv om trenden er at man går bort fra dette. Det største tiltaket for bosatte flyktninger er bofelleskap med døgnbemanning, selv om det finnes en bredere tiltaksvifte. Enslige mindreårige flyktninger i bofelleskap har ikke samme rettigheter som andre barn i barnevernet som mottar daglig omsorg i praksis. Det har heller ikke de som organiseres utenfor barnevernet. De største forskjellene er i forhold til anvendelsen av omsorgsparagrafer som gir rettigheter til kvalitetssikring av tiltak med tilsyn fra fylkesmannen. Den andre er retningslinjer i forhold til blant annet hensyn til og oppfølging av tro og livssyn.

Mange av ungdommene kommer fra land der religionen er sentral og sterkt integrert i individene. I møte med det sekulariserte samfunnet kan dette bli en overgang. Troen betyr ofte mer for flyktninger enn det gjør for de som har sine forfedre i Norge. I et samfunn hvor religion og livssyn blir mer privatisert og er en privatsak, er det varierende om og hvordan hensyn og oppfølging av tro og livssyn vektlegges i de offentlige institusjonene på samfunnsnivå. Denne masteren handler om i hvilken grad ansatte i bofelleskap for enslige mindreårige flyktninger anvender individuelle vurderinger i oppfølging av ungdommenes tro og livssyn til barnets beste. Samt hvordan ungdommene selv erfarer denne oppfølgingen.

Det teoretiske rammeverket består av sentrale prinsipper for miljøterapi, kultursensitivitet, Bronfenbrennes bioøkologiske modell og sekularisering. Samtidig gjør jeg rede for det grunnleggende hensynet til barnets beste. Det er i denne masteren anvendt fenomenologi for å få nyanserte beskrivelser fra informantene og hermeneutikk som forståelsesramme. Metoden er kvalitativ med 4 ulike tilpassede intervjuguider til én til én intervju, med 4 utvalg av informanter. Utvalgene er 3 tidligere EMF, 3 ansatte, 1 fagkoordinator/boligleder og 2 ledere av tros- og/eller livssynsamfunn. Temaanalysen har to hovedtemaer; ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn og ansattes individuelle vurderinger til barnets beste.

Hoved funnene er: Alle ungdommene trengte individuell oppfølging av tro og livssyn. Ungdommene var rimelig fornøyd med oppfølgingen av tro og livssyn i bofelleskap. Flere ungdommer savnet dypere samtaler om tro og livssyn med ansatte, og ønsket ansatte skulle ta mer ansvar i oppfølgingen slik at ungdommene klarte å praktisere troen sin. Ungdom med minoritetsreligion i bofelleskapet følte seg ensomme i begynnelsen. Behovet for oppfølging av tro og livssyn viste et markant kjønnskillen ut fra ulike utfordringer knyttet til troen. Det kom frem at troen oftest er sterkest i begynnelsen og er i endring mens ungdommene er i bofelleskapet. Ungdommene ble tryggere i egen tro, identitet og hvordan praktisere i nytt land. Flere anvendte praktisering av troen som en religiøs mestringstrategi. Ungdommene har ofte en ulik religiøsbakgrunn. Noen har lite kunnskap om egen tro, som kan være en sårbarhetsfaktor for radikaliserings og ekstremisme. Her kan veiledning og tilknytning til etablerte trossamfunn være en ressurs, dersom disse anerkjennes og gis mulighet.

Ansatte foretok individuelle vurderinger til barnets beste i varierende grad, hvilket gjorde oppfølgingen personavhengig. Flere faktorer påvirket vurderingene i mer eller mindre grad. Tro i endring fordrer jevnlig evalueringer og medvirkning. Miljøterapeuter var mer målrettede og dokumenterte mer enn miljøarbeidere. Tidligere adresserte ikke ansatte at de fulgte opp tro og livssyn, da ble det kaos og konflikter mellom ungdommene og ansatte. Da ansatte begynte å følge ungdommene opp i forhold til tro og livssyn ble det mer harmonisk. Ansatte kan anvende egen tro som verktøy i det miljøterapeutiske arbeidet, spesielt ansatte med lik tro som ungdommene. Ansatte som ikke tror eller som er skeptiske til religion eller muslimer vektlegger ikke oppfølgingen i lik grad. Alle ansatte har vært usikre på hvordan følge ungdommene opp og ønsker mer kompetanse. Uten sentrale retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn prioriteres ikke arbeidet i lik grad. Flere ansatte og fagkoordinator etterlyser landsdekkende retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn for å sikre praksis.

Abstract

Unaccompanied minor refugees, UMR, are children under the age of 18 who come to Norway alone without accompanying persons with parental responsibility, for instance as asylum seekers or resettlement refugees (Eide, 2020, p. 30). When settling UMR in the municipalities, it is up to the respective municipality to organize the responsibility for the follow-up of young people from 15 to 18 years. Half of the municipalities organize the responsibility under the child welfare service, although the tendency is to move away from this. The most common arrangement for resident refugees is group homes with 24-hour staffing, although there is a wider range of measures. Unaccompanied minor refugees in group homes do not have the same rights as other children in the child welfare service who receive daily care in practice. Nor do those who are dealt with outside the child welfare service. The major differences are, firstly, the application of care provisions that provide rights to quality assurance of measures, supervised by the county governor, and, secondly, guidelines in relation to, among other things, consideration for and follow-up of beliefs and life stance.

Many of the young people come from countries where religion is central and strongly integrated into the individual citizen. When facing a secularised society, this can be a difficult transition. Faith often means more to refugees than it does to those who have their ancestors in Norway. In a society where religion and views on life become more privatised and are a private matter, there is variation in whether and how consideration and follow-up of beliefs and life stance are emphasized in the public institutions at the societal level. This thesis concerns the extent to which professional caregivers in group homes for unaccompanied minor refugees apply individual assessments in the follow-up of the young people's beliefs and views on life, in the best interests of the young people involved, as well as how the young people themselves experience the follow-up.

The theoretical framework consists of key principles for milieu therapy, cultural sensitivity, Bronfenbrenner's bioecological model and secularisation. At the same time, I explain the basic consideration for the best interests of the child. Phenomenology has been used in this thesis to obtain nuanced descriptions from the informants, and hermeneutics served as a framework for understanding. The method is qualitative, with 4 different customized

interview guides for one-on-one interviews, with 4 selections of informants. The selections are 3 former UMR, 3 professional caregivers, 1 course coordinator/housing manager, and 2 leaders of religious communities. The thematic analysis has two main themes; the young people's need for the follow-up of faith and life stance, and employees' individual assessments of the best interests of the young person in question. The main findings are:

All the young people needed individual follow-up of faith and life stance. The young people were reasonably satisfied with the follow-up of faith and life stance in shared housing. Several young people would have liked to have had more in-depth conversations about faith and life stance with caregivers, and wanted caregivers to take more responsibility in the follow-up so that they were able to practice their faith. Young people with a minority religion in the housing association felt lonely at first. The need for follow-up of faith and life stance showed a marked gender difference based on various challenges related to faith. It emerged that faith is most often strongest at the start, and may change during the time period the young people spend in the shared accommodation. The young people became more confident in their own faith, identity and how to practice their beliefs in a new country. Several applied the practice of faith as a religious coping strategy. The young people often have different religious backgrounds. Some have little knowledge of their own beliefs, which can be a vulnerability factor with regard to radicalization and extremism.

Employees made individual assessments of the best interests of the person concerned to a varying degree, which made the follow-up person-dependent. Several factors influenced the assessments to a greater or lesser degree. When faith changes over time, the process requires regular evaluations and participation. Milieu therapists were more focused and documented more in detail than caregivers without formal education qualifications. Previously, employees did not deal with the follow up of faith and life stance, which resulted in chaos and conflicts between the young people and employees. When employees began to follow the young people up in relation to faith and life stance, the situation improved and was more harmonious. Caregivers can use their own faith as a tool in the milieu therapeutic work, especially employees with the same faith as the young people. Caregivers who do not believe or are skeptical of religion or Muslims do not emphasize follow-up to the same degree. All employees have been unsure of how to follow up the young people and want

better training. Without central guidelines for the follow-up of beliefs and life stance, these are not given equal priority. Several employees and coordinators are calling for nationwide guidelines for following up beliefs and life stance, to ensure practice.

Forord

Oppfølging av enslige mindreårige flyktninger er et arbeid jeg har engasjert meg i over flere år. Min bakgrunn er hovedsakelig som tverrfaglig spesialist i den kommunale barneverntjenesten, mottak for enslige mindreårige flyktninger og skole. Med bachelor i sosialt arbeid, videreutdanning i barnevern i minoritetsperspektiv og grunnfag i sosiologi som utdanning, er det arbeidet med enslige mindreårige flyktninger som ligger helt spesielt i mitt hjerte.

Jeg vil si tusen takk til min veileder Memory Jayne Tembo som har bistått meg med gode råd og veiledning gjennom hele prosessen.

Jeg vil rette en stor takk til alle informantene som i samtaler har delt av sine liv, erfaringer og verdifull kunnskap. Dere har berørt og beriket meg! Sammen håper jeg vi kan bidra til å berike andre som leser denne masteren, ved å sette oppfølging av tro og livssyn på dagsorden. Takk til de som var med i prøveintervju og de som jeg var i dialog med før utarbeidelsen av masteren.

Takk til mine døtre, Marthe og Hanna, som heier på meg! Takk til Lise Grøvan Røyland og Cecilie Revheim for gode samtaler og bistand! Takk til Marthe og Morten som har gitt meg mitt første barnebarn, Oline, som har vært og er en stor glede i denne tiden. Til slutt takk til Hildegunn Marie Tønnessen Seip for språkvask!

Kristiansand, 14. desember 2020.

Camilla Løvslund

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Problemstilling	3
1.2	Begrepsavklaringer.....	3
1.3	Avgrensninger	4
1.4	Relevans	4
1.5	Arbeid med enslige mindreårige flyktninger	6
1.5.1	Hvem er enslige mindreårige flyktninger?.....	7
1.5.2	Bakgrunn for bosettingsforholdet av EMF.....	7
1.5.3	Bofellesskap for EMF	8
1.5.4	Mandat for oppfølging av tro og livssyn i bofellesskap	10
1.5.5	Oppgavens disposisjon.....	11
2	Relevant forskning på feltet	12
2.1	Forskning på flyktninger og religion.....	12
2.2	Forskning på enslige mindreårige flyktninger	12
3	Teoretisk rammeverk.....	14
3.1	Overordnet hensyn – Barnets beste	14
3.2	Miljøterapi.....	17
3.3	Kultursensitivitet	20
3.4	Bronfenbrenners bioøkologiske modell	22
3.5	Sekularisering	25
3.5.1	Sekularisering på 3 ulike nivå i Norge	26
4	Forskningsdesign og metode	30
4.1	Kvalitativ metode	32
4.1.1	Utvalg	32
4.1.2	Intervjuguide	33
4.1.3	Én-til-én-intervju	34
4.1.4	Gjennomføring av intervju	35
4.2	Etiske refleksjon	35
4.2.1	Forskeren	37
4.3	Validitet og reliabilitet	37
4.3.1	Oppgavens sterke og svake sider	39

4.4	Transkribering og analyse	39
5	Presentasjon av funn.....	43
5.1	Ungdommenes behov av oppfølging av tro og livssyn	43
5.1.1	Troen og livssynets betydning for ungdommene	46
5.1.2	Utfordringer knyttet til troen	48
5.2	Individuelle vurderinger i oppfølging av tro og livssyn til barnets beste.....	49
5.2.1	Mandat, retningslinjer, lovverk og faglige tilnærminger	51
5.2.2	Planarbeid og medbestemmelse	53
5.2.3	Oppfølging av tro og livssyn i praksis	54
5.2.4	Ansattes egne holdninger og hvordan de viser respekt og kultursensitivitet ...	55
5.2.5	Samarbeid med tros- og livssynssamfunn	57
5.3	Avslutningsvis	59
6	Drøfting	60
6.1	Ansattes usikkerhet i oppfølging av ungdommenes tro og livssyn.....	60
6.1.1	Fokus, mandat retningslinjer og nedoverblindhet	62
6.1.2	Ungdommenes erfaring	64
6.1.3	Nøkkel til å bygge opp systemene i den bioøkologiske modell i nytt land.....	67
6.2	Manglende samarbeid med tros- og livssynssamfunn.....	68
6.3	Utfordringer i oppfølgingen	70
6.4	Anbefalinger til oppfølgingen	73
7	Konklusjon	76
	Litteraturliste	80
	Vedlegg 1	89
	Vedlegg 2	93
	Vedlegg 3	97
	Vedlegg 4	100
	Vedlegg 5	104
	Vedlegg 6	107
	Vedlegg 7	111

Vedlegg

Vedlegg 1. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring til informantene: ansatte, tidligere enslige mindreårige flyktninger og tros- og livssynsledere.

- Vedlegg 2. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring til informant: fagkoordinator.
- Vedlegg 3. Intervjuguide til utflyttede enslige mindreårige flyktninger.
- Vedlegg 4. Intervjuguide til ansatte
- Vedlegg 5. Intervjuguide til tros- og/eller livssynsledere.
- Vedlegg 6. Intervjuguide til fagkoordinator/boligleder.
- Vedlegg 7. Tilbakemelding om prosjektet fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, NSD.

Oversikt over figurer

- Figur 1. Little boy praying alongside his father during Ramadan. (hentet fra egen eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006, fra: ID 118660380 © [Rawpixelimages](#) | [Dreamstime.com](#)).....s. 5
- Figur 2. Muslim boy learning how to make Dua to Allah (hentet fra egen eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006, fra: ID 121110326 © [Rawpixelimages](#) | [Dreamstime.com](#)).....s. 5
- Figur 3. Manglende retningslinjer kan føre til usikre profesjonsutøvere (Egen modell, hentet fra eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006).....s. 6
- Figur 4. Antall bosatte enslige mindreårige flyktninger per 1. januar 2019, etter landbakgrunn og bosettingsår hentet fra Statistisk sentralbyrå, SSB (2020, s. 17)..... s. 8
- Figur 5. Type botiltak for EMF med bosetting fra 15 år (i prosent N=84). Modell hentet fra: Lidén et al. (2020, s. 80).....s. 9
- Figur 6. Bronfenbrenners bioøkologiske modell (hentet fra Bø, 2018, s. 171).....s. 23
- Figur 7. Gadammers hermeneutiske sirkel med horisontbegrep (hentet fra eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006, fra Krogh, 2014, s. 56).....s. 31
- Figur 8. Oversikt over hoved- og undertema i temaanalysen.....s. 41

1 Innledning

Når barn kommer alene til et nytt land, er troen ofte det eneste de har med seg. Oppfølgingen av tro og livssyn har fått lite oppmerksomhet i omsorgen for enslige mindreårige flyktninger (EMF). Oppgaven vil sette søkelyset på å ta trosdimensjonen på alvor i en barnets beste-vurdering. Troen betyr ofte mer for muslimer og andre religiøse minoriteter enn for de som har sine forfedre i Norge, ifølge Dalgard (gjengitt fra Repstad, 2020, s. 36). Mange ungdommer med flyktningebakgrunn anvender troen som religiøs identitet (Synnes, 2019). Dette viser at troen ofte har stor betydning for ungdommene. Troen er ofte i endring når flyktningene kommer til Norge i møte med det sekulære samfunnet (Sandberg et al., 2018, s. 76).

Når kommunene vedtar å ta imot EMF fra 15-18 år, er det Integrerings- og mangfolds direktoratet, IMDi (2017, s. 54), som har ansvaret for bosettingen. Det er frivillig for kommunene om de ønsker å bosette EMF og det er opp til den enkelte kommune hvordan arbeidet organiseres (Stang, 2020a, s. 147). Kommunene får statlige tilskudd og stykkprisfinansiering (Lidén et al., 2020, s. 7). Dette kan vare inntil 5 år eller fylte 20 år. Flere av ungdommene bor i bofelleskapene til de er ca. 20 år. Det er den enkelte kommune som både organiserer og forvalter omsorgsansvaret (IMDi, 2017, s. 63). Det finnes ingen konkrete retningslinjer fra IMDi, for hvordan kommunene skal følge opp tro og livssyn til enslige mindreårige flyktninger i bofelleskapene. IMDi (2017, s. 58) oppfordrer den enkelte kommune å utarbeide et godt og helhetlig omsorgstilbud ut fra ungdommenes behov, og har utarbeidet en Håndbok for kommunene. Det er altså opp til den enkelte kommune å utarbeide en standard for god nok omsorg og oppfølging av religion, i tillegg til kvalitetssikring av tjenestene (Garvik et al., 2016). Dette kan føre til ulik kvalitet på tjenestene og store variasjoner i hvordan utøvelsen av den daglige omsorgen blir forvaltet og ivaretatt.

Barneverntjenesten har i cirka halvparten av kommunene ansvaret for arbeidet med enslige mindreårige flyktninger. Trenden er at denne organiseringen faller bort. Det har vært store diskusjoner i kommunene i forhold til organisering av arbeidet, noen mener ungdommene sikres rettigheter ved å være organisert under barnevernet og være forankret i

barneverntjenesteloven. På den måten sikres en minimumsstandard på god omsorg og den barnevernsfaglige kompetansen. Andre argumenter for organisering utenom barnevernet kan være å organisere arbeidet sammen med flyktninge- og migrasjonserfaring for å beholde en samlet flyktninge- og migrasjonskompetanse. For å samkjøre arbeidet med ungdommene har kommunene opprettet et storbynettverk. Vergene til ungdommene har ansvaret for å sikre at det gis forsvarlig omsorg (IMDi, 2017, s. 23). Vergerollen tolkes likevel ofte ulikt og er utfordrende (Lidén et al., 2020, s. 10).

Enslige mindreårige asylsøkere (EMA) under 15 år har gjennom omsorgsreformen fått styrket sin rettsstilling og er likestilt med barn i barnevernsinstitusjoner (Stang, 2020a, s. 147). FNs barnekomité har gitt Norge anbefaling på å utvide omsorgsreformen til å inkludere EMA mellom 15 og 18 år også (Stang, 2020a, s. 148). Nå gjenstår bosatte EMF fra 15 år.

EMF under 15 år får ofte fosterhjem som tiltak i en bosetting i regi av Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bufetat. Når fosterhjem rekrutteres må det tas hensyn til religion, ifølge forskrift om fosterhjem (2009, §§ 4,1). Fosterhjemmene skal ivareta religion på en hensiktsmessig måte. Barneverntjenesten følger opp barna i fosterhjemmene, mens Bufetat kvalitetssikrer tjenestene (IMDi, 2017, s. 15). Dette gjelder ikke bofelleskapene, da det ikke er lovfestet at fylkesmannen skal føre tilsyn med kommunale tiltak, uavhengig av organisering i kommunen (Garvik et al., 2016, s. 62). Norge har blitt kritisert av barnekomitéen for deres behandling av enslige mindreårige asylsøkere (Haugli, 2020, s. 73). Etter gjennomgåelse av mottakenes individuelle planer og tiltaksplaner fremgår det at religion er et punkt som skal komme frem i dialog med barnet. I dialog med barnet kartlegges behovene før tiltak settes iverk. I arbeidet med EMF må hensynet til barnets beste ivaretas. Dette skal prege alle kommunens og miljøterapeutenes avgjørelser som berører barn, både på gruppenivå og individuelt. IMDi (2017, s. 58) oppfordrer kommunene til å utforme et godt og helhetlig omsorgstilbud etter barnets behov. Sees dette i lys av det overordnede hensynet til barnets beste, kan det argumenteres med at religion og livssyn er viktig for barn. Det finnes lite forskning på hvordan tro og livssyn følges opp etter bosetting i bofelleskap. Hvilken forståelse miljøterapeutene har for betydningen av ungdommenes tro og livssyn, kan være avgjørende for vektleggingen av de individuelle vurderingene av oppfølging av tro og livssyn, samt hvordan dette praktiseres i det daglige.

Barn fra 15 år har full selvbestemmelsesrett i forhold til religiøse forhold (Sandberg, 2020b, s. 114). I barnevernkonvensjonen (1989, s. 14) artikkel 14 nr. 1, står det at: «Partene skal respektere barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet». Etter barnekonvensjonen (1989, s. 14) artikkel 14 nr. 2, skal en respektere foreldres/verges «...rett og plikt til å veilede barnet om utøvelsen av rettigheter...» etter alder og modenhet. Ansatte er i foreldrenes sted, hvor de utøver den daglige omsorgen. Vergene har ansvar for å sikre barna får forsvarlig oppfølging. I barnekonvensjonen (1989, s. 14) artikkel 14 nr. 3 står det at religionsfriheten og religionsutøvelse kan gi begrensninger i forhold til loven for å beskytte helse, trygghet, moral eller lignende.

1.1 Problemstilling

1. I hvilken grad foretar ansatte individuelle vurderinger i oppfølgingen av flyktningers tro og livssyn til «barnets beste»?
2. Hvordan erfarer ungdommene oppfølgingen av tro og livssyn i bofellesskapet?

Med flyktninger menes her enslige mindreårige flyktninger fra 15 år og til de flytter ut av bofellesskap.

1.2 Begrepsavklaringer

Religion: Pål Repstad (2020, s. 13) gir en substansiell definisjon av religion som «tro på en virkelighet som går utover den vi kan gripe med våre sanser og vår fornuft, og praksis og institusjoner som er knyttet til en slik tro». Dette innebærer også «...vaner, praksiser, følelser, opplevelser og felleskap» (Repstad 2020, s. 15). En funksjonell definisjon viser til oppgaver religionen skal bidra til: «Religion er alle forsøk på å gi livet mening, særlig stilt ovenfor vanskelige forhold som lidelse og død». Repstad (2020, s. 14) mener det er uheldig å blande det sekulære og religiøst livssyn i et samlebegrep, så sekulariseringen mister sin betydning. Derfor anvendes den substansielle definisjonen, samtidig som religionen ikke nødvendigvis trenger å kategoriseres. Da er en nesten over i den funksjonelle definisjonen. Den substansielle definisjonen blir likevel mer dekkende for det jeg ønsker å skrive om, i

forsøk på å fange opp et bredere mangfoldsperspektiv i forhold til tro, uten å kategorisere religion som en homogen gruppe.

Livssyn: Det livssynsåpne samfunn (NOU, 2013: 1) anvender livssynet som et samlebegrep for forskjellige livsanskuelser både med og uten religiøs tro. Sekulært betyr at livssynet ikke er relatert til religiøse forestillinger (Danbolt, 2014, s. 19). Det sekulære livssynet handler om forståelsen av menneskene, verden, livet og døden, og hva som er viktige og grunnleggende verdier, ifølge Aadnanes, (gjengitt fra Danbolt, 2014, s. 19) . Det gjelder særlig kognitive forhold som ideologi og erkjennelse (Stifoss-Hanssen og Kalleberg, 2011).

Flyktninger er her enslige mindreårige flyktninger, heretter kalt EMF.

Oppfølging kan inkludere miljøterapeutisk og miljøarbeid arbeid som: tilrettelegging, planarbeid, veiledning og relasjonsarbeid.

Fylkesmannen kalles for statsforvalter pr. 1.1.2021.

1.3 Avgrensninger

Jeg avgrenser oppgaven til å gjelde et bofelleskap for enslige mindreårige flyktninger i en kommune.

1.4 Relevans

Grunnet mangel på sentrale retningslinjer fra IMDi for hvordan tro og livssyn skal følges opp, kan mandatet være uklart. Dette kan gjøre arbeidet og rollene for profesjonsutøverne mer uklare og utfordrende. Det mangler en felles minimumsstandard for utøvelsen av god omsorg for bofelleskapene. Kvalitetsmålinger og kvalitetssikringer blir dermed mer utfordrende å gjennomføre når en ikke har en tydelig målestandard å måle opp mot. Kvaliteten av tjenestene vil dermed kunne variere fra de ulike kommunene, innad i den enkelte kommune og i det enkelte bofelleskap. Ungdommene blir den tapende part dersom tjenestene er dårlige.

Formålet med masteren er å bidra til økt fokus på forståelsen av betydningen av tro og livssyn i en helhetlig oppfølging av enslige mindreårige flyktninger. Dette kan i sin tur endre

fokuset og vektleggingen av individuell oppfølging av tro og livssyn i bofelleskap og sosialt arbeid. Formålet er videre å løfte opp en sårbar gruppe mennesker som trenger like rettigheter som alle andre barn i Norge, samt et minimumskrav på landsbasis til hva som er god nok oppfølging til barnets beste, som inkluderer oppfølging av tro og livssyn i bofelleskapene.

Barn og ungdommer trenger trygge voksne som kan følge dem opp i utøvelsen av tro og livssyn.

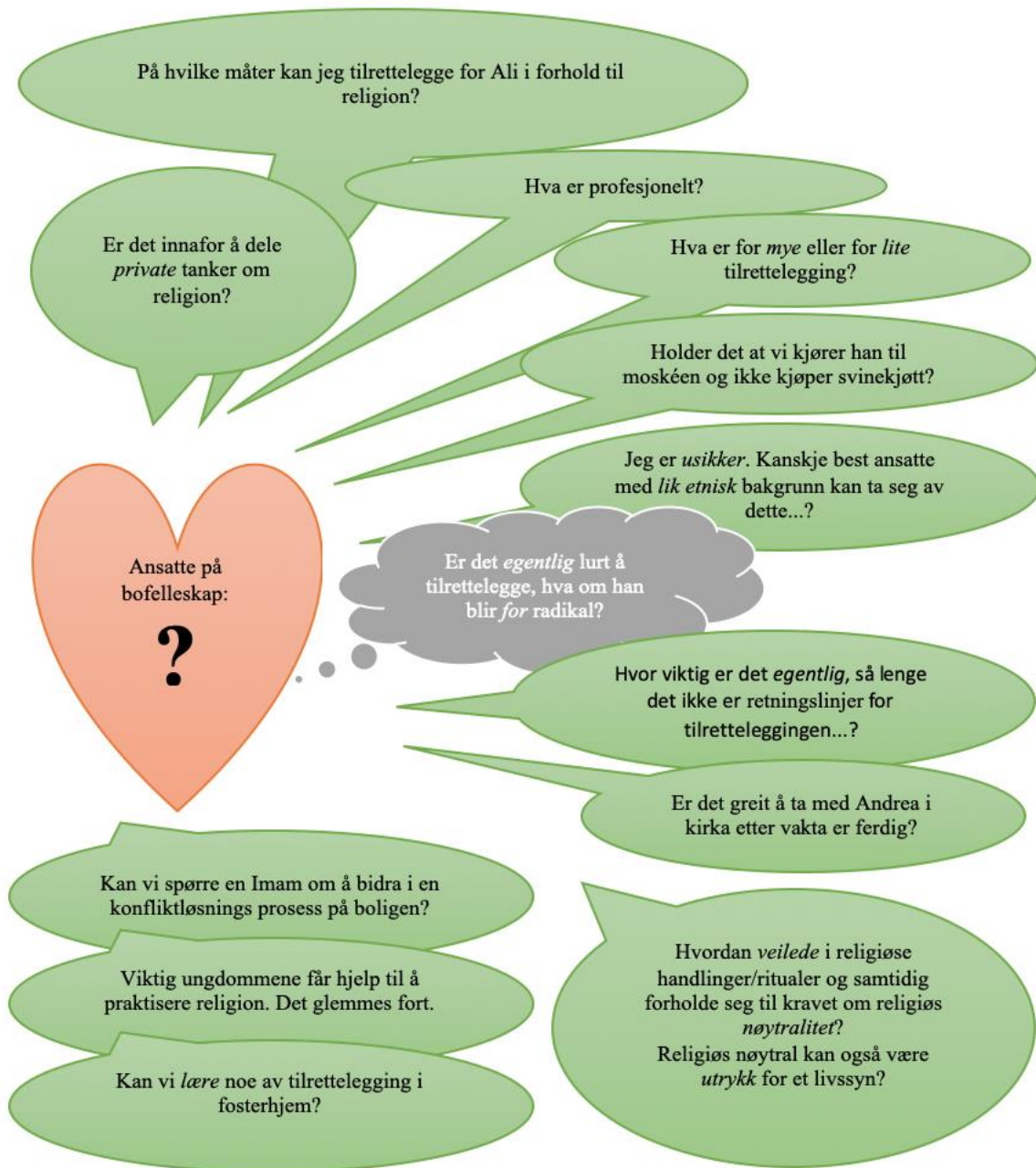
Figur 1. Little boy praying alongside his father during Ramadan. (hentet fra egen eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006, fra: ID 118660380

© [Rawpixelimages](#) | [Dreamstime.com](#)).

Figur 2. Muslim boy learning how to make Dua to Allah (hentet fra egen eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006, fra: ID 121110326 © [Rawpixelimages](#) | [Dreamstime.com](#)).

Det finnes lite forskning på hvordan enslige mindreårige flyktninger erfarer oppfølging av tro og livssyn i bofelleskap. Ansvar for oppfølgingen kan ha ulikt innhold og varierende fokus, være ulikt organisert m.m. Ansatte kan være usikre på hva oppfølgingen innebærer og om tro og livssyn i utgangspunktet er en ressurs. Uten arbeidsbeskrivelse og overordnede retningslinjer (IMDi, 2017, s. 58) kan arbeidet være utfordrende. Det foreligger noe forskning på flyktninger og religion. Det mangler derimot forskning på hvordan individuell oppfølging

av tro og livssyn er for enslige mindreårige flyktninger i bofelleskap, og hvordan ungdommene erfarer denne oppfølgingen.

Figur 3. Manglende retningslinjer kan føre til usikre profesjonsutøvere (Egen modell, hentet fra eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006).

1.5 Arbeid med enslige mindreårige flyktninger

Her beskrives først hvem enslige mindreårige flyktninger er, bakgrunn for bosettingsforholdet, bosettingsarbeidet, bofellesskap, mandat for oppfølging av tro og livssyn, og til slutt oppgavens disposisjon.

1.5.1 Hvem er enslige mindreårige flyktninger?

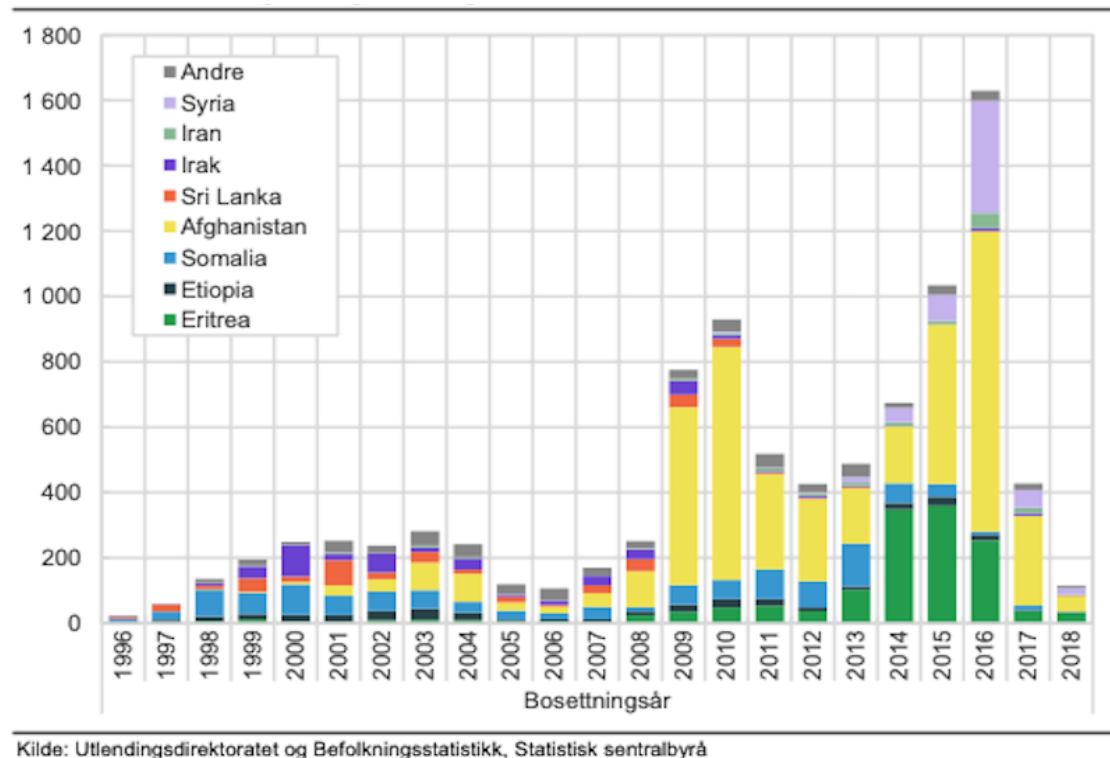
De fleste enslige mindreårige flyktninger som ankommer Norge er i alderen 15 til 17 år (IMDi, 2020, s. 1). Barna kommer fra ulike land, regioner og folkegrupper (etnisitet) og fra ulik sosioøkonomisk bakgrunn. De har ulikt behov for psykososial oppfølging i forhold til traumatiske hendelser som fant sted både før, underveis og etter flukten (Eide, 2020, s. 31). Barne-, familie- og likestillingsdepartementet, BLD, (2017) beskriver gruppen som en heterogen gruppe med store forskjeller i livshistorien i forhold til personlig bakgrunn, oppvekst i eksil, ulik sosiokulturell bakgrunn og ulike behov for psykososial oppfølging. BLD (2017, s. 8-9) beskriver en livssituasjon som ofte er felles for barna, at de er uten foreldrenes omsorg, veiledning og beskyttelse i et fremmed land med annet språk, tradisjoner og kultur.

Barna er verken entydig ofre eller ressurssterke nok til å klar seg selv (Svendsen et al., gjengitt fra Eide, 2019, s. 31). Dette fører til en ambivalens for omsorgsgivere i måten å forstå og møte barna på (Eide et al., gjengitt fra Eide, 2019, s. 31).

På grunn av mange vanskelige opplevelser, er det risikofaktorer for at barna vil utvikle senskader som for eksempel posttraumatisk stress, PTSD (Berg, 2020, s. 198). Ikke alle barna er traumatisert, men flere har økt risiko for å utvikle alvorlige psykiske lidelser. For å oppdage dette tidlig og sørge for at ungdommen vil kunne profitere på behandling er tett oppfølging over tid viktig. I forhold til kjønn er det jentene som viser seg å være ekstra sårbare for å utvikle psykiske vansker. Det er usikkert om alder er beskyttelsesfaktor eller ren risikofaktor (Dittmann & Jensen, 2010).

1.5.2 Bakgrunn for bosettingsforholdet av EMF

Tidligere EMF er informanter i undersøkelsen. Siden de bodde i bofellesskap for inntil ca. 2 år siden, tas statistikk over bosetting med.

Figur 4. Antall bosatte enslige mindreårige flyktninger per 1. januar 2019, etter landbakgrunn og bosettningsår hentet fra Statistisk sentralbyrå, SSB (2020, s. 17).

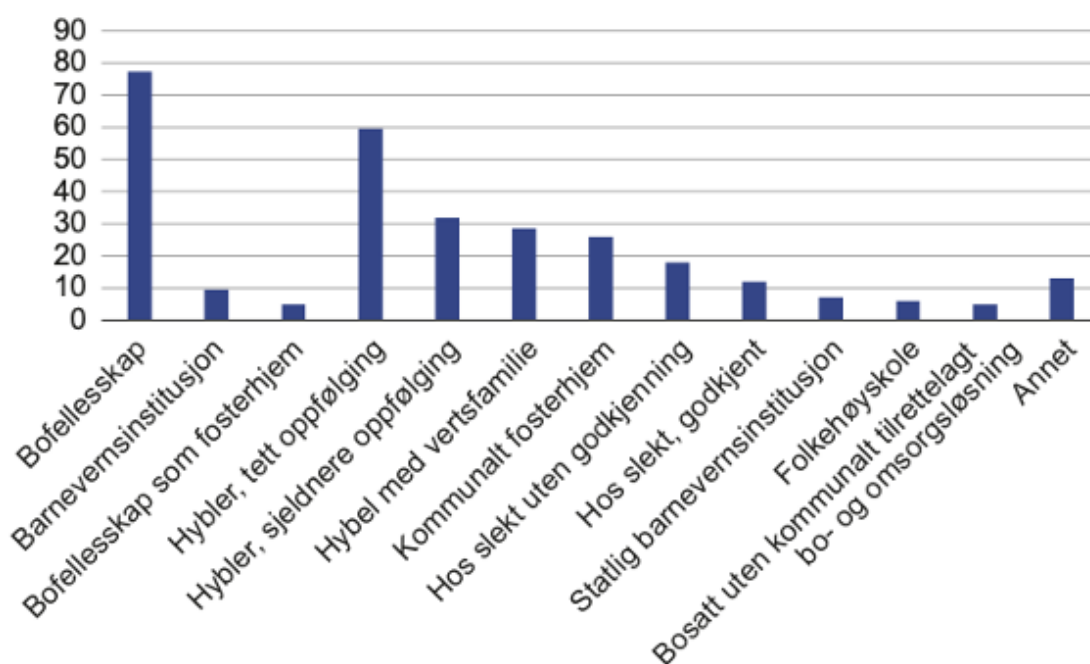
Statistikken viser stor variasjon i antall bosatte EMF, som gikk drastisk ned gang etter 2016. Flertallet er fra land med hovedvekt av muslimer. Samtidig er det flertall av gutter (SSB, 2020, s. 18).

Statistikk ifølge Utlendingsdirektoratet, UDI (2020), viser fra januar til desember 2020 var det 81 personer enslige mindreårige asylsøkere som søkte opphold i Norge. Barna hadde hovedsakelig statsborgerskap fra 3 land som Syria (34), Afghanistan (28) og Marokko (4) (UDI, 2020). Dette viser at det har vært stor nedgang Dette viser at det har vært stor nedgang i asylsøknader og endringer i landbakgrunn.

1.5.3 Bofelleskap for EMF

Ved bosetting i kommunene kan kvaliteten på bo- og omsorgstilbudet avhenge av innholdet i tiltaksviften, tjenestetilbud i forhold til skole, helse og fritid (Thorshaug et al., gjengitt fra Svendsen et al. 2018, s. 38). Forskjellen på størrelsen av kommunene sees ofte ved at de store kommunene har en bred tiltaksvifte. Små kommuner kan spesialisere seg på en eller få

typer tiltak. Bofelleskap som et hjem organiseres ulikt, med alt fra døgnbemanning med måltider, til kun bemanning på ettermiddagen med ungdommenes egen selvkost. Én kommune kan ha flere bofelleskap med ulike løsninger for å dekke ungdommens individuelle omsorgsbehov (Lidén et al. 2020, s. 84). Figuren nedenfor viser at bofelleskap er det mest anvendte tiltaket for EMF over 15 år (Lidén et al., 2020, s. 85).

Figur 5. Type botiltak for EMF med bosetting fra 15 år (i prosent N=84). Modell hentet fra: Lidén et al. (2020, s. 80).

Kommunen som jeg har valgt å ta utgangspunkt i, har kun ett bofelleskap med døgnbemanning, på grunn av nedgang i flyktningestrøm og bosetting. Det skal gis helhetlig oppfølging og måltider medfølger. Boligen er nylig organisert som en tjeneste under barnevernet.

Barnevernets rolle i bosettingen og oppfølgingen av EMF avhenger av om den enkelte kommune organiserer ansvaret for oppfølging av ungdommene fra 15 år. Noen kommuner velger å overta omsorgen for EMF etter barnevernloven (1992) § 4-12, mens andre anvender frivillige hjelpetiltak etter § 4-4. Flere anvender også barnevernloven (2005) § 3-4 som omhandler bosetting av ungdommene, der det skal foretas en individuell vurdering ut fra den enkeltes behov (Garvik et al., 2016, s. 22). Barneverntjenesten kan, uavhengig av hvilken

paragraf som anvendes, treffe tiltak for ungdommer ved behov etter barnevernloven (2018) § 1-5. I forhold til Kommune 1 er bosettingsvedtakene med oppfølging i bofelleskapene hjemlet i barnevernsloven (1992) § 4-4,2 jf. § 1-3. Dette omhandler innsetting av hjelpetiltak for barn under 18 år. Tiltakene kan videreføres eller erstattes av andre tiltak frem til 23 år med barnets samtykke (Garvik et al., 2016, s. 107). Enslige mindreårige flyktninger har blant annet rettigheter innenfor barnevernkonvensjonen, flyktningkonvensjonen, utlendingsloven og barnevernloven.

1.5.4 Mandat for oppfølging av tro og livssyn i bofelleskap

Mandatet utgjør rammer for ansvaret til utøvelsen av den daglige oppfølgingen i bofelleskapene. Mandatet til oppfølging av ungdommenes tro og livssyn er viktig å avklare. Det foreligger ikke klare retningslinjer fra IMDi for hvordan dette skal praktiseres, selv om det kan være en implisitt del av den helhetlige oppfølgingen. Fagkoordinator ved bofelleskapet har vært med å utarbeide retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn. På den måten anerkjennes oppfølging av tro og livssyn som en del av oppdraget for miljøterapien.

I tillegg er det noen lovparagrafer som kan være retningsgivende for arbeidet. I Norge har vi i dag religionsfrihet, jf. Grunnloven (2012) § 2. I barnevernkonvensjonen har barn fra 15 år full selvbestemmelsesrett i religiøse forhold (Sandberg, 2020b, s. 114). I barnevernkonvensjonen (1989, s. 14) artikkel 14 nr. 1 står det at: «Partene skal respektere barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet». Det er en forpliktelse å gi barn en optimal utvikling, og det skal anvendes en helhetlig forståelse som inkluderer fysisk utvikling i tillegg til «...åndelig, moralsk og sosial utvikling» (Kjørholt, 2020, s. 85). Her må kommunene sikre optimal utvikling. Flyktningbarn har samme rettigheter som alle andre barn. Samtidig står det i rettighetsforskriften (2011) § 7,4 ledd: «Beboeren skal ikke utsettes for utilbørlig påvirkning eller påtrykk av livssynsmessig...» art. Veiledning må være til ungdommens beste, og ikke etter overbevisning fra den ansattes religion, heller ikke fra ikke-religion.

I Stortingets opptrappingsplan for psykisk helse (1999-2006) står det at det er nødvendig å ta hensyn til menneskets åndelige og kulturelle behov. Planen påpeker at vi må se på hele «...menneske med kropp, sjel og ånd. Nødvendige hensyn må tas til menneskets åndelige og

kulturelle behov [...] Brukerens behov må være utgangspunktet...» Meld. St. 63 (1999-2006).

Barnekonvensjonen (1989, s. 11) jf. artikkel 8 sier at «...barn har rett til å bevare sin identitet...». Dette må tas med i vurderingen av hensynet til barnets beste (Haugli, 2020, s. 62). Barns identitet innebærer mer omfattende: «...barnets etnisitet, kultur, språk og tros- og livssyn» (Høstmølingen, 2020, s. 138). Dersom religiøs praksis strider i mot barns rettigheter er dette ikke samsvar med hensynet til barnets beste, for eksempel kjønnslemlestelse eller barneekteskap. IMDi (2017, s. 78) har også et stort fokus på radikaliserings og voldelige ekstreme miljøer.

1.5.5 Oppgavens disposisjon

Videre vil relevant forskning presenteres i kapittel 2. Deretter kommer den teoretiske rammen i kapittel 3, som tar for seg barnets beste, miljøterapi, kultursensitivitet, bioøkologisk modell og sekularisering. I 4 kapittel vil jeg beskrive og begrunne valg av et kvalitativt design, inspirert av en fenomenologisk tilnærming og hermeneutisk fortolkning. Deretter presenteres hovedtemaene ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn, og individuelle vurderinger i oppfølgingen av tro og livssyn til barnets beste med undertemaer i kapittel 5. I kapittel 6, blir funnene så drøftet videre i forhold til problemstillingene og teori fordelt på 4 hovedoverskrifter; ansattes usikkerhet i oppfølging av ungdommenes tro og livssyn, manglende samarbeid med tros- og livssynssamfunn, utfordringer i oppfølgingen og anbefalinger til oppfølgingen. Til slutt kommer konklusjon i kapittel 7.

2 Relevant forskning på feltet

Relevant forskning til masteren er todelt. Den ene tilnærmingen er forskning på flyktninger og religion, hvor mye forskning har tatt utgangspunkt i religiøse grupper. Tilnærminger er kritisert for å presentere flyktninger som en homogen gruppe. Den andre er forskning på bosatte enslige mindreårige flyktninger i bofelleskap. Tidligere forskning etterlyser forskning ut fra et rettoperspektiv, i tillegg til forskning fra det miljøterapeutiske arbeidet.

2.1 Forskning på flyktninger og religion

Det finnes ulik litteratur i forhold til migrasjon, flyktninger og religion. Synnes (2019) har forsket på flyktninger og migrantmenigheter i Norge. Han beskriver først ulik forskning på flyktninger og religion både i Europa og i USA. Ungdommer kan gå fra identitetsmarkører som etnisitet til å velge religion. Forskingen er kritisert for å presentere en homogen gruppe. Det mangler et bredt mangfoldsperspektiv i forhold til tro, uten å kategorisere religion som en homogen gruppe. Derfor velger jeg å ikke kategorisere tros- eller livssynstilhørigheten til ungdommene, for å få frem et bredere mangfold.

«Unge muslimers stemmer, om tro og ekstremisme» (2018) er basert på et forskingsprosjekt, *Radikalisering og motstand*, fra 2017. I denne boka er blant annet tro i endring og sekularisering et tema, som vil ha relevans for min oppgave.

2.2 Forskning på enslige mindreårige flyktninger

Det finnes ulik litteratur om enslige mindreårige flyktninger. Forskingen er relevant i den forstand at det miljøterapeutiske arbeidet står i forhold til EMF og peker på utfordringer som kan ha betydning for både utøvelse av sosialt arbeid og ungdommene selv.

Lidén et al. (2018, s. 7-8) peker på mangel på minstekrav, som lager store forskjeller i botiltak for enslige mindreårige flyktninger. Her forskjellsbehandles unge flyktninger i forhold til andre ungdommer. Bosettingen kan hjemles politisk, og trenger ikke begrunnes faglig siden den ikke er hjemlet i barnevernsloven. Tilsynsordningen anbefales for

kommunale botiltak. Medvirkning og kvalifisert bemanning ansees som viktig. Dette er relevant for mandatet for oppfølgingen i bofellesskap.

Det er lite forskning om EMF i det miljøterapeutiske arbeidet i bofellesskap, ifølge Svendsen et al. (2018, s. 51). Det savnes forskning fra enslige mindreåriges egne perspektiver og erfaringer (Svendsen et al., 2018, s. 77). Med dette som bakgrunn har jeg valgt å intervju unge voksne (tidligere EMF) som for ca. to år siden har bodd i bofellesskap. Ved kort tidsperspektiv har de fremdeles erfaringene friskt i minnet, samtidig kan de ha fått et større perspektiv.

Forskere ved Institutt for samfunnsforskning (Lidén et al., 2020, s. 7-9) har skrevet en rapport om overgangen fra bosetting til voksenliv. Nesten halvparten av kommunene har organisert ansvaret for bosetting og botiltak under barneverntjenesten. Kommunene er ikke pålagt å ha tilsyn med botiltak og peker på dette må i varetas. Kompetansebygging må til for å bedre tjenestetilbudet. Dette peker på flere poeng i masteren at dette er en gruppe i samfunnet som mangler viktige rettigheter, sammenlignet med andre barn som mottar omsorg i det offentlige, og at kompetansebygging må til.

3 Teoretisk rammeverk

Den teoretiske rammen inneholder miljøterapiens prinsipper som gir retningslinjer for arbeidet for de ansatte. Her er det viktig med et tydelig mandat for oppfølgingen av tro og livssyn. Det skal være sammenheng mellom teori, metode og praksis, samt jobbes ut fra en felles faglig plattform. For å kunne gi et godt tjenestetilbud må man se mandatet og avklare roller.

Den andre teorien er kultursensivitet, som handler om i hvilken grad ansatte ser individet i kulturen eller om det blir mer et statisk begrep. Her går en bort fra i sosialt arbeid å tenke at en må ha ekspertkunnskap, og anvender heller stor medvirkning og myndiggjøring i samtaler med ungdommene.

Bronfenbrennes bioøkologiske modell er den tredje teorien. Den viser hvordan individuell oppfølging av religion og livssyn kan påvirke ungdommers utvikling, spesielt i forhold til identitet, trygghet og modenhet.

Den fjerde teorien er sekularisering, som handler om at tro og livssyn privatiseres og blir mer individualisert ved at individer velger innholdet i troen mer selv. Dette skjer i mindre grad med flyktninger. Samfunnet verdsliggjøres og skilles mer fra religion. Dette kan gi utfordringer for bofellesskap på samfunnsnivå, som skal følge opp ungdommenes som kommer fra land der hvor religionen ofte står sterkere i samfunnet og er mer integrert i livet deres.

Til å begynne med vil jeg gjøre rede for barnets beste som er et grunnleggende og overordnet prinsipp. Det er et lovverk som regulerer arbeidet og rettighetene til ungdommene. Jeg vil undersøke hvordan ansatte foretar individuelle vurderinger i oppfølgingen av ungdommenes tro og livssyn etter hensynet til barnets beste, etter barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1.

3.1 Overordnet hensyn – Barnets beste

Prinsippet om barnets beste er et overordnet hensyn i De forente nasjoners (FN) barnekonvensjon i artikkel 3 (1989, s. 9-10). Barnets beste er en av 4 kjerneverdier i

barnevernkonvensjonen (Gjedrem, 2016, s. 65). De andre er retten til ikke-diskriminering (barnekonvensjonen, 1989, artikkel 2), retten til liv, overlevelse og optimal utvikling (artikkel 6) og retten til å bli hørt (artikkel 12). I FNs barnekonvensjon (1989, s. 9-10) artikkel 3 nr. 1, framgår det at hensynet til barnets beste skal være grunnleggende og gjelder alle handlinger som berører barn, både i det offentlige og private.

Alle statene er forpliktet til å sikre gjennomføringen av artikkel 3 nr. 1, ifølge Barnekomiteen (Haugli, 2020, s. 58). Hensynet skal være integrert og anvendt konsekvent i alle offentlige handlinger som berører barn, i rettslige og administrative avgjørelser, politikktutforming og lovgivning. Staten har ansvar for at både statlig og privat sektor følger konvensjonens krav. Dette gjelder både handlinger som berører det enkeltes barn situasjon og på overordnet nivå (Haugli, 2020, s. 58-59), både indirekte og direkte. I det enkelte barns sak er det den individuelle situasjonen til barna som danner utgangspunktet for vurderingen. For en gruppe eller barn generelt må barnets beste vurderes generelt eller ut fra interessene til gruppen.

I 2014 vedtok Stortinget en egen bestemmelse om barns menneskerettigheter i Grunnloven (2014, § 104). I Grunnloven (2014) § 104, 2. ledd, står «Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn». FNs barnekomité har tolket og utdyper artikkel 3 nr. 1 som «...at barnets beste er et rettsprinsipp, en rettighet og en saksbehandlingsregel» (Stang, 2020b, s. 90). Barnet har således rett til at barnets beste skal bli vurdert og vektlagt i alle avgjørelser som berører barnet, samt som saksbehandlingsregel skal prosessen gjennomføres så den best mulig ivaretar barnets behov. Samtidig er det nedfelt i andre lover som barnevernsloven, barneloven, barnehageloven, utlendingsloven, adopsjonsloven, opplæringsloven, og bioteknologiloven. Flere bestemmelser i lovverket skal ivareta barns interesser (Haugli, 2020, s. 68). Et konvensjonsperspektiv må legges på hele loven. I barnevernloven er hensynet nedfelt i kapittel 4, som omhandler særlige tiltak: «Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapittelet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen», jf. barnevernloven (2020) § 4-1. Barnevernet skal vurdere barnets beste etter lovverket, i en totalvurdering som veies opp mot det biologiske prinsipp og det mildeste inngrepsprinsipp eller forholdsmessighetsprinsippet (Haugli, 2020, s. 71). I barnevernloven

må vurderingen foretas innenfor noen rammer og samsvare med lov og krav fra barnevernkonvensjonen og Den europeiske menneskerettskonvensjon, EMK.

Hensynet til barnets beste skal «...sikre at beslutninger og handlinger hvor barn blir berørt, skal tas på grunnlag av (kunnskapen om) hva som er til det beste for barnet» (Jorunn Gjedrem, 2018, s. 64). Barnets beste gjelder for alle barn som oppholder seg i Norge, uavhengig av oppholdsstatus (NOAS, 2017, s. 9). Beslutningstakere bør innfortolke og vektlegge kulturelle hensyn innenfor rammen av konvensjonen og ikke på tvers av menneskerettighetene (Haugli, 2020, s. 56). Dette vil kunne gjelde også i forhold til religion og livssyn (viser til mandat angående religionsutøvelse).

Det har vært en høringsrunde i forbindelse med en lovendring i utlendingsloven om omsorgsansvaret for EMA mellom 15-18 år som ikke får samme kvalitet i omsorgen for de under 15 år (Regjeringen, 2019a; Regjeringen, 2020b). Flere av manglene knyttet til rettigheter og sikring av god omsorg gjelder også for bosatte EMF i aldersgruppen mellom 15-18 år.

Begrepets innhold er omdiskutert. Konkretisering av barnets beste som et entydig begrep kan bidra til å snevre inn begrepet. Begrepet er dynamisk og avhenger av hvilken sammenheng det står i, variasjon over tid og fra kultur til kultur (Haugli, 2020, s. 56). Faren er at det tolkes ulikt og at barns rettsikkerhet kan svekkes i forhold til likebehandling og forutsigbarhet. Begrepet står i denne undersøkelsen i forhold til en sosialfaglig kontekst, et døgnbemannet bofellesskap for EMF, hvor det utøves miljøterapeutisk arbeid. Konvensjonen retter krav til kommunene om hvordan barn prioriteres, og regulerer deres myndighetsutøvelse ovenfor barn (Haugli, 2020, s. 76.) Prinsippet skal prege alle prosesser hvor barns interesser inngår og utgå fra et barnerettighetsperspektiv. Barnekomiteen legger til grunn at statene har en helhetlig forståelse av hvert enkelt barn i tråd med barns rett til utvikling i artikkel 6 (Kjørholt, 2020, s. 85). I tillegg til retten til fysisk utvikling, er en vid tolkning å inkludere «...rett til både åndelig, moralsk og sosial utvikling» (Haugli, 2020, s. 85). Barn har videre rett til omsorg og beskyttelse, «...kjærlighet, oppdragelse og veiledning» (Kjørholt, 2020 s. 87). Foreldrene skal primært sørge for dette. I bofellesskap er det miljøterapeutene og miljøarbeiderne som er i foreldrenes sted, og som i praksis utøver den daglige omsorgen. Vergen har ansvaret for å påse at dette blir utøvd. Staten har ansvaret for

at oppvekstvilkårene sikrer barn god omsorg, som kan sørge for optimal utvikling etter hensynet (Kjørholt, 2020, s. 87). Barn med særskilte behov, inkludert EMF, har rett til optimal utvikling som andre barn, jf. artikkel 22 (FNs barnekonvensjon, 1989, s. 22).

«Det er de voksne som har ansvaret for barnets beste og for å skape omgivelser som bidrar til livskvalitet for barn» (Winter, gjengitt fra Kjørholt 2010, s. 19). Ericsson (2009, s. 181) peker på en utfordring når de voksne skal forstå barns behov og opplevelser ut fra egen situasjon, og kaller det for «nedoverblindhet». Definisjonsmakten hører til den mektige i en sosial relasjon, ifølge Ericsson (2009, s. 183) Dette viser hvor utfordrende det er å forstå barns perspektiv, og hvordan voksne blir blinde for hvordan mennesker med lavere status og makt har det (Gjedrem, 2018, s. 69). Derfor er medvirkning viktig for å fremme barnets syn, som kan veie opp for ubalansen i maktforholdet. Barnekonvensjonen har hatt stor betydning for rettigheter til barna (Schrøder, 2018, s. 82). Hensynet til barnets beste har fått styrket betydning i barnevernloven (Gjedrem, 2018, s. 65). Barnesynet har endret seg fra at barn sees på som uferdige til at de er likeverdige mennesker med individuelle rettigheter. Barna har rett til medvirkning etter alder og modenhet, jf. artikkel 12 i barnevernkonvensjonen (1989). I utarbeidningen av ny barnevernlov understreket barnekomiteen at det bør legges til grunn «...en rettighetsbasert tilnærming til omsorg og beskyttelse av barn» (Gjedrem, 2018, s. 64).

3.2 Miljøterapi

Det miljøterapeutiske arbeidets innhold og oppdrag har stor betydning for oppfølgingen av ungdommene. I analysen vil jeg se på hvordan miljøterapiens prinsipper blir fulgt opp i forhold til problemstillingene. Miljøterapi er en mer fagideologisk tenkning hvor en kan anvende ulike kvalifiserte metoder, som kognitiv tilnærming, mentaliseringsbasert tilnærming eller traumesensitiv tilnærming, ifølge Olkowska og Landmark (2016, s. 23-24). Nå heter det traumebevisst omsorg, TBO (Nordanger og Braarud, 2017, s. 150).

Miljøterapien er eklektisk og viser et mangfold av ulike tilnærminger, forståelsesperspektiver og alternativer for handlinger (Olkowska og Landmark, 2016, s. 178). Olkowska og Lanmark (2016, s. 23) viser til grunnprinsippene for arbeidet, som er systematisk prinsipp, relasjonelle prinsipp, strukturelle prinsipp, prinsipp om miljøfaktorer (som kan tilrettelegges og utnyttes)

og prinsipp om helhetlige prosesser. Jeg velger å ta med de tre første prinsippene. Flere tolkninger av miljøterapi kan forekomme, hvor to ting gjentas, tilrettelegging og systematikk i arbeidet, ifølge Kavaran (gjengitt fra Olkowska og Landmark, 2016, s. 26). Fra terapeutens side er det viktig med felles profesjonell holdning og ansvar, og fra bofelleskapets side er oppgaven å åpne mulighetene for terapeutisk effekt. Jeg vil her framheve tre prinsipper i miljøterapien:

1. Det systematiske prinsippet:

Prinsippet handler om at arbeidet skal planlegges for at miljøterapi skal realiseres (Olkowska og Landmark, 2016, s. 27). Dette kan være felles faglig forankring, forståelse, veiledning og planlegging av aktiviteter og evaluering av virksomheten. Overordnet kunnskap og ideologi for å anvende metodikk. Profesjonen har et mandat som en profesjonell rolle. Det skal være en sammenheng mellom ideologi, teori, metode og praksis, hvor det jobbes ut fra felles faglig plattform.

2. Det relasjonelle prinsippet:

Prinsippet handler om relasjonsaspektet som er en arena hvor miljøterapien skal legges til rette for regulering, vilje og mestring, og i tillegg for å dele følelser og intensjoner (Olkowska og Landmark, 2016, s. 28). Relasjonen mellom miljøterapeut og ungdommene kan dermed bli et mål og et verktøy.

3. Det strukturelle prinsippet:

Prinsippet handler om bevisste holdninger til den miljøterapeutiske og organisatoriske strukturen som utgjør rammen for arbeidet. Miljøterapeutene oppfordres til å dra i felles retning og ha en felles faglig forståelsesramme som det arbeides innenfor (Kavaran, gjengitt fra Olkowska og Landmark, 2016, s. 29). En utfordring her er å tenke differensiering når ungdommene ofte har flere like regler og rutiner. Miljøterapien misforstås ofte som at en må gjøre ting likt og på samme måte (Olkowska og Landmark, 2016, s. 29). Miljøterapien skal ivareta behov for forutsigbare strukturer, retningslinjer og rutiner, i tillegg til å ivareta individuelle tilnærminger og tilrettelegging. Miljøterapien inneholder både det strukturelle

og relasjonelle, ifølge Larsen (2015). Sammen skal prinsippene i miljøterapien gi individuelle muligheter for mestring, utvikling, endring (Olkowska og Landmark, 2016, s. 32).

Miljøterapien i bofelleskap handler om struktur, innhold og tilrettelegging av endring, ifølge Melvik og Larsen (2012). Det er miljøterapeuten som har ansvar for å individuelt tilrettelegge og for samspillet i relasjoner, i tillegg til å lage et helt og trygt utviklingsmiljø som avgjørende for relasjonen. Miljøterapeutene skal også gi utviklingsstøttende omsorg (Olkowska og Landmark, 2016, s. 179). Opparbeiding av tillit og medvirkning er viktig for å opparbeide en relasjon til å utføre det terapeutiske arbeidet. Ungdommene trenger å kjenne verdi og høre til. Miljøterapeutene trenger derfor å anerkjenne de virksomme relasjonene og tørre å kjenne på kjærlighet til ungdommene (Perry & Szalavitz, 2010).

Det er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet å vekke barnets kompetanse, som handler om å oppdage og opprette beskyttende faktorer i barnet og i miljøet gjennom utviklingsstøttende omsorg (Bræin og Christie, 2020, s. 268). Her bygges blant annet opp virksomme mestringsstrategier. Dersom barna lykkes med å finne mening i eget liv, kan dette føre til både ny og bedre forståelse av seg selv og sine omgivelser, mener Brom og Kleber (gjengitt fra Bræin og Christie, 2020, s. 269). Barn med en religiøs tro kan finne mening i å tenke at dette er Guds vilje, som kan føre til håp og styrke (Bræin og Christie, 2020, s. 269). En kan anvende religiøse historier fra bøker eller filmer som et utgangspunkt for samtaler for å lage redningshistorier. Ved å identifisere seg med helter som har overvunnet det onde med det gode kan de føle mestring og finne nye mål for fremtiden.

«Når det nå er slik at troen gir en del mennesker økt bærekraft, fordrer det at vi etterspør denne ressursen når mennesker skal finne veier til helhet i livene sine» (Dønnestad, 2015). Religiøs mestring er når en søker etter det som betyr mye når en har det vanskelig, ved hjelp av det som er hellig (Pargament et al., 1998, s. 711).

Det er helt avgjørende at miljøterapeutene som utøver sosialt arbeid kjenner seg selv og er bevisst sin førforståelse (Thommessen og Neumann, 2020, s. 14). Ved bevisstgjøring i relasjon til andre er det viktig å være bevisst egne holdninger, verdier, følelser og reaksjoner, og på hvilken måte dette preger hvordan ungdommene blir forstått. Dette kan innebefatte egen tro og livssyn (min tilføyelse). Det er viktig å skille mellom seg selv og ungdommen og

hva som angår begge. Samtidig må en være bevisst maktforholdet og autoriteten i relasjonen. Situering fordres i profesjonelt sosialt arbeid, som betyr at hjelperne er bevisste på hvem de er og hva som foregår i dem selv (Thommessen og Neumann, 2020, s. 16).

Ungdommene profiterer oftest best på omsorgstiltak som er tett på, som bofelleskap med døgnbemanning (Garvik et al., 2016). Det er barneperspektivet den enkelte kommune tar utgangspunkt i ved utarbeidelse av bo- og omsorgsløsninger som avgjør om ungdommene klarer seg godt videre ut i voksenlivet.

Radikalisering med bakgrunn i religion kan bunne i at «...mangelfull religiøs oppdragelse gjør individer sårbare for radikalisering, og spesielt sårbare for de som ikke er vokst opp med islam» (Winsvold et al., 2017, s. 41). Forebyggende tiltak kan være å følge opp ungdommene i forhold til tro og livssyn, samarbeide med tros- og livssynsamfunn, sørge for religiøs opplæring, arbeide med identitetsarbeid, integrering, identifisere og konfrontere (Winsvold et al., 2017, s. 41-82). Samarbeid og dialog er viktig, samt å tilby ulike felleskap og tilhørighet. Trossamfunn kan være en ressurs og kan bidra til å øke kunnskapen, forebygge og dermed hindre radikalisering. Et av tiltakene i forebyggende arbeid er tros- og livssynsdialog i et flerreligiøst og mangfoldig samfunn (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 24). Dialogen kan fremme forståelse og respekt.

3.3 Kultursensitivitet

I arbeid med flyktninger er det viktig at miljøterapeutene, miljøarbeidere og barneverntjenesten anvender kultursensitivitet. «Kultursensitivitet betyr å være bevisst på at kulturelle forskjeller og likheter finnes, og at dette vil påvirke våre verdier, læring og atferd. I en behandlingssituasjon vil kultursensitivitet bety å kunne oppdage og forstå i hvilken grad kulturelle faktorer påvirker kommunikasjonen og den sosiale interaksjonen, ifølge Cecilie Jåvo (2010, s. 55). Salo-Lee (2015, s. 129) mener kultursensitiviteten er en del av den interkulturelle kompetansen. I sammenheng med interkulturell kommunikasjon, kan dialog føre til en gjensidig læringsprosess fram mot felles forståelse. På den ene siden kan vektlegging av ulike kulturelle forskjeller bidra til bedre praksis, ved at det undersøkes når og hvordan kultur har betydning, ifølge Korbin (gjengitt fra Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 201). På andre siden kan institusjonelle og strukturelle forhold usynliggjøres. Dette kan føre til en

diskriminerende praksis. Bræin og Christie (2020) mener anvendelsen av kultursensitivitet handler om å være utforskende, vise respekt og være nysgjerrig på hvordan ungdommene tenker og den kulturelle bakgrunnen, for å vekke barnets kompetanse (s. 267).

Rugkåsa og Ylvisaker (2018, s. 200) mener kultursensitivitet kan tilegnes som en ferdighet både gjennom praksis og utdanning. Begrepet kan også anvendes i forhold til norske etnisiteter. Faren er at det kan føre til endimensjonale, essensialistiske og instrumentale forståelser og tilnærminger til mennesker. Sosialarbeidere har gått bort fra å være eksperter på andre mennesker i løpet av de siste ti årene (Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 210). En må heller søke å lære av klientene og ha høy grad av brukermedvirkning og myndiggjøring for å få forståelse og kunne tolke. Dette kan bidra til samhandling hvor en utforsker hvordan kultur, kjønn, klasse eller etnisitet spiller inn og former livet til menneskene (Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 210).

Kasin (2008, s. 69-75) nevner også ulike feller en kan gå i ved anvendelsen av kulturbegrepet. Ulike feller kan være: å gi det for mye/lite fokus, kategorisere, foreta nivåfeilslutning (hvor betegnelser på samfunnsnivå eller systemnivå anvendes på individnivå), normative tilnærminger, stereotypiseringer, naturaliseringer, tolke en person som representant for en kultur eller endimensjonale klassifiseringer. Alle disse kan gi alvorlige følger. En må undersøke nærmere for å se individet i konteksten og hva som ligger til grunn for tanker, utsagn og handlinger. Kasin (2008, s. 75) mener at en må klargjøre, nyansere for å få det riktige og dekkende bildet. En felles avklaring av ordets innhold og dens anvendelse, kan derfor være nødvendig for at kultursensiviteten kan anvendes som en ressurs i det miljøterapeutiske arbeidet med flyktningene, uten at man nødvendigvis er ekspert. Utforskning, dialog og høy grad av ungdommenes medvirkning må til.

En kan trekke noen paralleller fra å være kultursensitiv til å være sensitiv for tro og livssyn. Enkeltindividet i situasjonen må sees, heller enn å kategorisere og ha mye generell kunnskap om kulturen eller religionen (Rugkåsa, 2008, s. 86-87). Ved å anvende kultursensitivitet/religionssensitivitet kan en få god hjelp til å se barnet i kulturen og religionen, uten å gjøre barnet til en representant for en kategori. Flere av ovennevnte feller ut fra Kasin (2008, s. 69-75) kan også gjelde religionssensitivitet. Mange kan også misforstå forholdet mellom kultur og religion, samt det å kunne skille mellom kultur og religion. Her er

det viktig med konkret kunnskap for å nyansere. Ved en bevisst praksis og tilnærming til det å være religionssensitiv, kan en lettere se individet i religionen, og få bedre forståelse for bakgrunn til individets tanker, utsagn og handlinger. På den måten blir det lettere å identifisere og kartlegge behov, og foreta individuelle vurderinger til barnets beste i oppfølgingen av tro og livssyn.

3.4 Bronfenbrenners bioøkologiske modell

Ved å ta utgangspunkt i Bronfenbrenners bioøkologiske modell, kan man se hvordan miljøfaktorer fra storsamfunnet og til ungdommenes nære kontekst i bofelleskapet henger sammen. De påvirker hverandre gjensidig i samspill mellom individ og miljø.

Forklaringsmodellen inneholder individuelle, miljømessige og strukturelle faktorer og gjensidig samspill. Hovedfokuset vil være på ungdommenes tro og i forhold til ansattes individuelle oppfølging av ungdommenes tro og livssyn. Når ungdommene flyktet til Norge, har flere mistet mange av systemer rundt seg og står ofte kun igjen med sin religion.

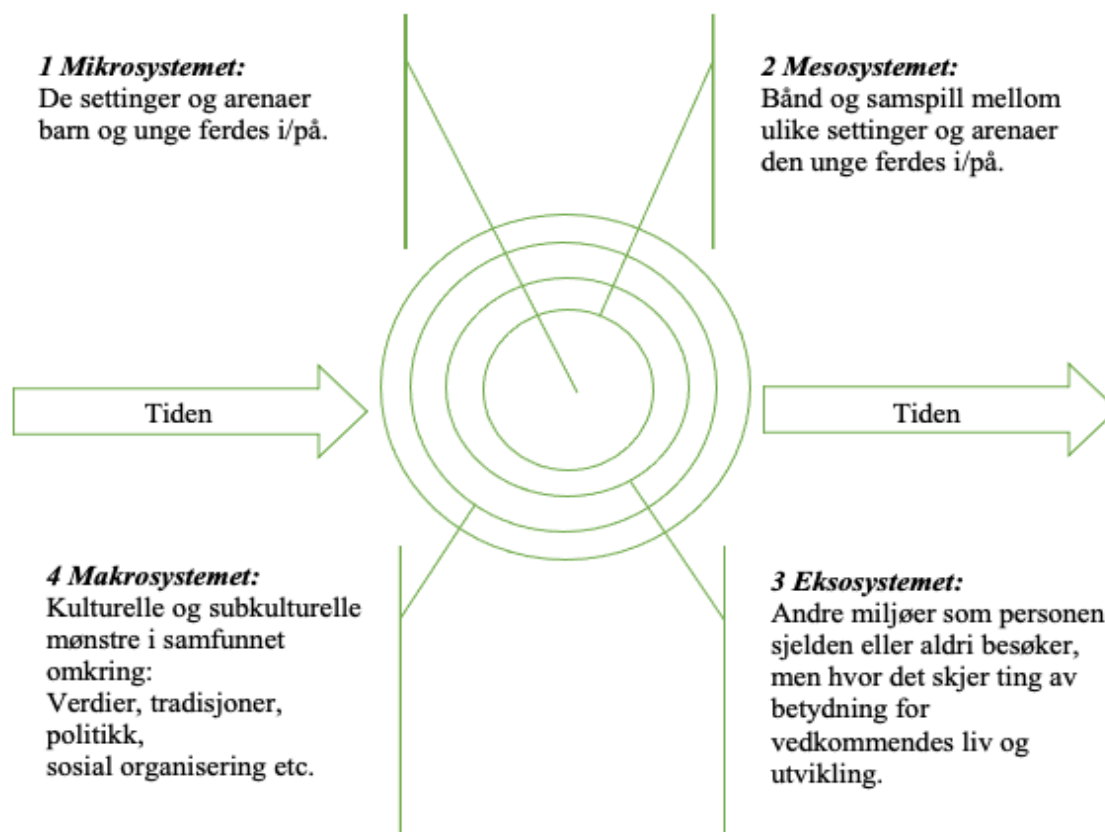
Urie Bronfenbrenner (1979) (1917-2005) utviklet først den økologiske utviklingsmodellen som forklarer hvordan barn utvikler seg og hvilke faktorer rundt barnet som påvirker barnets utvikling. Modellen hadde noe ensidig fokus på miljøfaktorene. I den bioøkologiske modellen tok han inn barnas konstruksjon, egenart og ressurser (Bronfenbrenner, 2005).

Bronfenbrenner vektlegger 4 elementer som virker sammen: process-person-context-time, PPCT (Bø, 2018, s. 170). De proksimale prosessene påvirkes og endres. Utviklingen kan påvirkes av karakteristika hos barnet, konteksten/omgivelsene, og kvaliteten på samspillet som kan kalles prosessen. De proksimale prosessene som skjer mellom barn og foreldre/omsorgsgivere i intime kontekster er viktige. For at PPCT skal virke inn på personlighet og utvikling må proksimale prosesser forekomme ofte og over tid. Utvikling kan skje i samspill og møter med verdier, redskaper, symboler og ting (Bronfenbrenner, referert i Bø, 2018, s. 170).

Modellen er delt inn i fire del-systemer, senere fem, der den siste er et tidsperspektiv.

Omgivelsene våre er et økologisk miljø som består av konsentriske sirkler (Bronfenbrenner, 1979). Helt innerst er barnet. De innerste sirklene påvirker barnet mest og er betydningsfulle for styring av adferd. De ytre utgjør rammebetingelsene og er mindre viktige for de konkrete

valgene vi tar. Alle delsystemene påvirker barn på ulike måter, samtidig som miljøene er gjensidig avhengig av hverandre. En endring i et delsystem påvirker de andre. Modellen synliggjør hvordan de ulike miljøene ungdommene deltar i og berøres av også gjensidig påvirkes av hverandre. Dette er en krysning mellom psykologi og sosiologi.

Figur 6. Bronfenbrenners bioøkologiske modell (hentet fra Bø, 2018, s. 171).

1. Mikrosystemet:

Her foregår samspill mellom to eller flere individer i en sosial setting. Ansikt til ansikt eller på andre måter, det må være et felleskap, felles fokus og proksimale prosesser. Her skjer mikropåvirkning, samspill, sosialisering, rolletakning, modellæring, oppdragelse, dannelse, integrering, assimilering, kontroll av adferd og deling av tanker, opplevelser og læring (Bø, 2018, s. 171). Mikro blir systemisk, «Alt og alle virker på alt og alle» (Bø, 2018, s. 171).

I et mikromiljø finnes ulike småsettinger som individene kan veksle mellom som skole, bofelleskap, kirke, moske m.m. (Bø, 2018, s. 172). Pendling mellom forskjellige delsettinger med ulike rammer og kvaliteter kan bidra til læring (Bø, 2018, s. 172). Også de ulike miljøene i mikrosystemet har kontakt med hverandre. Foreldre/miljøterapeuter er de som har mest påvirkningskraft ved at de er tilstede og bidrar til læring, utvikling, modning m.m. Holdninger til omsorgsgivere påvirker barnet og motsatt. Ansattes holdninger, tro og livssyn og ikke-tro, påvirker ungdommene. Når ungdommene erfarer samsvar mellom behov, modenhet og egenskaper i forhold til de krav og forventninger på forskjellige arenaer de befinner seg på, er dette en optimal situasjon som kalles goodness of fit av Steven J. Apter (gjengitt fra Bø, 2018, s. 162-163, 173). Her foretar miljøterapeutenes egen tilrettelegging i praksis og utarbeidelse av det individuelle planarbeidet.

2. Mesosystemet:

Dette omhandler forbindelser mellom ulike mikrosystemer, både fysisk, sosial og kulturelt (Bø, 2018, s. 173). Det kan ta form av overlapping, som når ansatte besøker skolen til ungdommene, og det blir sammenfall mellom ungdommenes omsorgsgivere og skolen. Ved ikke-fysisk kontakt kan det være via telefon eller mail. For at utvikling skal skje må to eller flere fra mikrosystemet samhandle. Ved pendling, kan utviklingen skje når en person pendler mellom ulike arenaer. Primærleken kan være ungdommene og foreldrene eller miljøterapeutene. Det finnes også sekundær- og supplementslenker. Supplementærleker er med på å styrke mesosystemet. Dess flere lenker mellom mikrosystemene, dess sterkere mesostruktur. I mesosystemet skjer samhandlingen, sosialisering, læring og modning mellom relasjoner i mikrosystemet som barnet/ungdommen har relasjon til. Konflikter kan oppstå som krysspress, konformitet og lojalitetskonflikt. For eksempel kan en moské/kirke ha trange rammer for livsutfoldelse med utøvelse av sosial kontroll og konformitetspress (Bø, 2018, s. 174-175).

4. Eksosystemet:

Det refereres til mikromiljøer (ulike miljøer og institusjoner i lokalmiljøet) med lite eller ingen direkte kontakt med barnet, samtidig som det har betydning for barnets liv og utvikling. Det kan være beslutninger som påvirker barnet. Viktige personer rundt barnet blir

påvirket av ulike faktorer, som igjen indirekte vil påvirke barnet (Bø, 2018, s. 176). Et eksempel er lokale rammer og bofelleskapets egne utarbeidede retningslinjer for oppfølgingen. Manglende retningslinjer eller lite kjennskap til retningslinjene på dette nivået kan føre til at arbeidet blir personavhengig. Dette gjør at ikke alle ungdommene får lik mulighet til en god individuell oppfølging av tro og livssyn syn på oppdrag og mandat ligger i exosystemet.

4. Makrosystemet:

Makrosystemet er mønstre av det kulturelle og subkulturelle i samfunnet rundt som påvirker oss indirekte. Det kan være politikk, tradisjoner, sosial organisering, verdier, normer, religion, kultur, ideologier, lover, regelverk, nasjonale reformer og planer, globalisering, sosiale medier m.m. Her påvirkes barnet og deres handlinger av sosiale klasser, sub-kulturer og samfunnskulturen. m.m. Vi påvirkes av kulturen vi lever i, og virkeligheten tolker vi med makro som «briller» (Bø, 2018, s. 177). Her ville de landsdekkende retningslinjene for oppfølgingen i bofelleskapene være, dersom de forelå. Når IMDi delegerer arbeidet til kommunene med å utarbeide et helhetlig omsorgstilbud, står arbeidet i fare for å bli kommuneavhengig uten retningslinjer for utarbeidelsen.

Bronfenbrenner (2005) la til kronosystemet, som synliggjør tidsdimensjonen i utviklingen til individet. Her reflekteres hvordan endringer og hendelser i livene til ungdommene kan påvirke utviklingen og et eller flere av systemene. For å forstå barns utvikling må en se på miljøene rundt barna (Bronfenbrenner, 1979). Kvaliteten på relasjonene påvirker barns sosiale og emosjonelle behov, påvirker barns trygghet og identitet, som gir sosial kontroll og internalisering av verdier. Mellom de ulike systemene er det gjensidig samspills- og støttemønstre, og samtidig spennings- og motsetningsmønstre. Det hele er i bevegelse og endrer seg over tid (Bø, 2018, s. 171, 178). Økologiske overgangene er når barna beveger seg fra én mikro til en annen. Daglige overganger kan være skifte av roller, mens drastiske overganger kan være flytting eller flukt fra et land/kultur til et annet.

3.5 Sekularisering

Sekulariseringen kan påvirke konteksten og rammen for den miljøterapeutiske oppfølgingen av ungdommenes tro og livssyn. I analysen vil jeg drøfte nærmere om sekularisering påvirker individuelle vurderinger i oppfølging av tro og livssyn.

Casanova anvender ordet sekularisering som motsatsen til det religiøse (gjengitt fra Furseth, 2015a, s. 17-18), det vil si å være ikke-religiøs og nøytral til ulike livssyn. Jørgen Habermas mener sekulariseringen inkluderer differensiering, religionens tilbakegang og privatisering (Furseth, 2015a, s. 14). Anthony Giddens (gjengitt fra Taule, 2014, s. 10) mener det er komplisert å måle om et samfunn er i en sekulariseringsprosess. Dette fordi det er flere dimensjoner i utviklingen og endringen av et samfunn. En annen utfordring er at flere legger ulike betydninger i begrepet (Repstad, 2020).

3.5.1 Sekularisering på 3 ulike nivå i Norge

Det religiøse livet og samfunnslivet er vevd inn i hverandre, ifølge Repstad (2020, s. 20). Dobbelaeres (gjengitt fra Repstad, 2020, s. 26) deler sekulariseringen opp i tre nivåer, hvor det skilles mellom samfunnsnivå, organisasjonsnivå og individnivå.

1. På samfunnsnivå:

Eksempel på sekularisering på samfunnsnivå er svekkelse mellom stat og kirke i Norge som har blitt skilt mer fra hverandre (Repstad, 2020, s. 27; Furseth, 2015b, s. 180). Religionen er ikke lengre offentlig (Schmidt, 2015, s. 137). Staten blir mer sekulær etterhvert (Furseth, 2015b, s. 180). Sekularisering på samfunnsnivået fører som regel til sekularisering på individnivå, ifølge Repstad (2020, s. 27). Politisering av religionen er det omvendte av religiøs privatisering (Repstad, 2020, s. 21). I Norge er staten blitt mer sekulær, selv om religion er tema i politikken og har en viktig rolle (Repstad, 2020, s. 80). Med globaliseringen gjennom innvandring og teknologisk innvandring blir religionen globalisert med flere religiøse nettverk. Samtidig formidles uenigheter og konflikter gjennom media. Dette fører til økende religiøs politisk debatt om religionens rolle i samfunnet og hvordan håndtere livssynsmangfoldet etter et likebehandlingsprinsipp (Repstad, 2020, s. 21).

Vi har fått ny tros- og livssynspolitikk (Regjeringen, 2019c) og ny lov om trossamfunn (Trossamfunnsloven, 2020, § 1). Det livsynsåpne samfunnet blir nå forankret, og religionen

skal ha en plass i det offentlige rom, spesielt i skole, arbeidsliv m.m. Skillet mellom verdslige institusjoner og religiøsitet gjør det lettere for religiøse minoriteter å navigere livene sine (Sandberg et al., 2018, s. 76). Likevel er det ikke kristendommen mange frykter, heller gudløsheten, nedgang av religiøs tro og praksis i samfunn i vesten.

Sekularisering er når institusjonene i samfunnet preges mindre av religion (Repstad, 2020, s. 27), for eksempel skole, velferdstilbud og helsevesen. Tro- og livssynsvirksomhet er et felles gode som staten bør støtte opp om, mener Schmidt (2015, s. 137). Staten kan innhente tjenester, oppdrag og funksjoner på vegne av offentlige myndigheter. Religionen kan støtte formål til institusjoner på vegne av velferdsstaten. I tillegg til prester, åpnes det mer opp for andre religiøse ledere som imamer på for eksempel sykehus og i fengsel. Offentlige institusjoner kan legge til rette for tros- og livssynspraksiser (Schmidt, 2015, s. 125). Praksisen er ulik selv om det kan finnes noen sentrale retningslinjer for arbeidet. Mye av praksisen utarbeides lokalt. Det kan gjelde mat, høytider, feiringer, bønnetider, religiøs bekledning og symboler, religiøs betjening m.m. De siste 20-30 årene er det tatt mer hensyn til og gitt rom for utøvelse av tro og livssyn. Samtidig er det store variasjoner mellom ulike institusjoner. Barnevernet kan være et slikt eksempel, i forhold til tiltak som fosterhjem og bofelleskap, som har ulike føringer i forhold til religion og livssyn.

2. På organisasjonsnivå:

Internsekularisering inneholder mindre skiller i forhold til moral og livsstil blant religiøse organisasjoner og medlemmer (Repstad, 2020, s. 27). Internsekularisering innholdsbestemmes i forhold til normative religiøse idealer. Det skjer en internsekularisering av de religiøse tradisjonene, spesielt hos de kristne, men også delvis innenfor islam. Det religiøse innholdet er i endring. Bildene av Gud har blitt snillere, mer har blitt lov, og menneskesynet er mer optimistisk. Også barn av innvandrere har blitt mer liberale, påvirket av et liberalt samfunn. Flere muslimske ungdommer beskriver islam som en kjærlighetsreligion og fokuserer ikke på helvete (Repstad, 2020, s. 33). Bibelen og koranen har blitt fortolket i historisk sammenheng.

Selv om gjerdene innenfor hver religion er lavere, har gjerdene mellom ulike trosretninger blitt høyere, likevel er det mer fredelig sameksistens (Repstad, 2020, s. 24). Det fokuseres

mindre på teologiske og dogmatiske forskjeller. Økt liberalisering av religion har ført til mer romslighet mellom ulike religioner, med unntak av religioner med sterk kontroll og sosial isolasjon (Repstad, 2020, s. 24-25).

Tros- og livssynssamfunn kan variere i graden av å være innadvendte og sammenbindende, i tillegg til i hvilken grad de er utadvendte og brobyggende (Furseth et al., 2015, s. 168).

Mange nordmenn er skeptiske til at religiøse ledere skal påvirke offentlige og politiske beslutninger (Furseth et al., 2015, s. 150). Flere er skeptisk til muslimer og minoritetstrossamfunn, grunnet terror utenlands og innenlands, for eksempel i Al-Noor-moskéen i Bærum i 2019. Departementene (Regjeringen, 2019b, s. 4) har derfor utarbeidet en handlingsplan for å forebygge og hindre rasisme og diskriminering.

3. På individnivå:

Det blir færre religiøse og en ser en trend av sekularisering, hvor det er nedgang i religiøs praksis, tro og sosialisering av unge mennesker, ifølge Repstad (2020). Mennesker finner nye måter å tro på som er mer tjenlig og meningsfylt for dem, og som i mindre grad overtas fra andre ytre autoriteter som religiøse ledere og foreldre (Repstad, 2020 s. 21). Denne religiøse individualiseringen handler om individuelle variasjoner i å være religiøs og tro på, og praksis utøves mer adskilt fra religiøse institusjoner. Nye religioner kommer opp, fra ulike steder (Repstad, 2020, s. 21). Flere får en alternativ religiøsitet, nyåndelighet som kan inneholde selvutvikling og egenerapi, som kan være et uttrykk for sterk religiøs individualisering. Individualisering kan «...føre til mer åpen holdning til religiøse fenomener» og utprøving av religiøse ritualer (Repstad, 2020, s. 56). Andelen ikke-religiøse har økt. Også ikke-religiøse blir sosialisert inn gjennom venner og familie, ifølge Sivert Urstad (2017).

Troen betyr mer for muslimer og andre religiøse minoriteter enn for de som har sine forfedre i Norge, ifølge Dalgard (gjengitt fra Repstad, 2020, s. 36). Migrasjon kan føre til sekulært liv i forsøk på tilpasning til det sekulære samfunnet. Samtidig kan det føre til sterkere religiøsitet. Økt religiøst mangfold og globalisering handler om mengden mennesker som er religiøst aktive i et samfunn og i hvilken grad religion preger livene (Repstad, 2020, s. 21). «Individualiseringen av troen og privatiseringen av religiøs praksis er det tydeligste tegnet på at norske muslimer sekulariseres» (Sandberg et al., 2018, s. 76). Sekulariseringen

har ikke nødvendigvis ført til at norske muslimer har blitt mindre religiøse, men troen er i endring. Repstad (2020, s. 61) mener sekulariseringen er mindre blant innvandrere. Det er større religiøst engasjement blant unge innvandrere og liten forskjell i forhold til kjønn. Religiøs privatisering sees ofte som en del av sekulariseringen, samtidig som en følge av den (Repstad, 2020, s. 39). Unge muslimer tilpasser islam til livet sitt og det viktigste er identiteten av å være et godt menneske, som kan være et uttrykk for individualisering av religion. Mange blir sin egen religiøse autoritet, religiøs på egen måte. Sandberg et al. (2018, s. 243) mener det samme at «...islam i økende grad individualiseres, privatiseres og tilpasses et sekulært samfunn». Individualiseringen av islam og fragmentering av religiøs kunnskap har muliggjort personlige tilpasninger av troen.

Anne Sofie Roald (2012) ser individualiseringen også innenfor muslimsk ekstremisme. Ungdom fra mer konservativ islam gjorde opprør mot sine foreldre ved å bli mer konservative enn foreldrene (Sandberg et al., 2018, s. 243-244). Jihadistene (oversatt: anstrenge seg kraftig eller kjempe) mener hellig krig er en individuell plikt, hvilket gjør det utfordrende for religiøse autoriteter å kontrollere. Muslimske ekstremister ser kun én tolkning, i motsetning til unge muslimer ellers. Usikkerheten og forståelsen for andres tro beskytter mot ekstremisme.

Sekulariseringen kan øke konflikter, samtidig som mangfoldet kan åpne og gi større aksept for religiøse og sekulære uttrykk. Furseth (2015b, s. 182) konkluderer med at det verken går mot en post-sekularisering eller en desekularisering. I Norge er det i økende grad et religionskomplekst samfunn, både ulikt og motsetningsfylt. Religionen får mindre betydning på individnivå, og blir samtidig mer synlig offentlig (Furseth, 2015b, s. 181). Repstad (2020, s. 21) peker på økende religiøse trender som religiøs privatisering, individuelle variasjoner og religiøs subjektivering. Repstad (2020, s. 149) mener sekularisering, individualisering og privatisering kan opptre sammen og forsterkes gjensidig. De sterkeste trendene i Norge er sekularisering, religiøs individualisering og livssynspluralisering som helhet.

4 Forskingsdesign og metode

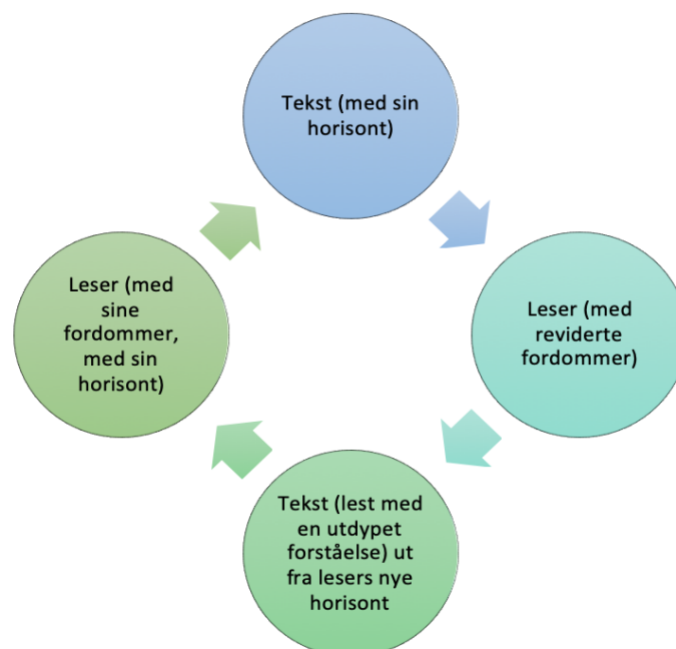
I dette kapittelet vil jeg beskrive og begrunne valg av et kvalitativt design, inspirert av en fenomenologisk tilnærming og hermeneutisk fortolking. Videre vil jeg beskrive utvalgsstrategiene, gjennomføring av intervju, etisk refleksjon, og til slutt validitet og reliabilitet.

Det anvendes en fenomenologisk tilnærming i undersøkelsen, for å få frem erfaringer og nyanserte beskrivelser fra praksis. Dette kan bidra til å gi oss ny horisont på hvordan oppfølgingen faktisk er. Fenomenologien studerer fenomener for å finne dens virkelige essens eller vesen (Thomassen, 2006, s. 84). En må sette egen forforståelse og oppfatninger i parentes og være bevisst eget tolkningsmønster for å finne dette (Johannessen et al., 2016 s. 170). En kritikk til dette er at en ikke kan sette all forforståelse i parentes (Thomassen, 2006, s. 86). Vi lever i en verden som er grunnfundamentet for mening. Fenomenologien analyserer måter å forstå og erfare på. Den får frem både hvordan oppfølgingen erfares og oppfattes fra førstepersonsperspektiv fra alle 4 utvalgene (Zahavi, 2014, s. 190), samt holdninger og forståelseshorisont (Johannessen et al., 2016, s. 78). Innsikt og forståelse av informantens livsverden er målet (Johannessen, et al., 2016, s. 79).

Det anvendes et innenfra-perspektiv for tidligere EMF, og et nedenfra-perspektiv for de ansatte og fagkoordinator/boligleder. Et innenfra-perspektiv innebærer at en studerer hvordan ungdommene erfarte oppfølgingen. Et nedenfra-perspektiv utforsker oppfølgingens praksis slik den er. Her kan en få frem ansattes skjulte kunnskapsformer, variasjon i praksisutøvelse og erfaringskompetanse kan synliggjøres (Thomassen, 2006, s. 170). Med en induktiv tilnærming kan man konkludere «...fra det spesielle til det mer allmenne» (Johannessen et al., 2016, s. 47). Det kan være lite teori eller forskning på fenomenet fra tidligere. Et utvalg av informanter rekrutteres for å beskrive oppfølgingen. På den måten kan en trekke en slutning ut fra utvalget til å gjelde hele bofelleskapet, selv med et begrenset utvalg informanter.

Til slutt anvender jeg en hermeneutisk tilnærming som en tekstfortolking i analysedelen, for å forstå hva informantene har delt i intervjuene. Ved å tolke og ta inn over seg informantens forståelseshorisonter kan vi få en ny og utvidet forståelseshorisont. Denne

utvidede horisonten kan være et godt grunnlag for å forbedre oppfølgingen. Den hermeneutiske sirkelen etter filosofen Martin Heidegger (1889-1976) handler om at en setter sin forforståelse/fordommer til side for å åpne seg for tekstens (her: transkriberings) oppfatninger (Gadamer, 2012, s. 305). Det er en fortolkningslære eller forståelselære som innebærer at en kontinuerlig forstår og tolker (Krogh, 2014, s. 10). Før oppfatninger og forforståelse er fordommer, ifølge Gadamer (gjengitt fra Thommassen, 2006, s. 86). Fordommene kan betegnes som positive og negative (Gadamer, 2012, s. 307). De gale fordommene som er private må legges bort. Tidligere forståelseshorisonter som påvirker oss kan kalles virkningshistorien. Dette fører til de rette fordommene, som er limet mellom oss og verket. I denne prosessen justeres forforståelsen og fordommene del for del, hvor målet er horisontsammensmeltning (Krogh, 2014 s. 56). Her smelter lesers forståelseshorizont og teksten sammen (Krogh, 2014 s. 56) Den hermeneutiske tilnærmingen genererer forståelse av tekster og kontekster, og av hvordan oppfølging av tro og livssyn oppleves i bofelleskapet.

Figur 7. Gadamers hermeneutiske sirkel med horisontbegrep (hentet fra eksamensoppgave med kandidat nr.: 1006, gjengitt fra Krogh, 2014, s. 56).

4.1 Kvalitativ metode

Valg av metode styres av problemstillingen (Johannessen et al., s. 54). For å få mest mulig nyansert empiri og forstå informantenes beskrivelser og erfaringer av oppfølgingen, anvendes en kvalitativ metode (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 20). Målet er å finne betydningen av erfaringene og opplevelsene. På den måten søkes det å forstå de ansattes og ungdommenes livsverden ut fra deres eget perspektiv (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 20). Dersom en ønsker å forstå et fenomen en har lite kjennskap til, er metoden hensiktsmessig å anvende (Johannessen et al., 2016, s. 28).

4.1.1 Utvalg

Det tas utgangspunkt i et bofelleskap i en mindre kommune på Østlandet, heretter kalt Kommune 1. Kommunen er kjent for å være en foregangskommune i arbeidet med enslige mindreårige flyktninger fra 15 år og oppover. Boligleder ble kontaktet om bofelleskapets deltakelse i undersøkelsen. Kommunen anonymiseres ved grov kategorisering i forhold til geografi for å unngå gjenkjenning.

Utvalgsstørrelsen er i alt 9 informanter, her gitt fiktive navn. De er fordelt på 4 utvalg som består av tidligere enslige mindreårige flyktninger, ansatte, fagkoordinator og ledere av tros- og livssynssamfunn.

1. Første utvalg:

Utvalget består av tre tidligere EMF i alderen 18 til 24 år, som flyttet ut fra bofelleskapet for ca. 2 år siden. Begge kjønn er representert, ei jente og to gutter. Dette får frem et retroperspektiv, og er ment å sikre minnene og frembringe barnets syn på tiden i bofelleskapet. Alder og bostedsland anonymiseres for å unngå gjenkjenning.

2. Andre utvalg:

Utvalget består av tre ansatte fra et bofelleskap i Kommune 1, 2 miljøterapeuter og en miljøarbeider. Begge kjønn er representert, ei dame og to menn.

3. Tredje utvalg:

Utvalget består av 2 ledere fra tros- og/eller livssynssamfunn. Begge informantene er menn.

Informantene er:

a. Forstander i Koptisk Eritreisk Kirke, Kommune 1.

Pastoren i kirken ønsket ikke delta i undersøkelsen.

b. Imam i moské, Kommune 2.

Kommune 1 hadde ingen imam som kunne delta i undersøkelsen. Imam fra Kommune 2 ble valgt fordi han hadde lang erfaring som imam og hadde andre nøkkelroller i forhold til muslimsk tro og tverreligiøst samarbeid.

4. Fjerde utvalg:

Utvalget består av fagkoordinator/boligleder fra Kommune 1. Fagkoordinator er ei dame som ble valgt som informant siden hun i praksis fungerte som boligleder, og hadde nær kjennskap til personal og praksis.

Fagkoordinator/boligleder valgte ut ungdommer og ansatte for undersøkelsen. Kriterier for utvelgelsen av informanter i utvalg 1 og 2 var ulik tro og livssyn, for å få en bredde av ulik tro og dermed en mer representativ undersøkelse. Underordnede kriterier var ulik etnisk bakgrunn og kjønn. I forhold til ansatte gjaldt også ulik stilling som miljøterapeut/miljøarbeider. Religiøse ledere ble rekruttert ved snøballmetoden til Thagaard (2013), som beskriver en måte å komme i kontakt med informanter gjennom andre.

Bofellesskapets egne retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn og alt standardisert planarbeid som ble anvendt i forhold til ungdommene ble forsøkt innhentet, med hensikt å ta dem med i undersøkelsen. Fagkoordinator fant ikke retningslinjene, og sendte kun et bilde av en plan som ikke inneholdt et ord om tro og livssyn. Dette ble derfor ikke tatt med.

4.1.2 Intervjuguide

Jeg utarbeidet en intervjuguide på bakgrunn av erfaringer og teorier fra det sosialfaglige feltet. I forkant av undersøkelsen ble det foretatt to prøveintervju uten lydopptaker, med to

tidligere boligledere/ledende miljøterapeuter i Kommune 2. Under utarbeidelsen av intervjuguidene ble det også foretatt en uformell samtale med imamen fra Kommune 2 for å få mer kjennskap til unge muslimeres tro og utfordringer fra en imams ståsted. Etter utarbeidelsen av spørsmålene ble disse drøftet med en pastor fra en kristen kirke i en annen kommune, som hadde erfaringer med flyktninger. I etterkant ser jeg at spørsmålene kunne vært mer avgrenset. Fordelen var at en fikk mye informasjon som kunne bidra til å belyse problemstillingene.

Det ble utformet en tilpasset intervjuguide til hvert utvalg, som utgangspunkt for samtale, for å sikre at alle punktene ble belyst (vedlegg nr. 3, 4, 5 og 6). Man kan aldri vite om informantene turte være ærlige under intervjuet. Forsker hadde verken en rolle i deres liv eller opparbeidet relasjon og tillit over tid. Samtalen i forkant av intervjuet var alt en hadde. Samtidig var forsker en uavhengig person som ikke hadde en rolle i livet deres, slik at de kunne være ærlige, uten at deltakelsen kunne få konsekvenser i kraft av rollen.

Det første spørsmålet til utvalg 1 er hentet inspirasjon fra «stormer i livet», som er en del av metoden *Livets tre*, hentet fra narrativ praksis (Eide og Fladstad, u.å). Metoden fokuserer på identitet, mestring og muligheter. Flere EMF har gjennomgått kurset i Livets tre. Treet er et symbol på livet og ulike trær står på ulike steder, i ulik kontekst. Treet kan utsettes for stormer, som kan kalles stormer i livet. For å hindre vonde følelser fra tidligere hendelser, trengte ikke informantene å beskrive den største stormen i livet, kun angi et tall fra 1-10, hvor 10 var mest og 1 var minst. Deretter ble de spurt om troen hadde hjulpet dem til der de var nå på skalaen. Det er viktig å verne om informantenes sårbarhet og vise respekt, ifølge de forskningsetiske retningslinjene, samt kun å undersøke det som er relevant for undersøkelsen (Johannessen et al. 2016, s. 85).

4.1.3 Én-til-én-intervju

For å kartlegge og beskrive oppfølgingen best mulig, anvendes én-til-én intervju av informantene. Ved én-til-én-intervju får en frem nyansert informasjon og en dypere forståelse. En trygg atmosfære kan bidra til at informantene lettere kan åpne seg, uten å bli påvirket av andre eller skille seg ut (Johannessen et al., 2016, 144). Noen intervjuer ble

gjennomført hjemme hos informanten, noen på nøytralt sted og noen over mobiltelefon. Intervjuet ble tatt opp på ekstern lydopptaker.

4.1.4 Gjennomføring av intervju

For å sikre gjennomføring av intervju til tross for Covid-19, søkte jeg NSD om intervjuene også kunne gjennomføres via telefon eller digitale løsninger (Skype eller Teams). I samarbeid med veileder vurderte jeg at digitale løsninger ikke skulle anvendes i forhold til utvalg 1 siden de utgjør en sårbar gruppe som oppgir sensitive opplysninger. Covid-19-pandemien (Regjeringen, 2020a) var en utfordring, og gjennomføringen av intervjuene kunne ikke gjøres før samfunnet ble mer åpnet opp.

Intervju med utvalg 2, 4, og en av to fra utvalg 3 ble holdt på et eksternt nøytralt kontor i Kommune 1. Den siste fra utvalg 3 ble intervjuet i en moské. Smittevernreglene ble overholdt.

En samtale fra utvalg 1 ble foretatt via mobiltelefon og en kort oppfølgingsamtale av en annen fra utvalg 1. Under transkribering av lydfilene som ble lagret på en kryptert minnebrikke, var internett skrudd av. Brikken ble oppbevart i en låst boks, i et låst rom til lydbåndene ble transkribert. Gjenkjennbar informasjon om informantene ble utelatt under transkriberingen for å bevare anonymitet.

4.2 Ethiske refleksjon

Et viktig forskningsetisk hensyn er «...informert samtykke, fortrolighet, konsekvenser og forskers rolle...» som skal anvendes som ramme for utarbeidelse av etisk protokoll ved kvalitativundersøkelse og kan fungere som etisk påminner under prosessen (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 110). Meldeskjema for masteren ble meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, (NSD), før rekruttering og intervju av informanter (Meldeskjema nr. 392703, vedlegg nr. 7).

Det er viktig med åpenhet og god informasjon om hva undersøkelsen handler om, hva den skal anvendes til og hvilke konsekvenser deltakelsen kan gi (Johannessen et al., 2016, s. 90). Selv om informantene ble anonymisert, kan det likevel være utfordrende når informantene

er i samme nettverk (Thagaard, 2013, s. 227). I informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen ble det informert om hva deltakelsen i undersøkelsen ville innebære for det enkelte utvalg, personvern, opplysninger om tredjeperson, konfidensialitet. (Vedlegg nr. 1 og 2). Alle utvalg fikk informasjonsskriv med samtykkeerklæringen i forkant av intervjuet, og fikk anledning til å stille spørsmål.

Det er viktig å vise respekt for ungdommenes etniske sårbarhet (Ryen, 2016, s. 42) og foreta flerkulturelle hensyn. Resultatet må rapporteres (Everett og Furseth 2012, s. 27). Siden jeg tar masteren i egen regi, har jeg søkt råd hos NSD og veileder rundt disse spørsmålene. Jeg har meldt inn at jeg vil grov-anonymisere kommunen i forhold til geografi og anonymisere navn på informantene for å hindre gjenkjenning.

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, NESH, har utviklet forskningsetiske retningslinjer. Per Nerdrum, (gjengitt fra Johannessen et al., 2016, s. 85), oppsummerer retningslinjene punktvis: «1) informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi, og 2) forskernes plikt til å respektere informantens privatliv og 3) forskernes ansvar for å unngå skade». Jeg har samarbeidet med NSD og veileder for å ta gode forskningsetiske hensyn ved utarbeidelse av masteren.

Det er viktig å være bevisst asymmetri i maktforhold (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 52). Forskeren må tenke over hvordan en påvirker informantene, utarbeiding av intervju spørsmål og hvordan en best kan legge til rette for gode intervju m.m. Jeg valgte å møte to ungdommer på deres arena, etter dere eget ønske. Det er viktig at intervjuene gjøres innenfor rammer de kjenner seg trygge på. Den tredje hadde kun tid til et telefonintervju mens han var på ferie. Ulempen med telefonintervju er at en ikke ser mimikk eller kroppsspråk. Til tross for dette ble intervjuet og lydopptaket bra. Ungdommene hadde ikke lest igjennom informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen i forkant av intervjuet. Dette skulle i utgangspunktet gjøres av bofelleskapet i forkant av intervjuet, hvilket jeg kunne ha sjekket om var gjort før gjennomføring av intervju. For å ivareta forskriftsetiske hensyn gikk jeg igjennom informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen med ungdommene som samtykket til deltakelse i begynnelsen av intervjuet. Dette medførte at jeg fikk litt kortere tid med ungdommene, jeg vurderer likevel at det var tilstrekkelig for å få et godt intervju.

Forsker kunne hatt mer tid med ungdommene. Alle snakket norsk, selv om det tok lengre tid siden noen av informantene hadde vært kortere tid i Norge.

4.2.1 Forskeren

Det er viktig at forskeren er bevisst sin rolle, hvordan en påvirker informantene, interaksjonen og utarbeiding av intervju spørsmål. Min faglige bakgrunn er bachelor i sosialt arbeid, grunnfag i sosiologi, og videreutdanning i barnevern med minoritetsperspektiv. Min arbeidsbakgrunn er hovedsakelig fra den kommunale barneverntjenesten med EMF i bofelleskap (og fosterhjem). Disse erfaringene har utvilsomt bidratt til idéen om og motivasjonen til å skrive om temaet. Jeg har sett mye god miljøterapi i bofelleskap, og i tillegg noen utfordringer i skjæringspunktet barnevern og bofelleskap. Jeg er bevisst egen bakgrunn både i forhold til den barnevernsfaglige utdannelsen, samt egen tro på Gud med bakgrunn fra et kristent ståsted. Tro, livssyn eller ikke-tro, kan være viktig for andre mennesker, samtidig som det kan være utfordringer knyttet til dette. I profesjonell kontekst, må en kunne skille på hva hvem er i møte med den andre og omvendt, samtidig vite sin rolle og oppdrag. Som forsker er det viktig å vise respekt for hverandre, og skape dialog og samarbeid på tvers til barnets beste. Man kan aldri være en helt objektiv forsker, og kanskje derfor har jeg valgt dette temaet i masteren. Målet er å få frem informantenes forståelses- og erfaringshorisont, slik at den som leser, inkludert meg selv, kan få utvidet horisont med bedre forståelse for troen og livssynets betydning for EMF. Det er et viktig utgangspunkt for å vektlegge individuelle vurderinger for oppfølgingen av tro og livssyn.

4.3 Validitet og reliabilitet

«...pålitelig forskning kan bidra til en målrettet forbedring av samfunnet» (Bjørndal, 2009, s. 143). Ved validering sikres at vi måler det vi ønsker å måle (Fangen, 2010, s. 237).

Thommassen (2018, s. 63) beskriver vitenskapelig metode som en fremgangsmåte en kan anvende for å innhente og etterprøve informasjon om hvordan et fenomen er og/eller henger sammen. Gyldigheten av antagelsene vi gjør opp mot våre erfaringer, blir testet av metoden.

For å sikre størst mulig grad av validitet, som handler om gyldighet, er det viktig en svarer på problemstillingene og spørsmål som fremkommer i undersøkelsen. Utgangspunktet var å undersøke hvordan oppfølgingen var fra 2 bofellesskap fordelt på 2 kommuner, for å ha et sammenligningsgrunnlag. Det ble først intervjuet en ekstra ansatt og en ekstra tidligere EMF i Kommune 1. Etter intervjuene kom det frem nyanserte beskrivelser av oppfølgingen. Jeg innså at alle informantene måtte være med for å få representativt bilde av oppfølgingen, i stedet for to ulike kommuner med færre informanter per kommune. Fordelen er at undersøkelsen blir mer representativ med flere informanter fra én kommune. Valget falt dermed på én kommune, siden det var en kvalitativ metode hvor hensikten er å få nyanserte beskrivelser. For å få med flere nivåer på boligen, ble det søkt NSD om å intervju et ekstra utvalg bestående av boligleder/fagkoordinator.

Transkriberingen ble skrevet ned som det ble sagt med en del emosjonelle aspekter ved samtalen, for å få det mest mulig autentisk og troverdig tilnærmet det faktiske intervjuet. På den måten får man bedre grunnlag for tolkningene.

Det har blitt tatt hensyn til at gyldigheten i forskningsdesignet produserer kunnskap til fordel for informantene og minimaliserer skadelige konsekvenser, som Kvale og Brinkmann (2019, s. 278) beskriver. Her anonymiseres informantene og kommunen. Det har også blitt tatt hensyn til dette i utformingen av intervjuguidene.

Covid-19 kan ha påvirket en sammenligning i funnene i forhold til tro i endring etter de har flyttet ut fra bofellesskapet. Dette gjelder ikke mens de oppholdt seg i bofellesskapet, siden covid-19 kom etterpå. Så tro i endring er fremdeles gyldig mens de oppholdt seg i bofellesskapet.

I teoridelen er det tatt utgangspunkt i teori som er relevant til bofellesskap for EMF. Hensynet til barnets beste legger rammer for arbeidet. Miljøterapi er relevant fordi det utøves miljøterapi i bofellesskapet og ansatte anvender kultursensitivitet. Bofellesskapet anvender Bronfenbrenners bioøkologiske modell som teori som er lagt til grunn for oppfølgingen av tro og livssyn. Til slutt er sekularisering en viktig faktor som kan påvirke mennesker og praksis.

4.3.1 Oppgavens sterke og svake sider

Siden ungdommene i undersøkelsen ikke var en del av omorganiseringene i 2020, mangler ungdommenes perspektiv på hvordan omorganiseringen påvirket oppfølgingen. Ifølge flere ansatte og fagkoordinator har altså oppfølgingen blitt mindre etter omorganiseringen. Disse opplysningene må sees i lys av funnene for undersøkelsen. På en annen side får en frem hvordan oppfølgingen var da ansatte fulgte opp ungdommene før omorganiseringen fra ungdommenes perspektiv, som er en verdi i seg selv. En svakhet er at bofelleskapet ikke kunne finne egne retningslinjer for oppfølgingen av tro og livssyn. De sendte heller ikke det standardiserte planarbeidet i sin helhet, som lovet. Samtidig kan dette bekrefte at bofelleskapet har lite fokus og prioriterer oppfølgingen i mindre grad, kombinert med stor arbeidsmengde. En styrke ved undersøkelsen er at jeg fikk lov til å intervju 4 ulike utvalg med 9 informanter for å belyse problemstillingene fra ulike sider. På den måten kom det frem nyanserte beskrivelser av oppfølgingen. For å veie opp for det kun er én miljøarbeider med, ble fagkoordinator anvendt som trianguleringspunkt i forhold til et par av temaene som gikk på skillet mellom miljøterapeuter og miljøarbeidere. Samtidig er miljøterapeutene primærkontakter som hovedsakelig følger opp ungdommenes tro og livssyn. Derfor ble utvalget slik. Det er en styrke for undersøkelsen at det kun ble anvendt én kommune med et bofelleskap for å få nyanserte beskrivelser, fremfor å sammenligne to. Et faktisk forhold var at kommunen ikke hadde en egen imam. Moskéen leide kun inn imam og siden covid-19 var en del av konteksten under undersøkelsen, hadde de verken møter eller imam. Dette ble løst ved å intervju en imam fra en annen kommune. Sånn sett ble en svakhet en styrke, samtidig som ikke alt er like representativt for den aktuelle kommunen selv om mye er likt.

4.4 Transkribering og analyse

Alle opptakene er transkribert direkte. Spørsmålene ble satt i 4 ulike matriser for hvert utvalg og svarene ble satt inn. På den måten er det lettere å analysere svarene systematisk.

I analysedelen ble det anvendt tematisk analyse for kvalitativ metode basert på Braun og Clarke's (2006) rammeverk (gjengitt fra Magurie & Delahunt, 2017). Metoden er velegnet for å analysere og identifisere mønstre av funn på tvers av spørsmålene i undersøkelsen (Braun

& Clarke, 2006). Forskeren er selv forskningsinstrumentet gjennom egen evne til å forstå, beskrive og tolke erfaringer og oppfatninger som avdekker menig i sammenhenger (Magurie & Delahunt, 2017).

Målet med tematisk analyse er å identifisere temaer og se mønstre som er viktige for problemstillingen. Ikke bare oppsummere det en i utgangspunktet ønsket å utforske.

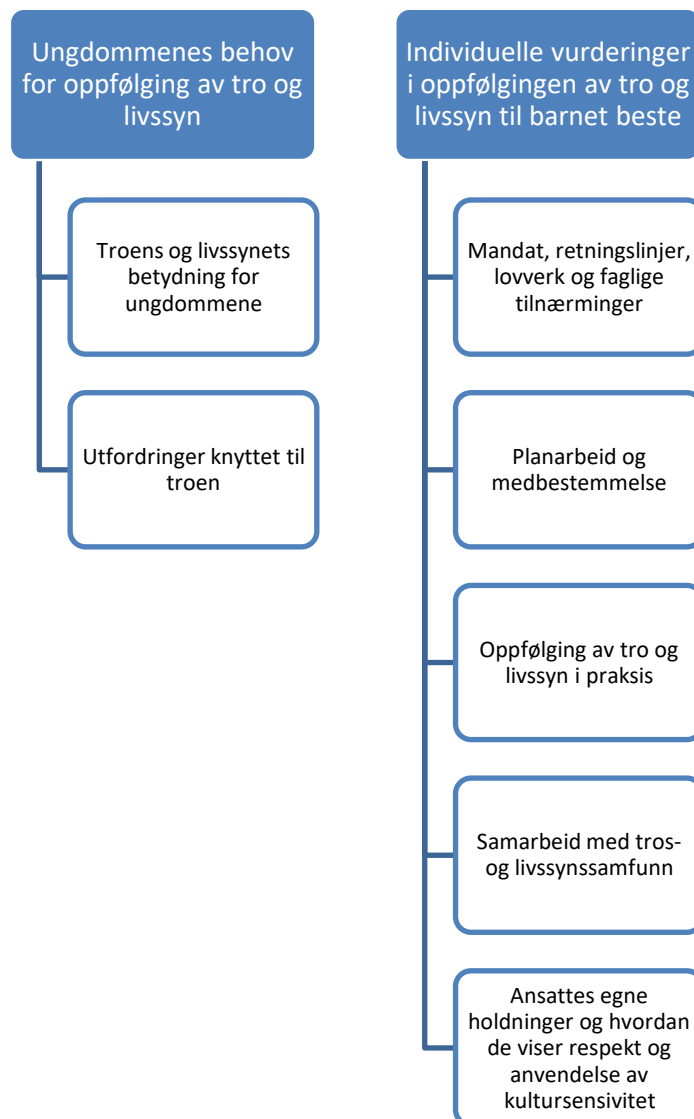
Den tematiske analyse består av Braun's & Clarke's 6 steg: 1. bli kjent med dataene, 2. generer initiale koder, 3. søk etter temaer, 4. evaluer temaene, 5. definer temaene og 6. skriv (gjengitt fra Magurie & Delahunt, 2017). Figur 9 med oversikt over hovedtemaene og undertemaer presenteres til slutt.

I tematisk analyse av denne masteren ble følgende gjort:

1. Først ble de transkriberte intervjuene lest nøye igjennom.
2. På steg to er det to ulike nivåer av temaer som er semantiske og latente (Braun & Clarke, 2006, s. 84). På det semantiske nivået beskriver forskeren kun det som har blitt sagt eller skrevet. På det latente nivået går man utover det som sies og begynner å tolke og forklare. Her er man ut over det som blir sagt og kan identifisere eller undersøke underliggende faktorer og antakelser som teoretiseres som å utforme det semantiske innholdet (Braun & Clarke, 2006, s. 84). Forsker anvendte åpen koding, som betyr at en ikke hadde forhåndsinnstilte koder. Her utvikler en og modifierer kodene gjennom kodingsprosessen. Så ble transkripsjonene gjennomgått, og data merket med fargekodene for det som var relevant for problemstillingene. Her ble det anvendt en åpenhet til datamaterialet for å kunne identifisere sentrale aspekter som kunne lage et gjentakende mønster av hele datamaterialet som Braun og Clarke (2006, s. 89) forklarer det.
3. På dette punktet handlet det om å søke etter temaer. De ulike kodene ble sortert i forhold til temaer. Kodene ble analysert og organisert i forhold til hvordan disse kunne kombineres for å lage overordnede tema, som Braun og Clarke (2006, s. 89) beskriver.
4. Her gikk en igjennom og endrer de foreløpige temaene som ble identifisert på trinn 3 om de gav mening. Alle data som var relevant for et tema ble samlet. Mulige undertemaer

ble identifisert. Det var også temaer som ble lagt bort grunnet mangel på relevans til problemstillingen. I tillegg hadde informantene en mindre gjentakende mønstre for noen tema som ble tatt bort. De to hovedtemaene jeg endte opp med er ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn, og individuelle vurderinger i oppfølgingen av tro og livssyn til barnets beste.

5. Her er den endelige forberedelsen av temaene. Målet er å finne temaenes essens om hva det handler om (Braun & Clarke, 2006, s. 92). Temaene ble benevnt og definert. Temaenes beskrivelser og funn presenteres i kapittel 6. Følgende hovedtemaer med undertemaer presenteres i figur 9:

Figur 8. Oversikt over hoved- og undertema i temaanalysen.

På bakgrunn av valg for tematisk analyse har jeg valgt en tematisk fremstilling av empirien. Det har vært en rikholdig og stor empiri. Flere av informantene har ikke norsk som morsmål. For å gi en bedre leseopplevelse, har jeg valgt å fremstille empirien som en sammenhengende tekst, der jeg gjengir sitatene innhold, framfor utstrakt bruk av direkte sitater. Noen sitater vil forekomme. Jeg har valgt å kategorisere og sammenfatte meningsinnholdet under temaene.

5 Presentasjon av funn

Alle ansatte, fagkoordinator og imamen erfarer at troen har stor betydning for ungdommene. Med ulikt fokus forteller informantene at troen for ungdommene kan gi resiliens, håp og mening, hjelpe dem å tenke positivt, regulere seg og handle riktig, være en motivasjon til å klare ting med hjelp fra Allah/Gud, og et verktøy i livet. Den kan også gi tilhørighet, miljø og nettverk. Ungdommene møter også utfordringer. Hovedtendensen er at troen ofte er i endring i perioden de er i bofelleskapet. Her vil vi se troens betydning, utfordringer og ungdommenes behov for oppfølging. Mandatet og minimumsstandard vil så avklares for å se hvordan ansatte foretar individuelle vurderinger til barnets beste med kultursensitivitet/religionssensitivitet og respekt, samt hvordan ungdommenes tro og livssyn blir fulgt opp i praksis – både i forhold til samarbeid, sekularisering og ansattes egen forståelse, holdninger, tro og livssyn.

Det er valgt ut to hovedtemaer blant funnene. Det første hovedtemaet er ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn. Undertemaene er;

- Troen og livssynets betydning for ungdommene.
- Utfordringer knyttet til troen.

Det andre hovedtemaet er individuelle vurderinger i oppfølging av tro og livssyn til barnets beste. Undertemaene er;

- Mandat, retningslinjer, lovverk og faglige tilnærminger.
- Planarbeid, dokumentasjon og medbestemmelse.
- Oppfølging av tro og livssyn i praksis.
- Samarbeid med tros- og livssynsmenigheter.
- Ansattes egne holdninger og hvordan de viser respekt og kultursensitivitet.

Utsagnene differensieres i forhold til kjønn blant ungdommene, og stilling hos ansatte og tros- og livssynsledere.

5.1 Ungdommenes behov av oppfølging av tro og livssyn

Det er enighet blant ansatte og fagkoordinator om at ungdommene generelt sett er ulike, uselvstendige og trenger mye omsorg og veiledning. Ulike behov fordrer individuell oppfølging. Ungdommene «...kan klare mye, men strategiene er ymse....Og mitt måleparameter har alltid vært at det å være selvstendig er ikke målet i seg selv. Det å ha det bra» (fagkoordinator). Dette stemmer med målet for arbeidet «Sammen i dag. På egne ben i morgen» (fagkoordinator).

Alle ungdommene trengte individuell oppfølging av tro og livssyn i bofellesskapet, med ulik religiøs bakgrunn, ulik kunnskap om egen tro og forskjellige utfordringer fordelt på kjønn. Både behovet og oppfølgingen som ble gitt var mer omfattende for jenta, som hadde utfordringer med sosial kontroll og press. Intensjonen er at ungdommene trenger individuell oppfølging av tro og livssyn, på den måten at de må få lov å utøve religionen, forteller fagkoordinator. Dette innebærer samtaler og refleksjon, i hvilken grad man oppmuntrer til praktisering, praktisk tilrettelegging og hensyn.

Ansatte og fagkoordinator er samlet i synet på at ungdommene har behov for individuell oppfølging av tro og livssyn. Miljøterapeutene og fagkoordinator mener det er viktig å følge opp, siden ungdommene er forskjellige og har ulike utgangspunkt og religiøs bakgrunn. Samtidig varierer ansattes syn på oppfølgingens mengde, innhold og fokus. Fagkoordinator erfarer at det er forskjell mellom miljøterapeutene og miljøarbeider i forståelsen av ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn, samt innhold. Miljøarbeiderne praktiserer mer en personlig vri ut fra egen forståelse. Miljøarbeideren mener religion er privat og at ungdommene ikke trenger veiledning, så lenge de ikke går inn i dårlige miljøer. Det kan fort bli konflikter og misforståelser. Samtaler, dialog og tilrettelegging i forhold til tro er viktig, så lenge det er til barnets beste i fremtiden.

Alle ungdommer fikk individuell oppfølging av tro og livssyn i varierende grad, som de har satt pris på. Noen ungdommer mener ansatte kan bli bedre kjent med dem og dele tanker om egen tro. Jenta fikk oppfølging og mer veiledning til å bli sterkere og trygg i egen religiøs identitet. «Jeg mener at jeg tror på Gud og er muslim og jeg god nok» (jenta). Veiledningen gikk videre i forhold til tro, sosial kontroll og press i forhold til hijab, kleskoder, gutters holdninger, dømming av egne landsmenn, mobbing angående hijab og til tøffe valg i forhold til tilpassing til der hun bor. Noen ungdommer har behov for at ansatte tar mer ansvar for å

hjelp dem med å praktisere troen. Flere ungdommer mener ansatte mangler kunnskap om religion. Samtidig var det nok at ansatte hørte på dem og gav veiledning.

De fleste ungdommer fikk hjelp i ulik grad til samtaler om tro, veiledning, hjelp til å overholde faste, lage tilrettelagt mat og kjøring til kirke/moské. De lagde felles feiringer og markeringer som alle deltok i, uavhengig av religiøs bakgrunn. Ungdommene snakket åpent om tro og livssyn. Når ungdommene lander i boligen og blir trygge på ansatte, er ikke ungdommene redde for å snakke om eller praktisere troen, forteller fagkoordinator. Ansatte opplever også at ungdommene kan snakke om tro og livssyn. Noen ansatte forteller at de i begynnelsen ignorerte oppfølgingen litt og forstod ikke bedre. Ungdommene var usikre, og troen var det eneste de kunne og hadde med seg. De første tingene en bør fokusere på er å vise at troen kan brukes som verktøy, og snakke om hvordan en kan tilrettelegge for praktisering. Fagkoordinator kjente ikke til at de ikke fulgte opp troen i begynnelsen.

Det er lite fokus på oppfølging av tro og livssyn i bofelleskapene, mener imamen. Oppfølgingen har vært variert, generelt dårlig og personavhengig. Hvis ungdommene spør om hjelp, får de det. Mange tenker at «for å lykkes, må de legge religionen på siden» (imam). Religionen kan være med på siden og så spiller man med. «...hvis de får praktisert deres religion på en lett og god måte, det skal være en styrke...og det skal være positivt for dem å kunne leve, og takle ting» (imam). Det er viktig å ta hensyn til hvor ungdommene kommer fra, der Gud og religionen er veldig integrert del av livet, mener ansatte, fagkoordinator og imam. Imamen påpeker at ungdommene må kjenne at ansatte forstår religionens betydning for dem. Her ser fagkoordinator og noen ansatte stor variasjon hos ansatte. Imam og fagkoordinator opplever at mange er skeptiske til muslimer, med holdninger preget av media. Imamen erfarer at tro ofte er viktig i ungdomsalderen. Dersom ansatte snakker om troen og religiøse temaer, om forholdet til Gud og praktisering av tro, så finner de fort ut hvordan ungdommene vektlegger troen. Imamen mener ansatte må ta initiativ til å snakke om tro og livssyn da ungdommene er usikre og skeptiske. De er dermed redde for å vise sin religion og legger merke til at religion ikke blir vektlagt. Dette stemmer i forhold til noen ungdommer som opplevde at ikke alle ansatte var tilgjengelige eller snakket dypt om tro eller livssyn med ungdommene. Selv om de var åpne for å snakke om det, var det aldri planlagt, kun tilfeldig. Ungdom 2 forteller at han fikk god kjemi med én som ikke var

en troende selv, og de kunne tøyse om religion på en god måte. Flere ungdommer opplever at det var lik hjelp fra ansatte og er fornøyde med oppfølgingen. Forstander mener ungdommene har det de trenger og har fått nok hjelp generelt. Alle ungdommene er positive til undersøkelsen. Noen synes det var bra noen spurte om deres tro, erfaringer av oppfølgingen og hva som kan bli bedre.

5.1.1 Troen og livssynets betydning for ungdommene

Flere ansatte og fagkoordinator forteller at ungdommene har mistet alt og står bare igjen med sin religion etter flukten til Norge. «De bruker troen for å komme seg gjennom de vanskelige tidene» (ansatt). Dette nevner også ungdommene og religiøse ledere. Ungdommene kan be til Gud om hjelp til alt, i alle tider, gode som vonde, forteller forstander. «Gud venter for oss hele tida, med gode ting» (forstander). Imamen utdyper at de gjennom troen på Gud har en kanal til å be og klage. Gud hører dem og er «en usynlig venn» (imam). Bønn til Gud kan gi «... styrke til å bære den vonde eller vanskelige situasjonen» (imam). Troen på Gud/Allah kan gi stor trøst. De fleste ansatte, fagkoordinator og religiøse ledere mener troen er en styrke, og kan være en form for mestring og resiliens. Flere ansatte og fagkoordinator er enige om at praktisering av tro kan anvendes som et verktøy til å regulere tanker, følelser og adferd, for eksempel ved bønn. Flere ansatte og fagkoordinator forteller at de sammen med ungdommene har anvendt toleransevinduet fra traumebevisst omsorg, TBO, og praktisert tro som en form for regulering.

Imamen mener troen er en ressurs fordi den forteller oss våre grenser og rettigheter. Troen kan hindre en i å gjøre vonde ting for «vi har sterk tro på livet etter døden, dommedag» (imam). Troen og påminnelser om dommens dag fører til lite selvmord blant muslimske ungdommer. At en står ansvarlig for sine handlinger fungerer som adferdsregulering. Ingen andre kan holde en på rett vei på samme måte som indre overbevisning. «...troen sine hovedprinsipper er veldig stor styrke for et menneskes adferd, å være et godt menneske, å gjøre gode handlinger, gode gjerninger» (imam). Flere ansatte er enige i at troen kan hjelpe ungdommene til å gjøre gode ting.

Hoveddelen av ungdommene er muslimer og noen er kristne. Ungdommene selv betegner seg som muslim eller kristen. Flere ansatte, fagkoordinator og imamen mener religion er en

del av identiteten. Det kan være store variasjoner innenfor én og samme religion, også innen praktisering, ifølge flere ansatte, fagkoordinator og imam. Dette stemmer med det ungdommene forteller. De sier alle praktiserer religionen ved å delta på høytidsdager, be og faste. De fleste har religiøse regler i forhold til mat, leser i bibelen eller koranen og deltar i trosmenighet. Informasjon om religion hentes fra internett, moské, kirke og familie i hjemlandet. Flere ansatte forteller at det er mest guttene som går i moskéen, og at ungdommene oftest har en tilhørighet til en tros- eller livssynsmenighet, hvilket guttene selv bekrefter. Noen ansatte opplever at ungdommene er alene og trenger styrke. De blir roligere i sinnet når troen og livssynet er på plass, og opplever støtte. Troen og håpet betyr mye, ifølge fagkoordinator: Det å kjenne på noe større enn seg selv som gir mening. De kan kjenne tilhørighet, ha felleskap og miljø (for de som er aktive).

Troen er ofte i endring mens ungdommene bor i bofellesskapet, ifølge de fleste informantene. Hovedtendensen er at troen er veldig sterk når ungdommene ankommer bofellesskapet, erfarer ungdommene, fagkoordinator og noen ansatte. Etter hvert får de en mer avslappet holdning til troen, og hvordan de vil praktisere. Det handler ikke om mer eller mindre tro. Ungdommene blir mer trygge og finner ut av hvordan de kan bevare troen sin og samtidig bo i landet i forhold til egen identitet. Migrasjon og nytt land spiller også inn, tilføyer fagkoordinator. Det blir mindre viktig å ha troen som en mur rundt seg, fordi ungdommene blir mer avslappet i kulturen generelt. Ungdommene skiller på mengden av tro og praktisering. En ansatt mener troen blir mindre, siden ungdommene ikke har noe nettverk som sier de må tro. Mens andre ansatte mener tro i endring også kan variere blant ungdommene. Hovedtendensen i det ungdommene selv forteller etter utflytting, er at de praktiserer ulikt selv om de tror like mye. Flere fra alle utvalg fortalte Covid-19 var et hinder for å praktisere troen og delta i trosmenigheter siste tiden (dette kan påvirke sammenligningen). Ingen nevnte hvordan Covid-19 påvirket troen.

De fleste informantene mener Norge er et sekulært og verdslig samfunn. Flere ansatte mener konsekvenser av sekulariseringen på individplan kan føre til mennesker tror mindre og at troen blir mindre viktig. Når menneskene har det bra glemmer de sin Gud. Så lenge ansatte ikke påvirker og snakker negativt om ungdommens tro, gjør ikke dette noe. Fagkoordinator og imam poengterer at ungdommene kommer fra land hvor religionens

betydning er stor sammenlignet med Norge. Imamen forteller at den muslimske troen til ungdommene er mye sterkere enn fra andre religioner. Samtidig er det viktig å se ungdommenes ulike religiøse bakgrunn, som noen ansatte og fagkoordinator er enig i.

Ungdommene påvirkes av sekulariseringsprosessen som starter fra de kommer i bofelleskapene, både ved påvirkning fra ansatte og samfunnet, mener imamen. Han mener ansatte ikke forstår religionens betydning for ungdommene. Siden de ikke har opplevd det selv, vektlegges oppfølgingen i ulik grad. Mange tror religion er en hindring for å lykkes i samfunnet, da glemmer de at religionen er en personlighetsstyrke for ungdommene. Ungdommene er vokst opp med hva Gud sier og det blir en overgang til et sekulært samfunn med konsekvensetikk. Da kan de streve, de er ikke modne for konsekvensbasert ansvar. Fagkoordinator mener de åndelige og sjlelige sidene og verdien av dette underkommuniseres. «Hvorfor religionen er viktigere og en mer aktiv del av hverdagen til ungdommene, er at i mange land er religion mye sterkere» (fagkoordinator). Imamen bemerker også dette.

5.1.2 utfordringer knyttet til troen

Troen kan være en styrke, samtidig som utfordringer kan være knyttet til dette, mener alle informantene. Flere ansatte og fagkoordinator nevner utfordringer som sosial kontroll og press. Dette rammer hovedsakelig jentene i forhold til hijab og omskjæring. Dette bekrefter jenta som selv har erfart sosial kontroll, press og mobbing i forhold til hijab og hvordan hun kler seg. Guttene generelt i bofelleskap møter press om å tjene og sende penger til hjemlandet. Fagkoordinator peker på utfordringer med trossamfunn i ekstrem retning med sterk sosial kontroll. Imamen mener det må være utenfor. Sosial kontroll og press utøves fra mennesker fra samme land, hovedsakelig utenfor, men også innenfor moskéen, forteller jenta og flere ansatte. Gjerne fra foreldre via sosiale medier, ifølge noen ansatte. Jentene takler sosial kontroll ulikt og opplever det vanskeligere enn antatt. Sosial kontroll kan gjøre at jentene trekker seg bort fra sine landsmenn. Jenta bekrefter at hun ikke lenger går i moskéen på grunn av dette. Det var mye kultur og handlet ikke om religion. Hun opplever ingen kjærlighet eller rom for tvil i moskéen. En gutt forteller at ansatte var bekymret for at han ble presset til å gå i kirka, da han ønsket selv å gå der.

Ungdommene har ulike religiøse bakgrunn og variert kunnskap om egen religion, ifølge imam, fagkoordinator, noen ansatte og ungdommene selv. På grunn av kunnskapsmangel stemmer ikke alltid praktiseringen med religionen. Vektlegging av praktisering kan være ulike, sier imamen. Imamen mener det viktig med kontakt med imam, tilhørighet i etablert moské, og felleskap for å få kvalitetssikret kunnskap og nyanserte tanker. Det kan forhindre ekstremisme og radikaliserings. Noen ansatte og imamen forteller at flere ungdommer henter informasjon om religionen på nettet. Noen steder legges det ut feller for å lokke sårbare ungdommer. De ungdommene som går jevnlig i moskéen med kvalitetssikret religiøs informasjon, er ikke de som er involvert i ekstreme handlinger, ifølge imamen. Fagkoordinator og imam er enige om at uten god forankring i egen tro, blir ungdommene lettere offer for ekstremisme og radikaliserings, som ofte er inkluderende. Sårbare ungdommer med liten selvfølelse, traumer, store belastninger og lite kjennskap til egen religion, kan være et lett offer, ifølge fagkoordinator.

Noen ansatte forteller at press i bofellesskapet kan oppstå når noen faster, hvor de andre som ikke faster spiser på sine egne rom. Ungdommene forklarte at de spiste på rommene av respekt for de andres tro, og at dette ikke handlet om press. Ungdommene møter ofte fordommer, noe jenta bekrefter. Noen ansatte forteller om utfordringer med dårlig konsentrasjon og lite energi ved fasting, Dette kan gå ut over skolearbeidet og fritiden, noe også ungdommene nevner. Andre utfordringer er dersom ungdommene må servere alkohol på jobb, eller å be foran vennene på skolen. En ungdom som betegnet seg som kristen, opplevde det som ensomt å være en religiøs minoritet i bofellesskapet frem til han ble godt kjent med de andre. Ungdom som faller ut av moské eller kirka, kan begynne å drikke og ruse seg, erfarer religiøse ledere og flere ansatte.

5.2 Individuelle vurderinger i oppfølging av tro og livssyn til barnets beste

Ansatte foretar individuelle vurderinger i oppfølgingen av ungdommens tro og livssyn til barnets beste, i varierende grad, ifølge ansatte og fagkoordinator. Det er primærkontakten som gjør individuelle vurderinger til barnets beste, gjennom samtaler med ungdommene om

hva som betyr noe og hvor ungdommen er nå, ifølge fagkoordinator. Deretter lages det en individuelt tilpasset plan med utgangspunkt i samtalene. Primærkontaktene skal følge ungdommene opp og skriver halvårsevalueringer som blir ungdommens plan. Det tas i varierende grad høyde for at troen kan være i endring. Noen ungdommer har oppfølging som er litt felles for alle, mens andre har mer individuelt.

De ansatte prøver nå mer å legge til rette for individuelle vurderinger til barnets beste, forteller noen ansatte. Tidligere hadde ansatte ikke denne forståelsen av at troen er så sentral. En periode de ansatte ikke adresserte at de unge snakket om tro, tok ungdommene det opp selv mange ganger når de ikke la til rette for det. De viser til en periode i 2015 som ble kaotisk og konfliktfylt. Ungdommene ble sinte, var oppe og lagde mat midt på natta for å overholde fasten. De voksne ble sure fordi kjøkkenet var bomba på morgenen. Når ansatte ikke ser hele mennesket, kan ikke ungdommene selv ta det i bruk. I 2017 satte de mer fokus på oppfølgingen av tro og livssyn, og da endret det seg til det bedre. De har gått fra å tenke at det går over, til å forstå at det er viktig. Så kom omorganiseringer, nye turnuser og nedbemanning som gikk ut over oppfølgingen i bofellesskapet. Fagkoordinator har ikke opplevd endringer i oppfølgingen av tro og livssyn, bortsett fra endring i rammene. Den individuelle oppfølgingen får fort fokus på det verdslige, sier hun. De åndelige og sjelelige, og verdiene av dette, nedprioriteres. En må være bevisst på hvor sekularisert samfunnet egentlig er og se det utenfra.

Vergene har ansvaret for å sikre ungdommene forsvarlig omsorg, men har ifølge ungdommene ikke bidratt noe til religiøs oppfølging. Det stemmer med det flere ansatte og fagkoordinator erfarer. Fagkoordinator mener rollen til vergen har blitt mindre, og handler mer om bankkontoer, oppholdssøknader o.l.

De ansatte og fagkoordinator forteller med ulikt fokus hva de i varierende grad legger til grunn for de individuelle vurderingene: Ungdommens unike forutsetninger og behov, religiøs bakgrunn, betydning av religionen for ungdommen, nivå i troen, samstemmer religion og praktisering, ungdommenes vektlegging av tro og praktisering, å styrke troens sterke sider som en resiliensfaktor og ressurs, sort/hvitt-tenking, radikal og ekstremistisk tankegang, tro i endring, hvor integrert religionen er, sosial kontroll, press, trygg religiøs identitet i nytt land, og behov for oppfølging og samarbeid med andre. Dette kan være tros- og livssynssamfunn,

skole, fritidsaktiviteter, fastleger, BUPA og psykologer. Det er viktig å følge opp ungdom som faller ut av moskéen, fordi de kan havne i vanskelige situasjoner og blir dårlige forbilder for de andre ungdommene, ifølge flere ansatte.

Oppfølgingen kan bestå av veiledning, tilrettelegging, deltakelse og feiring av hverandres markeringer og høytider, ifølge flere ansatte og fagkoordinator. Det er viktig å finne en balanse, i at ungdommene også skal få forståelse av ansatte er annerledes og lære seg gjensidig respekt, ifølge fagkoordinator. «De skal kjenne inni seg at det er fint at jeg er den jeg er. Og jeg blir forstått på at dette er viktig for meg» (fagkoordinator). Uten god støtte og veiledning underveis kan ungdommene bli veldig sårbare for ekstremisme og radikaliserings. Forstanderen sier ungdommene trenger voksne i foreldrenes sted som passer på dem, slik at de kan fortsette med skole og få veiledning om fremtiden og livet. Hvis de vil, kan de komme til kirka. Flere ansatte og fagkoordinator peker også på viktigheten av religiøst fellesskap og tilhørighet i trossamfunn.

5.2.1 Mandat, retningslinjer, lovverk og faglige tilnærminger

Det foreligger ingen konkrete sentrale landsdekkende retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn i bofellesskap, ifølge noen ansatte eller fagkoordinator. Det er heller ingen minimumsstandard. Det er opp til den enkelte kommune, og blir dermed både kommune- og personavhengig siden det ikke finnes retningslinjer for arbeidet, ifølge fagkoordinator, kun vage føringer fra IMDi om å forebygge utenforskap. Strammere økonomiske rammer gjør at oppfølgingen av tro og livssyn blir mindre. Uten sentrale retningslinjer for arbeidet kan oppfølgingen forsvinne bort i en ellers overarbeidet hverdag. Sentrale retningslinjer må til for å sikre oppfølgingen, mener flere ansatte og fagkoordinator.

Fagkoordinator har vært med å utarbeide retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn for bofellesskapet. Kun én ansatt kjenner til disse retningslinjene. Ansatte er ikke samlet i synet på retningslinjene, og vektlegger oppfølgingen ulikt i praksis. Ulik vektlegging handler om hvorvidt ansatte forstår religionens betydning for den enkelte. Fagkoordinator mener ansatte ikke er usikre på mandatet om at de skal følge opp ungdommenes tro og livssyn. Samtidig har ikke nødvendigvis alle lest retningslinjene. Intensjonen er at man skal følge opp med samtaler og refleksjon, og i tilpasset grad oppmuntre til praktisering, praktisk

tilrettelegging og å ta hensyn. Bønn og praktisering gjøres på rommene som nevnt i bosettingsbrosjyren. Ansatte har lite eller ingen oversikt over den faglige tilnærmingen som ligger til grunn for retningslinjene for oppfølgingen, og viser til at fagkoordinator har det faglige ansvaret for oppfølgingen av tro og livssyn. Fagkoordinatoren viser til en faglig oversikt over tilnærmingen for arbeidet som bygger på forskning, faglig teori, erfaringer fra andre samarbeidsinstanser med flyktninger og egne erfaringer fra praksis. Bioøkologisk modell fra Bronfenbrenner nevnes spesifikt. Uten å gå nærmere inn på de faglige tilnærmingene, er det faglige ståstedet at alle har rett til å ha den religionen eller livssynet de har.

Fagkoordinator mener det er viktig å sikre rettsikkerheten til ungdommene og at de anerkjennes som barn uten sine foreldre. Arbeidet bør være forankret i lov om barneverntjenester, men ikke nødvendigvis organisert under barneverntjenesten som virksomhet. Noen ansatte sier at fagkoordinator eller leder kvalitetssikrer arbeidet. Fagkoordinator sier hun kvalitetssikrer gjennom planarbeidet, veiledede ansatte, personalmøter, eksterntveiledning og husmøter. Det finnes ikke en tilsynsordning for EMF. Siden bofelleskap ikke er registrert som institusjon er det opp til dem selv å utforme oppfølgingen. Flere ansatte mener fylkesmannen bør føre tilsyn med bofelleskap. Ulik oppfølging i forskjellige bofelleskap fører til forskjellsbehandling, mener flere ansatte. EMF er like mye barn som de som bor på en statlig eller privat institusjon.

Det er lite fokus på oppfølging av tro og livssyn i bofelleskapet, ifølge de fleste ansatte og fagkoordinator. Fagkoordinator mener de likevel er langt fremme. Miljøarbeider mener det holder det de gjør, men ønsker mer samarbeid med moské. Fagkoordinator opplever oppfølgingen påvirkes av ulike faktorer som organisering av arbeidet under barnevernet og kampen om økonomiske midler. Hun sier de har gått ned i standard fra å se «barnets beste» til barnevernets «godt nok». Arbeidet i barnevernet oppleves personavhengig, med ulikt fokus, tilnærming og kunnskap om EMF-arbeidet. Samarbeidet mangler samkjøring. Mye tid går med til å argumentere for fagets gyldighet og anerkjennelse, både i barnevernet og opp til rådmannsnivå. «Faren nå, er at vi blir slukt inn i det store barnevern som allerede er tappet for ressurser...» (fagkoordinator). Noen ansatte og fagkoordinator forteller at omorganiseringene og gjentatte turnusendringer har gått utover det faglige arbeidet og

oppfølgingen av tro og livssyn. Flyktningpolitikken førte til reduksjon av bosettinger og bofellesskap fra 4 til 1. Dette resulterte i nedbemanning og en usikker fremtid for både ansatte og ungdommene, samt relasjonsbrudd for ungdommene. De mistet godt kvalifiserte medarbeidere. Utfordringen blir å holde kvaliteten oppe, ifølge fagkoordinator. I tillegg kommer trange økonomiske rammer. Samlet sett går dette ut over kvaliteten på oppfølgingen av tro og livssyn. Noen ansatte mener det bør være et minimumskrav til ansattes kunnskap og at oppfølgingen burde være på agendaen. Hvis ikke blir det sånn det var i begynnelsen, hvor de ignorerte det litt. Da mister en noe verdifullt hos ungdommen. Siden det ikke er noen retningslinjer eller lover i forhold til oppfølging av tro og livssyn, gjør de det de mener er etisk riktig, forteller fagkoordinator. Minimumskravet må være det de har utarbeidet skriftlig, ut fra det de har tenkt og står for. Boligen har utarbeidet egne retningslinjer de vil opprettholde, i tillegg til de lovkrav til det generelle barnevernet, ettervernet og krav til dokumentasjon og forsvarlighet.

5.2.2 Planarbeid og medbestemmelse

De ansatte erfarer at det står lite om tro og livssyn i KOPP'ene, kartleggingsplaner og oppfølgingsplaner, fra mottakene. Noen ansatte foreller at det kan stå litt om ungdommens tro og hva de må passe på, men lite om ungdommenes behov. Ungdommene forteller det ikke ble snakket om tro og dette ble ikke fulgt opp i mottaket. Kun én ungdom fra et omsorgssenter ble spurt om hva han trodde på og trengte av oppfølging. Han fikk all hjelpen han spurte om. Stort sett står det i KOPP'en hvordan ungdommene har praktisert religionen, mener fagkoordinator. Arbeidet er personavhengig, og beskrivelser varierer fra primærkontakt på omsorgssenter eller mottak. KOPP'en fra omsorgssentrene for barn under 15 år er ofte svært utfyllende i mottaksfasen, i motsetningen til i mottakene, da det er høyere krav til dokumentasjon for de under 15 år. Fagkoordinator og noen ansatte reagerer på at EMF har mindre rettigheter, selv om de er barn og har stort behov for oppfølging.

Bofellesskapet har rutiner for å motta ungdom fra mottak eller omsorgssenter, ifølge fagkoordinator og noen ansatte. En primærkontakt følger ungdommen opp i forhold til tro og livssyn. I begynnelsen leses KOPP'en, så de blir kjent med ungdommene før planen endres. De jobber med selvstendigjøring, «Sammen i dag. På egne ben i morgen» (ansatt

2). Mottaket har ikke samme tilnærming og skriver lite i forhold til bofellesskapet. Noen av de ansatte i bofellesskapet er gode på å skrive om tro og livssyn, mens andre ikke nevner det. Sammenlignet med mottak følges det bedre opp i bofellesskapene, kanskje på lik linje som omsorgssentrene, mener fagkoordinator. Det avhenger av hvilken miljøterapeut som blir koblet på og hvor dyktig den er til å videreføre alt.

Ingen av ungdommene visste om oppfølging av tro og livssyn ble skrevet ned i en plan. Ansatte gir ikke en felles oversikt over planarbeidet og evalueringene. Ansatte forteller med ulikt fokus at de skriver handlingsplaner, dagrapporter, individuelle planer og ungdommens plan som ungdommene skal medvirke i. De er uenige om det skrives kartleggingsplaner og om disse evalueres. Oppfølging av tro og livssyn skrives i individuelle planer og handlingsplaner, opplyser fagkoordinator. Noen ansatte forteller at hovedprosessene handler om ungdommenes mål og plan for livet sitt for å bli selvstendig. Det har blitt gjort mange endringer, og arbeidet er blitt mer fragmentert etter omorganiseringene. Oppfølging av tro og livssyn dokumenteres ulikt, ifølge både ansatte og fagkoordinator. Ansatte gjør ofte mer i praksis enn de dokumenterer. Hovedtendensen er at miljøterapeutene har større oversikt over planarbeidet, er mer målrettede og skriver mer enn miljøarbeidere, ifølge fagkoordinator.

5.2.3 Oppfølging av tro og livssyn i praksis

Ansatte og fagkoordinator forteller at oppfølgingen i bofellesskapet tar utgangspunkt i ungdommens religion og livssyn. Alle ungdommene snakker om tro og livssyn, om i varierende grad. Oppfølgingen består av veiledning i forhold til tro og tilrettelegging ved for eksempel å kjøre til moské eller kirke, lage mat uten svinekjøtt, gi informasjon og hjelp til å overholde faste, og gjøre små tilpasninger så langt det lar seg gjøre. De feirer muslimske og kristne eritreiske koptiske høytider og markeringer, gir id-gave og julegave. Ansatte kan delta og invitere til feiring av markeringer og høytidsdager, og delta på møter i trossamfunn, vise respekt og ta hensyn. «Vi kan være med i kirka, moskéen eller på kino om ungdommene ønsker. De setter veldig pris på det...» (miljøarbeider).

Flere ansatte nevner også samarbeid med andre instanser, dialog, samtaler og diskusjoner med ungdommene og de ansatte. Uavhengig av tro er som oftest alle med på feiringene og

spiser ganske lik mat innenfor en religion. Det tilrettelegges til en viss grense, uten å endre hele verden, forteller fagkoordinator. Boligen bidrar med veiledning og hjelp til å følge lover og regler i forbindelse med sosial kontroll og press, ifølge flere ansatte. Ved press og belastninger kontaktes BUPA eller psykologer. Ansatte har hatt samarbeid og dialog med fastlegen til jenter i forbindelse med omskjæring. I forhold til radikaliserings veileder ansatte, og kan samarbeide med BUPA. «Strategien er jo å veilede og utforske, snakke sammen og så drypp av tvil ved ekstremisme for å skape endring» (fagkoordinator). Hvis en ikke får koblet på rette mennesker i veiledning er det ikke nødvendigvis en ressurs. Primærkontaktene har ansvaret for oppfølgingen og skal ha overblikket på alle hovedprosessene som boforhold og helse, inkludert oppfølging av tro og livssyn. Det er mer miljøarbeiderne som praktiserer en personlig form for oppfølging.

Det anvendes hovedsakelig lite eller ingen tolk i samtaler om tro og livssyn, da ungdommene har vært lenge i mottak og kan mye norsk, forklarer fagkoordinator. Ansatt peker på utfordringen med at tolken kan utøve sosialt press i forbindelse med det som blir sagt. To av ungdommene forteller de ikke fikk tilbud om tolk, hvorav en trengte det. En ungdom har hatt kjempegode møter med tolk om tro og livssyn.

5.2.4 Ansattes egne holdninger og hvordan de viser respekt og kultursensitivitet

Alle ansatte har vært usikre på om egen kompetanse er god nok og hvordan de skal følge opp ungdommenes tro og livssyn. Noen var usikre på hvordan menn bør forholde seg til jentene, med hensyn til religion. Andre var litt usikre i begynnelsen da fokuset på muslimer var mer negativt.

Noen ansatte mener egen forståelse kan hjelpe en til å forstå hvordan andre har det og hjelpe dem videre. Forståelsen av troens betydning for ungdommene kan endre hvordan en følger opp. De forteller at flere ansatte ikke snakker om tro, og handler ut fra tilfeldighetsperspektivet. Fagkoordinator sammenligner egen forståelse med holdninger. Er man skeptisk til religion, er det det sekulariserte som gjelder. Hun opplever at ansatte er engstelige for muslimsk radikaliserings tankegang, litt farget av samfunnsdebatten. Noen har for kritisk blikk uten å undersøke det nærmere. Flere ansatte ser ned på religion, mener hun.

De som ikke tror selv legger ikke nødvendigvis stor vekt på oppfølgingen. Disse vil i ulik grad anerkjenne og være oppmuntrende i møte med ungdommens tro.

Personalet blir veiledet på at det ikke er opp til den enkelte om de skal veilede ungdommene, opplyser fagkoordinator. Det skal handle om ungdommene og hva som er viktig for dem. Veiledningen handler om hvilken funksjon og mening tro har for den enkelte ungdom. I forhold ulik praksis for ansatte, må det mer kunnskap og holdningsarbeid til. Alle ansatte mener økt kompetanse vil bedre praksis. Fagkoordinator tilføyer at samtaler og refleksjon må til å for å bli trygg. I tillegg må man forstå betydningen av mestring, resiliens og håp, og hvorfor det er en viktig del av oppfølgingen. Det er viktig å ha et bevisst forhold til egen religion og kunne skille på hvem en er i møte med den andre og hvilket oppdrag en har, mener flere ansatte og fagkoordinator.

Miljøterapeutene har en eklektisk utdanningsbakgrunn med krav om høyere utdanning, i motsetning til miljøarbeiderne som går mer på egnethet, forteller fagkoordinator. Ansatte har variert religions- og livssynsbakgrunn for bredere representasjon. Ansatte kan bruke egen tro som ressurs i det miljøterapeutiske arbeidet til barnet beste, erfarer flere ansatte og fagkoordinator. Uten at det blir en forventning, moralisering eller påtrykk som belæring, presiserer fagkoordinator. Trygghet i egen tro er en ressurs i møte med ungdommene, opplever noen ansatte. Ansatte med lik tro som ungdommene kan spesielt bruke seg selv som redskap i miljøterapien, ifølge fagkoordinator og noen ansatte. De er forbilder og kan delta mer i praktiseringen. Det finnes egne tolkninger av koranen som muslimske ansatte kan snakke om på en utforskende måte.

Rettighetsforskriften sier at en skal vise respekt for hvem ungdommene er og følge dem, være utforskende og ikke påvirke dem til å bli som en selv mener fagkoordinator. Ansatt forteller han er profesjonell på jobb og er forsiktig med å snakke om hva han tror på eller ikke. Noen ansatte forteller hva de tror på til ungdommene på en reflekterende måte og utforskende måte, men ikke belærende. «En skal ikke være så kald og teknisk at en ikke kan dele hva en tror på ... Man kommer lengre med det» (fagkoordinator). Ungdommene mener at hvis ikke ansatte delte hva de trodde på, hadde ungdommene lurt på hva det var for noe merkelig.

Ansatte viser respekt for ungdommenes tro og livssyn, mener ansatte, ungdommer og fagkoordinator. Ansatte opplever gjensidig respekt i forhold til tro fra ungdommene, hvilket flere ungdommer også poengterte (ikke alle nevnte det). Ungdommene respekterte også hverandres tro. Flere visste lite om andre religioner før de lærte å kjenne til i bofellesskapet. Respekt vises igjennom at en tar hensyn til, tilrettelegger, hjelper og anerkjenner ungdommenes tro, tilfører fagkoordinator. Ansatt sier han «...setter pris på og har respekt for at ungdommene kan praktisere den religionen de ønsker og har rett til» (ansatt). Flere ansatte mener ansatte viser respekt ved at de er der når ungdommene trenger det, hører på dem og tilrettelegger. Ungdommene bekrefter dette, og legger til at ansatte må ta ansvar for tilretteleggingen, slik at de klarer å praktisere troen.

Ansatte mener selv at de anvender kultursensitivitet, om i varierende grad. Noen ansatte mener mange forstår hva det er og jobber med å bli bevisste. Fagkoordinator erfarer at ansatte anvender kultursensitivitet ved å se ungdommene i lys av hvem de er og ha et bevisst forhold til dette. De fleste ansatte knytter kultursensitiviteten opp til det å være sensitiv til religion. Dette handler om å se individet i religionen, som legger grunnlaget for de individuelle vurderingene. Imamen opplever at ansatte ofte forveksler kultur med religion, og omvendt.

5.2.5 Samarbeid med tros- og livssynssamfunn

Samarbeid med tros- og livssynssamfunn i forhold til ungdommene er begrenset og lite systematisk, kun ved enkelthendelser, ifølge noen ansatte og fagkoordinator. I én-til-én-intervjuet ble ansatte spurt om å gi en poengsum om i hvilken grad de samarbeidet med trossamfunnene, hvor 0 er minst og 10 er mest. Ansatte gav samarbeidet en samlet poengsum på 2.8. Ungdommene og forstanderen kjenner ikke til noe samarbeid. Imamen har hatt mer samarbeid med ulike bofellesskap fra to kommuner, hvor han har besøkt bofellesskapene og snakket med ungdommene om praktisering av religion, disiplin, fasting, hvordan vise respekt, samarbeide og at de må høre på ansatte. Han ble tilkalt ved konflikter i boligen, hvor han har snakket med ungdommene, med gode erfaringer. Tidlig etablering av kontakt kan virke forebyggende og mye kunne vært forhindre. Imamen påpeker at det er viktig at en imam kjenner til den norske konteksten for optimal kontakt med ungdommene.

Gjennom dialog kan ungdommene få råd og lettelser som er tilpasset egen individuell situasjon og behov. Ansatte med muslimsk bakgrunn har vært brobyggere gjennom dialog og bedret samarbeid og etablert kontakt, da noen av EMF har tilhørighet til moskéen. Ansatte og ungdommer har vært på besøk i moskéen og fått informasjon. I begynnelsen var ansatte skeptiske, men ved dialog ble det bra. Fagkoordinator har hatt lignende opplevelser hvor dialog bedret kontakten og ansatte fikk et annet inntrykk.

De fleste informantene ønsker mer samarbeid og mener tilhørighet til et trossamfunn kan være positivt, samtidig som det kan være utfordringer. Imamen med lang erfaring innen tverreligiøst samarbeid ønsker dialog og systematisk samarbeid for å forebygge.

Fagkoordinator fortalte at dersom det var noe galt kontaktet de moskéen for dialog. Noen ansatte peker på en utfordring i moskéen, at noen klager på andre og er respektløse, mens andre utøver sosial kontroll. Imamen mener det må være utenfor moskéen. Ansatte mente jentene ikke fikk en positiv tilknytning og var utsatt for sosial kontroll. Det handlet ikke om religionen lengre, som jenta bekrefter i forhold til egne erfaringer med moské. Guttene opplevde derimot en positiv tilknytning til deres trossamfunn. En ungdom ville gjerne at ansatte skulle bli med i kirken.

Ansatte kan etablere kontakt med en imam for veiledning, som kan det veie opp for mangelen av foreldres veiledning. I moskéen kan ungdommene få dialog, felleskap og tilhørighet, tenke høyt sammen og praktisere tro. Kommunen bør tilrettelegge, gi informasjon og gi tilgang til koranen. Alle kommuner bør ha en generell veiledning eller råd/instruks til bofelleskapene. I forhold til religiøse spørsmål, praktisering av religion eller råd og veiledning til muslimer bør bofelleskapet ha kontakt med moskéen.

Hvis vi ikke viser forståelse, respekt, toleranse for hverandres religion eller religiøsitet, da blir vårt liv vanskelig. Samfunnet kommer til å slite. Men hvis vi ledere har god kontakt sammen, og viser respekt, anerkjennelse, forståelse av hverandre. At ved den religionsfrihet som ligger i forskrifter og lover, vi respekterer det og legger til rette at i praksis alle kan oppleve en religionsfrihet på et verdifullt grunnlag. Da mener vi at dette kommer til å være det beste for våre barn igjen å vokse opp i...
Godt samfunn... (Imam)

5.3 Avslutningsvis

Jeg vil kort vektlegge noen funn, som at ansatte i varierende grad foretar individuelle vurderinger i oppfølging av ungdommenes tro og livssyn til barnets beste. Mye avhenger av ansattes forståelse av religionens betydning for ungdommene. De ansatte som er skeptiske og ikke har en tro, vektlegger ikke nødvendigvis oppfølgingen i lik grad. De er ikke i lik grad anerkjennende til ungdommenes tro og livssyn. Miljøterapeutene arbeider mer målrettet og dokumenterer mer enn miljøarbeiderne, som praktiserer oppfølgingen med en mer personlig vri. Flere ansatte anvender traumebevisst omsorg og praktisering av tro som en regulering av ungdommenes tanker, ord og adferd. Når arbeidet for utarbeidingen av et helhetlig tilbud er lagt til kommunene, uten retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn, blir dette kommuneavhengig. Når få eller ingen ansatte kjenner til bofellesskapets egne retningslinjer for oppfølgingen, blir den i større grad personavhengig.

Flere av ungdommene ønsker mer tilgjengelige ansatte å kunne snakke om tro og livssyn, bli mer kjent og at en kan tøyse mer i forhold til tro og livssyn. Min tolkning av dette er at ungdommene ønsker en lavere terskel for å kunne snakke om tro og livssyn.

Her har begge hovedtemaene med undertemaer i temaanalysen blitt presentert. Alle har en sammenheng med hverandre og beskriver oppfølgingen fra ulike synsvinkler ut fra de ulike utvalgene. Jeg vil nå gå videre til å drøfte funnene opp mot problemstilling og faglitteratur.

6 Drøfting

Her vil jeg drøfte problemstillingene opp mot teori under 4 overskrifter: Ansattes usikkerhet rundt oppfølging av ungdommenes tro og livssyn, manglende samarbeid med tros- og livssynssamfunn, utfordringer i oppfølgingen og anbefalinger for oppfølgingen.

6.1 Ansattes usikkerhet i oppfølging av ungdommenes tro og livssyn

Empirien viser at ansatte kan være usikre på egen kunnskap om hvordan følge opp ungdommenes tro og livssyn. Noe usikkerhet er normalt å ha i et arbeid som stadig byr på nye utfordringer. Når usikkerhet og personavhengig praksis fremtrer samtidig, kan det tyde på mangler i arbeidet eller i rammene for arbeidet. Alle ansatte ønsker mer kompetanse for å bli tryggere på den individuelle oppfølgingen. Lidén et al. (2020. 01, s. 7-9) mener også kompetansen må styrkes for å bedre tjenestetilbudet.

Usikkerhet kan være differansen mellom nødvendig kunnskap for å følge opp ungdommenes tro og livssyn, og den kunnskapen ansatte faktisk besitter. På den måten er det manglende forståelse og/eller kunnskap, eller at en ikke stoler på egen forståelse og/eller kunnskap. Forståelsen kommer av kunnskap kan komme fra formell faglig kompetanse, praksiserfaringer og private erfaringer, i tillegg til egen forforståelse, holdninger, verdier, tro, livssyn og ikke-tro. Empiri viser at ansatte som ikke tror og de som er skeptiske til religion eller muslimer, ikke vektlegger oppfølgingen i like stor grad. I mikrosystemet til Bronfenbrenners bioøkologiske modell påvirkes ungdommens utvikling av ansattes holdninger og tro/ikke-tro (Bø, 2018, s. 172). Ansatte er de som er noen av ungdommenes nærmeste i mikrosystemet, og som har mest påvirkningskraft til ungdommenes utvikling, modning og læring (Bø, 2018, s. 172). Dersom ansatte er skeptiske til ungdommenes tro handler dette om negative holdninger og forforståelse som kan påvirke ungdommenes utvikling og selvbilde. Gjennom de proksimale prosessene mellom ungdommene og de ansatte, i en kontekst av bofellesskap i tiden ungdommene bor der, påvirkes ungdommenes utvikling av hvordan ansatte følger opp eller manglende oppfølging (Bø, 2018, s. 170). Det avhenger av ansattes verdier, tro, livssyn, ikke-tro og holdninger. Funn viser at de som er

skeptiske og ikke-troende ikke er like anerkjennende i arbeidet. Dette påvirker i sin tur ungdommenes utvikling. Det handler ofte om mangel på kunnskap og/eller forståelse. Dette bekrefter fagkoordinator og imamen, som erfarte at skeptiske ansatte, ved dialog fikk mer kunnskap slik at deres forforståelse ble korrigert. Dette er et eksempel på hvordan forforståelsen endres ved dialog som gir ny forståelseshorisont, som i den hermeneutiske sirkel etter Gadamer (2012, s. 302-422; gjengitt fra Krogh, 2014, s. 56).

Ansattes situering kan bidra til å forhindre at ansatte ubevisst påvirker ungdommene og legger personlige føringer for de individuelle vurderingene i oppfølgingen, selv om en alltid vil påvirke sine omgivelser i ulik grad. Situering handler om at ansatte er bevisst på seg selv og hva som skjer inni en (Thommessen og Neumann, 2020, s. 16). Det er avgjørende at ansatte kjenner seg selv og er bevisst egen forforståelse (Thommessen og Neuman, 2020, s. 14). Funn viser at flere ansatte mener det er viktig å ha et bevisst forhold til egen religion og livssyn, og skille på hvem en er i møte med den andre, samtidig som en er klar over sitt oppdrag. Her kan en også trekke inn rettighetsforskriften (2911) § 7.4 ledd, som også taler for at ansatte må være bevisste i sin praksis, slik at oppfølgingen i denne sammenheng er til barnets beste og ikke med påtrykk eller overbevisning av eget tro og livssyn. Dette kan også gjelde ikke-tro og holdninger. Flere ansatte er opptatt av situering, samtidig som dette må jobbes mer med siden dette påvirker vurderingene for oppfølgingen.

Empiri viser at de individuelle vurderingene i oppfølgingen påvirkes av ansattes forståelse av religionens betydning for ungdommene. Arbeidet blir personavhengig blant annet fordi ansatte har ulik forståelse og dermed vektlegger oppfølgingen ulikt. Dette preger videre planarbeidet i oppfølging av tro og livssyn, som også blir personavhengig. De fleste ansatte gjør mer i praksis enn de dokumenterer i planarbeidet. Dette gjør det mer utfordrende å kvalitetssikre den helhetlige oppfølgingen som planarbeidet er en del av. Hensynet til barnets beste skal tas med i planarbeidet og skal legge føringer for oppfølgingen i praksis (Haugli, 2020, s. 58-59). Hensynet skal inngå og utgå fra et barneperspektiv og prege alle prosesser (Haugli, 2020, s. 76.) Det er viktig at det legges stor vekt på medvirkning etter alder og modenhet, jf. Artikkel 12 i barnekonvensjonen (1989). Når arbeidet ikke blir dokumentert eller tatt med i planarbeidet, blir det en utfordring for personalet å oppdatere seg i arbeidet og jobbe mot felles mål med både ungdommene og ansatte. Dersom ansatte i

stedet for jobber ut fra egne mål, kan arbeidet bli mer personavhengig og lite systematisk. En personavhengig praksis kan forsterke usikkerheten hos ansatte.

Ungdommenes behov og individuelle situasjon skal være utgangspunktet for vurderingene og oppfølgingen (Haugli, 2020, s. 58-59). Empirien viser at ansatte i ulik grad tar hensyn til at troen til ungdommene er i endring. En tro i endring fordrer samtaler med ungdommene og jevnlig evalueringer med medvirkning fra ungdommene. Dette må til for at miljøterapien skal være oppdatert på ungdommenes behov, som skal ligge til grunn for vurderingene i oppfølgingen. Uten dette står en i fare for brudd på hensynet til barnets beste som skal ta utgangspunkt i de individuelle behovene til en hver tid, og ikke ut fra tilfeldig miljøterapi eller ungdommens behov for to år siden (Haugli, 2020, s. 58-59). Ansatte kunne ikke gjengi en felles presentasjon av planarbeidet og var usikre på om de kartla ungdommene og evaluerte disse. Oppfølgingen av ungdommenes tro og livssyn fremstår som personavhengig, lite systematisk og lite integrert i det miljøterapeutiske arbeidet. I miljøterapien skal det blant annet arbeides både mot en felles faglig forankring og forståelse, hvor det arbeides ut fra felles faglig plattform ut fra det systematiske prinsippet (Olkowska og Landmark, 2016, s. 27). Videre vil det legges føringer for arbeid i det relasjonelle prinsippet og ansattes holdninger til det miljøterapeutiske og organisatoriske rammene for arbeidet ut fra det strukturelle prinsippet (Olkowska og Landmark, 2016, s. 28- 29). Mangler i det strukturelle prinsippet går ut over alle prinsippene i miljøterapien. Det er prinsippene samlet sett som gir ungdommene muligheter for mestring, endring og utvikling (Olkowska og Landmark, 2016, s. 32).

6.1.1 Fokus, mandat retningslinjer og nedoverblindhet

Det mangler sentrale konkrete retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn i bofelleskap i makrosystemet i Bronfenbrenners bioøkologiske modell (Bronfenbrenner, 2005 eller gjengitt fra Bø, 2018, s. 177). Arbeidet blir kommuneavhengig når det ikke foreligger overordnede retningslinjer. Bofellesskapet har selv utarbeidet egne retningslinjer for arbeidet som kan plasseres i økosystemet. Ut fra miljøterapien har både profesjonen et mandat som en profesjonell rolle, samtidig som det må foreligge klart mandat og retningslinjer, som er viktig for å sikre ansattes felles forståelse og forankring. Ut fra det systematiske prinsippet må

miljøterapien realiseres slik at det er sammenheng mellom retningslinjer, teori, metoder og praksis, og ansatte jobber utfra en felles plattform (Olkowska og Landmark, 2016, s. 27). Funn viser ansatte i liten grad kjenner til bofelleskapets egne retningslinjer for arbeidet. Uten å integrere retningslinjene og faglige tilnærminger som ligger til grunn for dette i det miljøterapeutiske arbeidet, vil dette føre til mer personavhengig praksis. På den ene siden kan det virke som om ansvaret for utforming av oppfølgingen i bofelleskapet er lagt for mye på den enkelte ansatte, uten at det nødvendigvis er en bevisst praksis. Andre forklaringer kan være at bofelleskapet ikke følger opp sitt eget mandat godt nok, mandatet ikke er godt nok/konkret nok eller at mandatet ikke er integrert godt nok i det miljøterapeutiske arbeidet. Det ene forklaringen utelukker ikke nødvendigvis den andre. Dette kan bidra til usikkerhet og personavhengighet. Dette fører til variasjonen i oppfølging som empirien viser. Flere ansatte og fagkoordinator etterlyser landsdekkende retningslinjer for oppfølgingen av tro og livssyn, for å sikre at den prioriteres.

Manglende sentrale føringer og retningslinjer for arbeidet i makrosystemet og exosystemet får konsekvenser som påvirker de andre systemene i den bioøkologiske modellen etter Bronfenbrenner (gjengitt fra Bø, 2018, s. 177). Ungdommene som er midt i modellen risikerer å ikke få dekket de individuelle behovene når oppfølgingen er personavhengig fra ansattes side. Dette bryter med retten til utvikling som med vid tolkning inneholder åndelig utvikling (Haugli, 2020, s. 85). Dette henger også sammen med barns rett til omsorg og beskyttelse som skal inneholde kjærlighet, veiledning og oppdragelse (Kjørholt, 2020, s. 87). Boligen kunne anerkjent sitt eget mandat og satt oppfølgingen av tro og livssyn i system. Med lite fokus, lite integrert mandat som er satt i system etter miljøterapiens prinsipper og lite kvalitetssikring, går dette utover oppfølgingen. Ungdommenes behov for oppfølging blir dermed ikke godt nok ivaretatt. Ungdommene står i fare for ikke få den oppfølgingen de har behov for. En slik personavhengig oppfølging er ikke etter hensynet til barnets beste, som er en rettighet (Stang, 2020, s. 90), eller etter miljøterapiens prinsipper hvor det skal jobbes for felles forståelse av mandat og retningslinjer, og systematisk planlegging for å arbeide målrettet (Olkowska og Landmark, 2016 s. 2016, s. 23-32). Det vil ofte være et lite rom for skjønn når ansatte foretar vurderinger. Disse kan ikke gå på tvers av lowerket. Utgangspunktet for vurderingene skal være barnets individuelle situasjon (Haugli, 2020, 58-59).

Empirien antyder at ulik praksis blant de ansattes oppfølging av ungdommenes tro og livssyn, kan ha en sammenheng med at det foreligger lite konkrete eller tilgjengelige retningslinjer. Dette vil si at rammene for arbeidet er lite gunstige for den enkelte ansatte og ikke minst for den enkelte ungdom som mottar tjenestene. IMDi har delegert ansvaret for utarbeidelsen av oppfølgingen til kommunene. Det kan være utfordrende å se barneperspektivet og vurdere hva som er til barnets beste når en befinner seg langt fra praksis, som IMDi gjør. Ericsson (2009, s. 181) beskriver nedoverblindhet som når voksne prøver å forstå barns behov og opplevelser ut fra egen situasjon. Det kan virke som det blir en større nedoverblindhet jo lengre fra praksis en kommer. På en annen side kan det være en ansvarsfraskrivelse. Når IMDi ikke tar ansvaret for å sette en mer lik standard i oppfølgingen og sikre ungdommene mer like rettigheter, blir problemene skjøvet nedover. Bofelleskapet har heller ikke klart å utarbeide gode retningslinjer som alle ansatte kjenner til, hvor en sikrer felles forståelse og mer lik standard for praksis (selv om tiltakene kan være ulike). Dermed blir problemene igjen skjøvet ned til den enkelte miljøterapeut og miljøarbeider. Miljøarbeiderne praktiserte oppfølgingen med en mer personlig vri, dette kan bety at miljøarbeiderne er de som står minst faglig rustet til å ha et så stort ansvar. Miljøarbeideren var også den som uttrykte mest usikkerhet. En slik ansvarsfraskrivelse og nedoverblindhet kan bidra til mer usikkerhet for ansatte. Dette går til slutt ut over ungdommene som får ulik oppfølging alt etter hvem som er på jobb. Her er det viktig å være bevisst sin definisjonsmakt i den sosiale relasjonen til ungdommene (Ericsson, 2009, s. 183). En måte å veie opp for dette på er medvirkning fra ungdommene som kan veie opp for ubalansen i maktforholdet (Gjedrem, 2018, s. 69). For IMDi kan det være en utfordring å se barneperspektivet i sin oppfordring til kommunene om å utarbeide et helhetlig omsorgstilbud, når resultatet av dette blir kommuneavhengig og i dette bofelleskapet også personavhengig. Det er voksne som har ansvar for at barnets beste skal være et gjennomgripende prinsipp i alt arbeid som berører barna, og for å skape omgivelser som gir livskvalitet for ungdommene (Winter, gjengitt fra Kjørholt, 2010, s. 19).

6.1.2 Ungdommenes erfaring

Empirien viser at ungdommene hadde behov for individuell oppfølging av tro og livssyn, dette samstemmer med hva ansatte og fagkoordinator mente. Ungdommene var rimelig fornøyd med oppfølgingen og fikk individuell oppfølging i varierende grad.

Det er viktig å ta hensyn til ungdommenes religiøse behov i oppfølgingen. Ansatte skal individuelt tilrettelegge for ungdommene etter deres behov (Melvik og Larsen, 2012; Olkowska og Landmark, 2016, s. 29, 179). Ansatte skal også legge til rette for mestring, regulering og vilje etter det relasjonelle prinsippet for miljøterapi (Olkowska og Landmark, 2016, s. 28). Dette har boligen allerede påbegynt ved å anvende toleransevinduet fra metoden TBO (Nordanger og Braarud, 2017, s. 150), og praktisering av tro som en regulering. TBO kan også anvendes som en metode for ansatte å bli mer bevisste på seg selv og egne triggere, og hvordan dette påvirker i arbeidet. På den måten er det også en del av det å situere seg, som Tommessen og Brinkmann (2020, s. 16) beskriver. En slik regulering kan også bidra til å legge til rette for religiøs mestring (jf. Pargament et al. 2008, s. 711).

For å finne ut av ungdommenes behov og religionens betydning for ungdommene, er det viktig at ansatte tar initiativ til å snakke om hva som gir mening for ungdommene. Siden troen kan gi mennesker økt bærekraft, er det viktig ansatte spør om dette for å finne helhet i livet (Dønnestad, 2015). Ungdommene mente at de ofte måtte spørre om hjelp. Imamen peker på at også ungdommene kan være usikre og samtidig skeptiske. De kan tro at religionen ikke har lik grad av betydning her, slik at de ikke nødvendigvis tør å spørre. Flere ungdommer ønsker dypere samtaler om tro og livssyn og mer tilgjengelige ansatte som kan snakke om temaet, et uttrykk for at de ønsker en lavere terskel for å snakke om tro og livssyn. På en annen side kan ansatte være usikre på hvordan følge opp, som kan være en årsak til at de ofte ikke tar initiativ til samtaler eller snakker så ofte om religion og livssyn. Her er det viktig å se at usikkerheten ikke må forveksles med å være profesjonell. Når religionen blir mer privat, kan det være sannsynlig at ansatte blir mer usikre på hvordan de skal følge opp tro og livssyn i bofellesskap på samfunnsnivå. Tegn som kan tyde på at det i hvert fall er lite fokus på tro og livssyn på institusjoner på samfunnsnivå, er at det ofte er ulikt praksis for hvordan dette ivaretas, om det i det hele tatt blir ivaretatt alle steder (Smidt, 2015, s. 125). I tillegg kan det, som her i dette bofellesskapet, være forskjeller også innenfor samme institusjon. På den ene siden blir det livssyns åpne samfunnet nå forankret, og skal ha

en plass i det offentlige rom (Regjeringen, 2019c). På den andre siden kan skillet mellom verdslige institusjoner og religion/livssyn gjøre det enklere for religiøse minoriteter (Sandberg et al., 2018, s. 76). Dette gjelder imidlertid ikke i forhold til bofellesskap som kontekst, som utøver daglig omsorg og skal ha et helhetlig omsorgstilbud. I forhold til andre instanser, kan dette derimot stemme.

En trenger ikke å ha ekspertkunnskap i samtaler med ungdommene, ifølge Rugkåsa og Ylvisaker (2018, s. 2018, s. 2010). Ved å trekke paralleller fra å være kultursensitiv til å være sensitiv til tro og livssyn, er det viktig å kjenne til fallgruvene for anvendelsen av begrepene som beskrevet i teoridelen (Kasin, 2008, s. 69-75; Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 200), for eksempel endimensjonale forståelser og tilnærminger (Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 200; Kasin, 2008, s. 69). En kan i samtale med ungdommene anvende medvirkning og myndiggjøring for å bedre forstå, lære og tolke hva som blir sagt (Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 200). Dette utelukker ikke å være sensitiv til tro eller livssyn, heller en bevisstgjøring av begrepene og anvendelsen av dem. Det å være sensitiv til religion i samtaler med medvirkning og myndiggjøring kan bidra til at en lettere forstår religionens betydning for ungdommene. Slik kan en sammen med ungdommen utforske de individuelle behovene for videre oppfølging.

Hensynet til barnets beste handler ikke nødvendigvis kun om å høre ungdommenes ønsker, selv om medvirkning er viktig. De ansatte må også vurdere oppfølgingen opp mot gjeldende lovverk, faglitteratur, forskning og rammer for arbeidet. Utarbeiding av retningslinjer for oppfølging skal heller innfortolke og vektlegge tros- og livssynshensyn innenfor rammen av barnekonvensjonen. Haugli (2020, s. 56) anvender ordet kulturelle hensyn, som jeg tenker er rimelig i denne sammenheng å bytte ut med hensyn til tro og livssyn. Barnets beste skal veies opp mot andre hensyn og veie tungt i en totalvurdering (Haugli, 2020, s. 71). Selv om det er religionsfrihet og ungdommen har rett til å praktisere sin religion jf. Artikkel 14 i barnevernkonvensjonen (1989, s. 14), setter loven grenser for religiøs praksis som strider mot loven som for eksempel kjønnslemlestelse og barneekteskap. Det er de voksne som har ansvaret for å ivareta barnets beste og sikre deres rettigheter, ifølge Winter (gjengitt fra Kjørholt, 2010, s. 19).

6.1.3 Nøkkel til å bygge opp systemene i den bioøkologiske modell i nytt land

Ansatte som i foreldrenes sted utøver den daglige omsorgen, er noen av de viktigste menneskene som kan påvirke og bidra til at ungdommene får en optimal utvikling på mikronivå i den bioøkologiske modell, ifølge Bø (2018, s. 172). Utfordringen i bofelleskap på samfunnsnivå er at religionen privatiseres og individualiseres mer på individplan. Dette kan også gjelde ansatte. I mindre grad gjelder dette ungdommene som ofte kommer fra land hvor religionen står sterkere og er mer integrert i livet. Dette kan gjøre det mer utfordrende for ansatte å forstå og se behovene for oppfølging. Alle påvirkes av kulturen en lever i, og en tolker virkeligheten med makro som briller for å forstå verden (Bø, 2018, s.177). Når ungdom kommer fra et annet land med svært ulikt innhold i systemene i den bioøkologiske modell, har ungdommene en annen bakgrunn og behov. Da ungdommene flyttet eller flyktet til Norge som er et mer sekulært land, har ungdommene ofte kun egen religion med seg, og nye systemer må etableres. Mange unge mennesker anvender religion som identitetsmarkør, ifølge Synnes (2019). Dersom ungdommene blir møtt og forstått på hvem de er med sin tro, altså identitet, kan dette være et utgangspunkt for videre kartlegging av behov for individuell oppfølging. I motsatt fall, dersom ungdommene ikke blir møtt på dette, kan det bli kaos og konflikter, som ansatte selv erfarte. Ungdommene etterlyste oppfølging. Flere kan holde religionen oppe som en mur, slik at ansatte ikke får tilgang til å bidra med å bygge opp de andre systemene. Forståelse av religionens betydning og ulike religiøse bakgrunner kan være en portåpner for å få tilgang til å bygge opp systemene i den bioøkologiske modell sammen med ungdommene.

Empiri viser at flere ungdommer har lite kunnskap om egen tro, noe som kan gjøre dem sårbare for radikaliserings. Også mangel på religiøs oppdragelse kan være en sårbarhetsfaktor for radikaliserings (Winsvold et al., 2017, s. 41). Empirien viser at ansatte som er skeptiske eller ikke tror vektlegger oppfølgingen i mindre grad og ikke i lik grad anerkjenner ungdommens tro. Dersom ungdommene får mindre oppfølging av tro og livssyn, kan dette føre til at ungdommene blir mindre integrert i egen religion. I sin tur kan dette føre til at ungdommene blir mer sårbare for radikaliserings. Sannsynligvis kan ansattes skepsis og ikke-tro føre til de blir mindre anerkjennende og kan i verste fall føre til avstand og utenforskap og at ungdommene i mindre grad integrert i sin religion, som kan være en sårbarhetsfaktor for radikaliserings. Her er det viktig i det relasjonelle prinsippet å bygge relasjoner til

ungdommene, skape tillit, anerkjenne, styrke identitet og legge til rette for ungdommenes medvirkning i oppfølgingen (Olkowska og Landmark, 2016, s. 28). Tilhørighet til en trosmenighet kan bidra til å øke kunnskap og kan virke forebygge radikaliserings (Winsvold et al. 2017, s. 41). Forebyggende arbeid kan også være samarbeid og dialog med tros- og livssynssamfunn (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020, s. 24).

6.2 Manglende samarbeid med tros- og livssynssamfunn

Empirien viser at det er lite samarbeid med tros- og livssynssamfunn. De fleste ønsker mer samarbeid. Igjen pekes det på trange rammer som setter begrensninger for oppfølgingen og samarbeidet. Kun sentrale retningslinjer kan sikre oppfølgingen, som fagkoordinator og flere ansatte påpeker.

Imamen har noe samarbeid med andre kommuner. Dette kan tyde på at det er litt ulik oppfølging og samarbeid i de ulike kommunene. Empirien viser at tidlig kontaktetablering og jevnlig kontakt med trossamfunn kan forebygge. Empirien viser også at noen ansatte var skeptiske til moskéen (eller til imamen/muslimen), men med dialog endret synet til ansatte til det bedre. Her kan man ved hjelp av den hermeneutiske sirkelen fra Gadamer (gjengitt fra Krogh, 2014, s. 56) forklare hvordan for forståelsen blir korrigert gjennom dialog. Ansatte med muslimsk bakgrunn har bidratt til å etablere kontakt og bedre dialogen. Flere ansatte og fagkoordinator mente at ansattes tro kunne anvendes som et verktøy i miljøterapien, spesielt der ansatte hadde lik tro som ungdommene. Dette viser at de med lik tro som ungdommene kan være en ressurs i oppfølgingen av tro og livssyn.

Tros- og livssynssamfunn kan variere i graden av å være innadvendte, sammenbindende, i tillegg til i hvilken grad de er utadvendte og brobyggende, ifølge Furseth et al. (2015, s. 168). Empirien viser at tilhørighet til et trossamfunn kan være positiv, ifølge de fleste ansatte og fagkoordinator. På den andre siden kan det være knyttet opp til utfordringer som sosial kontroll og press. Konformitetspress vil kunne ha en mer negativ påvirkning på utviklingen til ungdommene (Bø, 2018). De fleste av ungdommene hadde en positiv tilknytning til et trossamfunn, med unntak av jenta. Det viste seg å være et kjønnskille. Flere jenter trekker seg bort fra moské og/eller egne landsmenn på grunn av sosial kontroll og press, kom det frem fra flere ansatte. Den sosiale kontrollen og presset kommer hovedsakelig fra miljøer

utenfor moskéen. Gjerne over internett med familie. Imamen mener dette forekommer utenfor moskéen.

Hovedtendensen viser at ungdommene har en sterk tro i starten og at troen er i endring til de flytter ut av bofellesskapet. Ungdommene blir mer trygge i egen tro og praktisering i nytt land. Dette kan understreke at troen ofte betyr mer for muslimer og religiøse minoriteter enn de som har sine forfedre i Norge, ifølge Dalgard (gjengitt i Repstad, 2020, 36). På en annen side kan migrasjon føre til en tilpasning til det sekulære samfunnet, samtidig som det kan bli sterkere. En individualisering og privatisering av troen skjer også muslimer, men i mindre grad, mener Sandberg et al. (2018, s. 76). En sekularisering trenger ikke føre til at ungdommene tror mindre, det kan bety at troen er i endring. Flere ungdommer mangler kunnskap om egen religion når de kommer. Mangelfull religiøs oppdragelse kan gjøre sårbare for radikaliserings, ifølge Winsvold et al. (2017, s. 41), spesielt for ungdommer som ikke er vokst opp med islam. Ungdommene kan dermed profitere på å ha tilhørighet til en etablert trosmenighet hvor en kan få kvalitetssikret kunnskap om religionen, individuell veiledning i foreldrenes fravær og felleskap som også er et nettverk. Ved at ansatte samarbeider med trosmenighetene blir det flere lenker og forbindelser mellom mikrosystemene i den bioøkologiske modell, noe som igjen gir en sterkere mesostruktur, ifølge Bø (2018, s. 173). Her skjer mye av læring, modning i relasjoner og sosialisering. Tilhørighet til en trosmenighet og samarbeid kan bidra til en god utvikling for ungdommene og kan virke forebyggende. Unntaket er ved sterk sosial kontroll og konformitetspress (Bø, 2018, s. 174/175). Imamen selv påpeker at det er viktig at en imam kjenner til den norske konteksten, som vil være en ressurs inn i samtalene med ungdommene.

En optimal situasjon er når ungdommene opplever samsvar mellom behov, modenhet og egenskaper til ulike krav og forventninger på forskjellige arenaer, dette kalles *goodness of fit* av Steven J. Apter (gjengitt fra Bø, 2018, s. 162-163, 173). Motsatt er det ikke optimalt dersom det er lite samarbeid med flere misforståelser som ikke avklares og ansatte er skeptiske til trossamfunnet/muslimer/religiøse ledere. Heller ikke om trossamfunnene er skeptiske til ansatte. Dette kan i begge tilfeller oppleves som et krysspress og en lojalitetskonflikt for ungdommene som påvirker mesostrukturen negativt. Kanskje utfordringene med å ikke ha samarbeid kan kreve mer tid og ressurser, enn et etablert

systematisk samarbeid. Forebygging kan hindre mye arbeid på sikt. Men først og fremst skal samarbeidet ivareta ungdommenes eventuelle behov for tilhørighet til et religiøst fellesskap.

Å legge til rette for mestring er en del av miljøterapiens oppdrag jf. det relasjonelle prinsippet (Olkowska og Landmark, 2016, s. 28). Ansatte skal også forebygge, som kan handle om det å være i forkant av hva som kan bli utfordringer i et miljø, jf. prinsippet om helhetlige prosesser. Det kommer frem at ansatte kombinerer praktisering av tro og en faglig tilnærming som toleransevinduet fra traumebevisst omsorg, TBO, som regulering av ungdommenes følelser, tanker og adferd. På den måten legger de til rette for religiøs mestring, så de unge kan søke det som er hellig og det som betyr mye for dem i vanskelige tider (jf. Pargament et al. 1998, s. 711). Imamen mener troen kan fungere som en god indre adferdsregulering. Dette stemmer med det ungdommene forteller at de anvender praktisering av troen som et mestringsverktøy i hverdagen. Religiøs mestring kan også anvendes ungdommene oppleve mestring og lage nye mål for fremtiden, ifølge Bræin og Christie (2020, s. 269). Samarbeid med trossamfunn kan bidra til sammen med ungdommene og ansatte å finne hensiktsmessige individuelle religiøse mestringsstrategier og samkjøre oppfølgingen. Ungdommene kan også få individuelle lettelser og individuelle råd ved behov, forteller imamen. Han er usikker på om ansatte kjenner til dette.

Ved at bofellesskapet forstår og anerkjenner ungdommenes behov for oppfølging og at tilhørighet til trosmenigheten kan være en ressurs for ungdommene, gjenstår det å gi trosmenighetene mulighet for samarbeid og å ta del i ungdommenes religiøse utvikling. Det kan i tillegg virke forebyggende. På den måten anerkjennes ulike positive påvirkningsfaktorer som bidrar til ungdommenes utvikling i den bioøkologiske modell.

6.3 Utfordringer i oppfølgingen

I tillegg til utfordringene som tidligere er presentert, vil jeg nevne noen flere som har relevans for oppfølgingen.

Tidligere har jeg nevnt at mangel på sentrale konkrete retningslinjer og like kjennskap til egne retningslinjer i boligen gjør arbeidet kommuneavhengig og personavhengig. Ulempen ved at jeg ikke fikk innhentet retningslinjene for bofellesskapet er at en ikke kan få

sammenlignet dette opp mot funnene fra undersøkelsen. På en annen side, ser en resultatet i funnene, hvor oppfølgingen beskrives som personavhengig. Dette kan forklares med at retningslinjene ikke er gode nok. På en annen side kan retningslinjene være gode, uten at ansatte kjenner til disse. Dette viser mangler i miljøterapiens systematiske prinsipp hvor ansatte blant annet skal ha en felles faglig forankring og forståelse for mandat med sammenheng mellom teorier, metoder og praksis hvor det jobbes ut fra felles plattform (Olkowska og Landmark, 2016, s. 27). Lidén et al. (2018) peker på det mangler et generelt minstekrav i oppfølgingen av EMF, noe som fører til store forskjeller i bofelleskap. Dette viser at problematikken ikke er ny og at den er påpekt tidligere. Fagkoordinator og noen ansatte mener det må sentrale retningslinjer til for å sikre oppfølging av tro og livssyn.

EMA under 15 år har fått styrket sin rettsstilling, ifølge Stang (2020, s. 147). Deretter ble det satt fokus på EMA over 15 år (Regjeringen.no, 2019a). Nå gjenstår EMF fra 15 år og oppover, som mangler rettigheter og sikring av en minimumsstandard for god omsorg.

Planarbeidet er også personavhengig, hvor miljøterapeutene dokumenterer mest. Ansatte gjør mer enn de dokumenterer. Dette gjør at det blir lite kvalitetssikring av arbeidet. Tilsyn kan fungere som en del av kvalitetssikringen. Det er ikke tilsyn med kommunale tiltak og heller ikke med bofelleskap som er underlagt barneverntjenesten. Dette mener flere ansatte er forskjellsbehandling. Flere har påpekt at det mangler tilsyn og at dette bør utbedres (Lidén et al. 2020; Lidén et al. 2018, s. 7-8). Det foreligger ikke omsorgsovertakelse av ungdommene som kvalifiserer til tiltak med tilsyn. Dette gjør at arbeidet ikke kvalitetssikres i lik grad og ungdommenes rettigheter ikke sikres. På den måten trues ungdommenes rettssikkerhet.

Det tas hensyn til religion i rekrutteringen av fosterhjem, samt at det skal ivaretas på en hensiktsmessig måte, ifølge forskrift om fosterhjem (2014, §§ 4, 8). Dette viser at det er forskjellsbehandling i barnevernet for barn som mottar omsorg i praksis. Dette har med anvendelsen av omsorgsparagrafene å gjøre. Samtidig er et bofelleskap et sted hvor det praktiseres daglig omsorg. Her må hensynet til barnets beste være førende og må ta utgangspunkt i barnets behov for oppfølging. Ungdommene har rett til å bevare sin identitet, som inkluderer troen og livssynet, jf. Artikkel 8 i barnekonvensjonen (1989, s. 11). Samtidig har ungdommene har religionsfrihet og rett til å praktisere sin tro, jf. Artikkel 14 i

barnekonvensjonen (1989, s. 14; Grunnloven, 2012, §2). I foreldrenes sted i utøvelsen av omsorg, har ansatte har en rett og plikt til å veilede ungdommene om utøvelsen av rettighetene etter alder og modenhet. Vergene har ansvar for å påse dette blir utført. De som utøver omsorgen er forpliktet til å gi barna en optimal utvikling gjennom en helhetlig oppfølging, som inkluderer åndelig utvikling (Kjørholt, 2020, s. 85). Dette kan samstemme implisitt med IMDis (2017, 58) oppfordring til kommunene om å utarbeide et godt og helhetlig omsorgstilbud. Videre er det nødvendig å ta hensyn til ungdommenes åndelige utvikling, hvor det tas utgangspunkt i ungdommenes behov (Helse- og omsorgsdepartementet 1998, s. 6). Samtidig skal fokuset være på å følge opp ungdommenes religion og livssyn, uten å overbevise om sin egen, jf. Rettighetsforskriften § 7,4. ledd.

Ansatte anvender kultursensitivitet i varierende grad. Flere trekker paralleller til det å være sensitiv til religion. Imamen erfarer at ansatte ofte blander kultur og religion. Samtidig er mange ansatte usikre på egen kompetanse. En trenger ikke å ha ekspertkompetanse på alle religioner (Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s. 210). En tro i endring fordrer en dynamisk sensitivitet til religion. Tro i endring og ulik religiøs bakgrunn må tas utgangspunkt i ved vurdering av den enkeltes behov for oppfølging. Dialog og medvirkning fra ungdommene med utforskende blikk og myndiggjøring er en god tilnærming for å få tak i ungdommenes behov for videre oppfølging (Rugkåsa og Ylvisaker, 2010, s. 210).

En annen utfordring var at flyktningpolitikken førte til reduksjon av flyktninger og dermed reduksjon av bofellesskap i kommunen. Dette resulterte i nedbemanning i kommunen, hvor mange faglige dyktige måtte gå til fordel for de med høy ansiennitet. Her påpekte fagkoordinator utfordringen med å holde kvaliteten oppe. Flere av ungdommene opplevde relasjonsbrudd da ansatte måtte slutte, som kan være skadelig for ungdommenes utvikling. ACE-undersøkelsen viser at flere belastninger og krenkelser som barn kan føre til både psykiske og somatiske plager som voksne (gjengitt fra Nordanger og Braarud, 2017, s. 20-21). Det var i tillegg to omorganiseringer på et år som gjorde arbeidet mer fragmentert, ifølge flere ansatte. Dette i sum gikk ut over oppfølgingen av tro og livssyn i bofellesskapet.

En utfordring med organiseringen under barnevernet er, ifølge fagkoordinator, at det mangler lovverk tilpasset for EMF. Hun må forsvare faget sitt og erfarer at ikke alle i

barnevernet forstår det flyktninge- og migrasjonsfaglige. Fagkoordinator opplever utfordringer med trange økonomiske rammer i barnevernet. utfordringen ligger i å argumentere for hva som er «barnets beste» i møte med barneverntjenestens «godt nok». På den måten går EMF-arbeidet ned i standard. Dette må også sees i lys av at det er mindre tilskudd til EMF-arbeidet enn tidligere. Hensynet til barnets beste skal først og fremst gjøres innenfor de økonomiske rammene som foreligger. Det skal samtidig være førende for alt arbeid som berører barn indirekte og direkte, innenfor lovens rammer. Dersom dette strider i mot hensynet, må mangelen rapporteres videre.

Som nevnt er det en utfordring for bofellesskap på samfunnsnivå når religionen og livssynet blir mer privatisert på individnivå. Allerede nå varierer forståelsen hos de ansatte. På den måten kan sekulariseringen allerede ha begynt. På en annen side skjedde det en endring da de begynte å følge ungdommene opp i forhold til tro og det ble mer harmonisk i boligen. Fagkoordinator mener en må ha en bevisst holdning til sekulariseringen og prøve å se det utenfra for hindre påvirkning. Her er det viktig med kritisk refleksjon over for å få ny innsikt, som kan føre til endring, og på den måten en mer bevisst praksis.

Ifølge den bioøkologiske modellen virker alt inn på alt og alle, inkludert utfordringene. Hensynet til barnets beste skal være et gjennomgripende prinsipp som skal følge ungdommene i alle prosessene som angår dem både direkte og indirekte. Det er den individuelle situasjonen til ungdommene som er utgangspunktet for de individuelle vurderingene (Haugli, 2020, s. 58-59). Det er de voksne som har ansvaret for barnets beste og for å lage omgivelser for ungdommene som gir livskvalitet, ifølge de Winter (gjengitt fra Kjørholt, 2010, s. 19).

6.4 Anbefalinger til oppfølgingen

Her er noen anbefalinger i forhold til personavhengig oppfølging, myndiggjøring av ansatte og forslag til utbedringer av det miljøterapeutiske arbeidet:

- Utarbeide sentrale landsdekkende retningslinjer for individuell oppfølging av tro og livssyn for EMF. På den måten sikres ungdommene en mer lik standard av oppfølging.

Bofelleskapet kan rapportere til storbynettverket for EMF i bofelleskap og sammen utarbeide et forslag til retningslinjer, med medvirkning av ungdommene.

- Opprette tilsynsordning for alle bofelleskap. Dette for å sikre ungdommenes rettigheter og kvalitetssikring av oppfølgingen (Lidén et al. 2018: Lidén et al. 2020: 1, s. 7-9). Vergerollen bør avklares og tydeliggjøres for å sikre ungdommenes rettigheter. Lidén et al. (2020, s. 10) påpeker utfordringer med at vergerollen tolkes ofte ulikt.
- Integrere retningslinjene og det faglige grunnlaget for oppfølgingen i miljøterapiens systematiske prinsipper. Det handler om felles forståelse og enighet om retningslinjer og mandat, som vil ha klar sammenheng med faglige metoder og tilnærminger til praksis, som Olowska og Landemark (2015, s. 27-28) beskriver. Ved å jobbe ut fra felles faglig plattform vil dette kunne gjenspeiles i det relasjonelle prinsippet hvor ansatte følger opp ungdommene individuelt og legger til rette for regulering, mestring og vilje. Samtidig må miljøterapien samkjøres på alle plan, også på det strukturelle planet, slik at ungdommene får mer lik mulighet for differensiering i den individuelle oppfølgingen. En mer bevisst praksis må til for å kunne endre noe. Dette vil også kunne bidra til å gjøre det enklere for ansatte å foreta individuelle vurderinger og bli tryggere i sin rolle.
- Arbeide med ansattes situering for å unngå personavhengig praksis og vurderinger. Her jobbes det med bevisstgjøring på hvem en er, og å skille mellom seg selv og den andre i forhold til hvilket oppdrag en har (Thommassen og Neumann, 2020, s. 14). Bevisstgjøringen handler også om hvordan maktforholdet og autoriteten påvirker relasjonen og arbeidet. Her er ansatte på god vei gjennom integrering av traumebevisst omsorg, som også handler om å kjenne seg selv og sine triggere i møte med ungdommene.
- Mer dialog og systematisk samarbeid anbefales med tros- og livssynssamfunn. Både for å gi ungdommene mer kunnskap og individuell veiledning, som samtidig virker forebyggende. Her handler det om å anerkjenne trossamfunn som en ressurs for ungdommene, for å få mulighet til å bidra sammen til ungdommenes optimale utvikling.

- Ha et bevisst forhold til sekulariseringen til bofelleskapene på samfunnsnivå og hvordan den kan påvirke. Her er det viktig å se religionens betydning for den enkelte ungdom. Det anbefales å kartlegge ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn gjennom dialog og medvirkning. For å ivareta en tro i endring er det viktig med jevnlig evalueringer som legger grunnlag for nye vurderinger av den individuelle oppfølgingen.
- Styrke kompetansen til ansatte for å gjøre dem tryggere og bedre rustet. Spesielt trenger miljøarbeiderne en minimumskompetanse. Mange miljøarbeidere er ansatt med hovedvekt på personlig egnethet, samtidig som de i større grad følger opp ungdommene med en personlig vri. Ved å sette minstenivå på ansatte formelle kompetanse, sikres en faglig standard som gir en enklere forståelse av det miljøterapeutiske arbeidet og gir mer faglige verktøy i arbeidet med EMF.
- Følge opp ungdommenes tro og livssyn, som er viktig for mange av dem. Med oppfølging av tro og livssyn hjelper ansatte ungdommene til å bli selvstendige på sikt, som målet for arbeidet er: «Sammen i dag. På egne ben i morgen», ifølge fagkoordinator og flere ansatte.

7 Konklusjon

Undersøkelsen bygger på en fenomenologisk tilnærming og hermeneutisk forståelsesramme, samtidig som det ble anvendt en kvalitativ metode for å frembringe erfaringer, opplevelser og nyanserte beskrivelser av oppfølgingen fra alle utvalg. Det ble foretatt en tematisk analyse hvor det videre presenteres to hovedtemaer med undertemaer. Hovedtemaene var ungdommenes behov for oppfølging av tro og livssyn og individuelle vurderinger i oppfølgingen av tro og livssyn til barnets beste. I drøftingen diskuteres temaene ansattes usikkerhet i oppfølgingen av tro og livssyn, manglende i samarbeidet med tros- og livssynssamfunn, utfordringer i oppfølgingen og anbefalinger til slutt. Undersøkelsen kan bidra til å sette lys på betydningen av tro og livssyn for ungdommene og ungdommenes behov for oppfølging, som en del av den helhetlige oppfølgingen. Videre kan den belyse i hvilken grad ansatte anvender individuelle vurderinger i oppfølgingen.

Hovedfunnene viser er at det er kommune og personavhengig hvordan ansatte foretar individuelle vurderinger av ungdommenes tro og livssyn til barnets beste. Mye avhenger av ansattes forståelse for religionens betydning for ungdommene. Ansatte som ikke-tror eller som er skeptiske til religion eller muslimer, vektlegger ikke oppfølgingen i lik grad. Miljøterapeuter er mer målrettet i arbeidet og dokumenterer mer enn miljøarbeiderne, som praktiserer mer en personlig vri av oppfølgingen. Flere anvendte traumebevisst omsorg og praktisering av troen som regulering av tanker, ord og adferd. Ansattes tro og livssyn kan anvendes som et verktøy i oppfølgingen, spesielt de med lik tro som ungdommene. Alle ansatte har vært usikre på hvordan følge ungdommene opp og ønsker mer kompetanse. Uten sentrale retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn prioriteres ikke arbeidet i lik grad. Flere ansatte og fagkoordinator etterlyser landsdekkende retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn for å sikre praksis.

Alle ungdommene hadde behov for individuell oppfølging av tro og livssyn. Ungdommene er rimelig fornøyd med oppfølgingen av tro og livssyn. Flere savner dype samtaler om tro og livssyn, og at ansatte tar mer ansvar i oppfølgingen slik at ungdommene kan klare å praktisere troen. Ungdommenes behov for oppfølging viste et kjønnskille ut fra utfordringer som sosial kontroll og press. Troen var oftest sterkest i begynnelsen da de kom til

bofellesskapet. I perioden ungdommene bodde i bofellesskapet ble ungdommene mer trygg i egen tro og identitet, samt hvordan praktisere i nytt land. Flere anvendte praktisering av troen som en religiøs mestringsstrategi i vanskelige tider. Ungdommene har ofte ulike religiøse bakgrunn. Noen har lite kunnskap om egen tro, som kan være en sårbarhetsfaktor for radikaliserings- og ekstremisme.

Det var lite eller ingen samarbeid med trosmenighetene, kun enkelt hendelser. Empiri viser at tidlig kontaktetablering og jevnlig deltakelse i trossamfunn kan være forebyggende. Kunnskap og veiledning fra et trossamfunn først og fremst kan bidra til å styrke ungdommens tro og samtidig virke forebyggende mot radikaliserings- og ekstremisme. Samarbeid og dialog er også viktig i forebyggingsarbeidet. Trossamfunn må anerkjennes som en ressurs for å få mulighet til å bidra.

Empirien viser ansatte som er skeptiske og ikke-tror, vektlegger ikke oppfølgingen i lik grad eller anerkjenner ungdommens tro i lik grad, som andre ansatte gjør. Ansatte som er skeptiske til religiøsitet vil ikke i lik grad oppmuntre til religiøse aktiviteter eller religiøs aktivitet i frykt for radikaliserings- og ekstremisme. Dette kan ha en utilsiktet motsatt effekt. Ansattes manglende anerkjennelse kan i verste fall bidra til avstand, utenforskap og følelse av manglende forankring i egen tro, noe som i seg selv er en risiko for radikaliserings- og ekstremisme. Ved å møte ungdommen med den troen eller livssynet de har, kan troen og livssynet anvendes som en portåpner til å få tilgang til å opprette de nye systemene fra den bioøkologiske modell i nytt land, sammen med ungdommene. Ved oppfølging av troen og livssynet, samt legge til rette for individuelle religiøse mestringsstrategier og samarbeid med trosmenigheter, kan dette bidra til selvstendigjøring hvor de finner ut hvordan de vil tro og praktisere i nytt land. På den måten kan ungdommene få en optimal utvikling i bofellesskapet, slik at de kan bli mer selvstendige når de flytter ut. «Sammen i dag. På egne ben i morgen!»

Empirien viser ansatte har lite fokus på oppfølgingen av tro og livssyn. Den individuelle oppfølgingen påvirkes av trange rammer, reduksjon av bofellesskap, nedbemanning, omorganiseringer og den ansattes forståelse og bakgrunn som tro, livssyn, ikke-tro og holdninger. Ansatte kjenner i liten grad til mandat eller faglige tilnærminger for arbeidet. Arbeidet er lite integrert i prinsippene for miljøterapi og kvalitetssikrer ikke arbeidet godt

nok. Samtidig mangler det tilsyn fra ekstern myndighet. Uten sentrale konkrete retningslinjer for oppfølgingen, skyves ansvaret først ned på kommunenivå hvor arbeidet blir kommuneavhengig. Deretter blir det personavhengig når bofelleskapet i varierende grad følger egne retningslinjer. Det kan tyde på at det er lagt for mye ansvar på den enkelte ansatte til å følge opp ungdommene. Empirien viser ansatte kan være usikre på egen kunnskap til å følge opp ungdommenes tro og livssyn. Her er det viktig ledelsen setter retningslinjene i system etter miljøterapiens prinsipper og rustet sine ansatte med kompetanse, gjennom fagligoppdatering, veiledning, refleksjon, og jobbe mot felles forståelse for mer lik standard av oppfølging.

Det er ungdommenes behov for oppfølging som skal ligge til grunn for vurderingene, innen for lovens rammer. Derfor er det viktig at bofelleskapet er bevisst sine eget mandat, retningslinjer og fagligforankring i et mer sekulært samfunn. På den måten kan bofelleskap møte ungdommer fra land hvor religionen står sterkere og ivareta deres behov i foreldrenes sted. Hensynet til barnets beste handler ikke nødvendigvis kun om å høre på hva ungdommene ønsker, selv om medvirkning er et krav. De ansatte må også vurdere oppfølgingen opp mot gjeldende lovverk, fagliglitteratur og rammer. Barnets beste skal veies opp mot andre hensyn og veie tungt i en totalvurdering, hvor medvirkning er et krav. Det er de voksne som har ansvaret for et godt tjenestetilbud og sikre ungdommene deres rettigheter. I første omgang så er det nasjonale myndigheter/IMDI som må legge klare føringer i lovverk og retningslinjer slik at de sikrer en mer felles forståelse av mandatet og sikrer mer lik standard av oppfølging med faglig forankring.

Siden bofelleskapet i kommunen ikke integrerer egne retningslinjer godt nok inni de miljøterapeutiske prinsippene og sikrer felles forståelse av retningslinjene og faglige tilnærminger som ligger til grunn for dette, blir arbeidet personavhengig. Når troen blir mer privatisert og individualisert på individnivå, kan dette blir utfordrende for institusjoner og bofelleskap på samfunnsnivå ved lite fokus på tro og livssyn. Sekularisering på samfunnsnivå fører ofte til sekularisering på individnivå (Repstad, 2020, s. 27). Derfor er det viktig å ha en bevisst praksis hvor retningslinjer og fagliggrunnlag integreres i miljøterapien, slik at ungdommene kan få den individuelle oppfølgingen de har behov for. Ansatte trenger ikke ha ekspertkunnskap om religionen (Rugkåsa og Ylvisaker, 2018, s 210). I samtaler med

ungdommene er det viktig at det anvendes en stor grad av medvirkning og myndiggjøring for å forstå ungdommenes behov og utfordringer. Her må en være bevisst over hvordan en anvender sensitivitet til religion og livssyn, slik at ikke forståelsen eller tilnærmingen blir endimensjonal.

En god, valid og etterprøvbar undersøkelse kan avdekke forhold som kan rapporteres videre. Pålitelig forskning kan gjøre en sentral endring til forbedring av samfunnet (Bjørndal, 2009, s. 143). Sentrale trekk, som ulik grad av oppfølging, manglende sentrale retningslinjer og mangelfull kvalitetssikring og tilsyn av tjenestetilbudet, vil sannsynligvis gjelde flere kommuner.

Ved rapportering til storbynettverkene, kan bofelleskapene sammen utarbeide et forslag til de overordnede retningslinjer for arbeidet. Her er det også viktig med ungdommenes perspektiv og medvirkning. Samtidig som de voksne har ansvaret for å utarbeide en god og rettferdig oppfølging som er basert på fagkunnskap, forskning og gjeldende lovverk etter hensynet til barnets beste. Videre kan det drøftes hvordan en kan få til en ekstern tilsynsmyndighet som kan foreta kvalitetssikring av tjenestene i kommunene.

Retningslinjene og kvalitetssikringen kan bidra til å sikre en god standard for tjenestetilbudet på landsbasis og hindre en tilfeldig og personavhengig praksis. Videre kan det bidra til større faglighet og sette fokus på ungdommenes behov for individuell oppfølging av tro og livssyn. Dersom ikke praksisen og manglene utbedres er det først og fremst ungdommene som taper på dette.

Et forslag til videre forskning er hva som kan bidra til styrke jentenes religiøse identitet i bofelleskap og fosterhjem, med tanke på flere EMF jenter mister religiøst nettverk når troen er i endring i nytt land. Dette kan bli mer aktuelt når det ankommer flere EMF.

Litteraturliste

Barne-, familie- og likestillingsdepartementet. (2017). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – en håndbok for kommunene*. BLD.

Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester*. (LOV-2020-06-19-74). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Barnevernloven. (2005). *Lov om barneverntjenester*. (LOV-2020-06-19-74). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Barnevernloven. (2018). *Lov om barneverntjenester*. (LOV-2020-06-19-74). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Berg, B. (2020). Bosetting, vennskap og overgang. I K. Eide. (Red.). *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg. 2020, s. 189-207). Gyldendal.

Bjørndal, A. (2009). Målet er kunnskapsbaserte og brukersentrerte tjenester. I H. Grimen og L. I. Terum (Red.), *Evidentbasert profesjonsutøvelse* (s. 125-145). Abstrakt forlag.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, (3), 77-101.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human development. Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (Red.). (2005). *Making human being human. Bioecological perspectives on human development*. Sage Publications.

Bræin, M., K. og Christie, H., J. (2020). Terapi med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg., s. 257-277). Gyldendal.

Bø, I. (2018). Barnet og de andre. Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs (5. utg., s. 169-186). Universitetsforlaget.

Dalgard, A. B., Wiggen, K. S. og Dyrhaug, T. (2018). *Enslige mindreårige flyktninger 2015-2016. Demografi, barnevern, arbeid, utdanning og inntekt*. (SSB Rapporter 2018/3).

https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/_attachment/337320?_ts=161082048c8

Danbolt, L. J. (Red.). (2014). Hva er religionspsykologi? Begrepsavklaringer i en nordisk kontekst. I Danbolt, L. J. (Red.), *Religionspsykologi*. (S. 17-31). Gyldendal Akademisk.

Dittmann I. & Jensen T. K. (2010). Enslige mindreårige flyktninger psykisk helse – en litteraturstudie. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 47(9), 812-817.

<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2010/09/enslige-mindrearige-flyktningers-psykiske-helse-en-litteraturstudie?redirected=1>

Dønnestad, E. (2015). *Ung meningsjakt*. RVT SØR. <https://rvtssor.no/aktuelt/75/ung-meningsjakt/>

Eide, G. og Fladstad T. (u.å). *Livets tre. Inspirasjonshefte*.

https://www.traumebevisst.no/program/etgodtmidlertidighjem/filer/LivetsTre_Inspirasjonshefte.pdf

Eide, K. (Red.). (2020). Hvem er de enslige mindreårige flyktingene? I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg., s. 28- 56). Gyldendal.

Ericsson, K. (2009). *Samfunnets stebarn* (s. 181-200). Universitetsforlaget.

Everett, E. L. og Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven. Hvordan begynne – og fullføre* (2. utg., s. 15-30). Universitetsforlaget

Fangen, K. (2020). *Deltakende observasjon* (2. utg., s. 236-259). Fagbokforlaget.

FNs barnekonvensjon. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Lovdata.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Forskrift om fosterhjem. (2009). *Forskrift om fosterhjem*. (Lov-1992-07-17-100-§4-22).

Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-12-18-1659>

Furseth, I. (Red.) (2015a). Innledning. I I. Furseth (Red.), *Religionenes tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet* (s. 9-20). Universitetsforlaget.

Furseth, I. (Red.). (2015c). Religionens tilbakekomst, nedgang eller økende kompleksitet? I I. Furseth (Red.), *Religionenes tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet* (s. 169-182). Universitetsforlaget.

Furseth, I., Repstad, P., Urstad, S. S. og Utaker, O.-E. (2015). Tros- og livssynssamfunnene og deres ledere – innadvendte eller utadvendte? I I. Furseth (Red.), *Religionenes tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet* (s. 1139-168). Universitetsforlaget.

Gadamer, H.-G. (2012). *Gadamer. Sannhet og metode* (6 utg., s. 302-345). Pax Forlag A/S.

Garvik, M., Paulsen V. og Berg B. (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging og av enlig mindreårige flyktninger*. (NTNU Samfunnsforskning).

<https://samforsk.brage.unit.no/samforsk-xmlui/bitstream/handle/11250/2390289/EM-rapport+2016+-+webversjon.pdf?sequence=3&fbclid=IwAR18RTTbZFWRfe9ORheqmumTqmnaNPRkW2twSETWc31ybyhA5xls97AN4>

Gjedrem, J. (2018). Barnets beste. I T. A. Ask og S. B. Eide (Red.), *Barnevernets begreper – i bevegelse* (s. 63-78). Gyldendal Norsk Forlag AS.

Grunnloven. (2012). *Kongeriket Norges Grunnlov*. (LOV-1814-05-17). Lovdata.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/KAPITTEL_1-4

Haugli, T. (2020). Hensynet til barnets beste. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt og K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (4. utg., s. 55-78). Universitetsforlaget.

Høstmælingen, N. (2020). Sivile rettigheter og friheter. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt og K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (4. utg., s. 131-155).

Universitetsforlaget.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2017). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger – En håndbok for kommunene.*

<https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/andre-filer/arbeid-med-enslige-mindrearige-asylsokere-og-flyktninger---en-handbok-for-kommunene-2017.pdf>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi. (2020, 3. desember). *Bosetting av enslige mindreårige flyktninger.* <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/slik-bosettes-flyktninger/enslige-mindrearige-flyktninger/>

Jávo, C. (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse, veiledning og behandling* (s. 55-57). Universitetsforlaget.

Johannessen, A., Tufte, P. A. og Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg., s. 23-30, 47-80, 170-171). Abstrakt forlag.

Justis- og beredskapsdepartementet (2020). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.* Revisjon 2020. (Handlingsplan, 06/2020).

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a7b49e7bffa4130a8ab9d6c2036596a/handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme-2020-web.pdf>

Kasin, O. (2008). Flerkulturell – hva er det og hvem er de? I A. M. Otterstad (Red.), *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold - fra utsikt til innsikt* (s. 55-77). Universitetsforlaget.

Kjørholt, A. T. (2010). Barn som samfunnsborgere – til barnets beste? I A. T. Kjørholt (Red.), *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* (s. 11-29). Universitetsforlaget.

Kjørholt, E. S. (2020). Prinsippet om barns rett til liv, overlevelse og optimal utvikling. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt, og K. Sandberg, (Red.). *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (4. utg., s. 79-97). Universitetsforlaget.

Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke* (2. utg., s. 10-37, 38-72). Gyldendal Akademisk.

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg., s. 20-39, 52-53, 110-111, 278-279). Gyldendal Akademisk.

Larsen, E. (2015). *Miljøterapi med barn og unge. Organisasjonen som terapeut*. Universitetsforlaget.

Lidén, H., Aasen, B., Seeberg M. L. og Staver, A. B. (2020). *Fra bosetting til voksenliv. Den kommunale tjenestekjeden for enslige mindreårige flyktninger* (Rapport 2020: 1). Institutt for samfunnsforskning. <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2641091/Fra%2bbosetting%2btil%2bvoksenliv.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lidén, H., Trøtteberg, H. S. og Ulvik, O. S. (2018). *Kommunale botiltak for barn og unge. En hvit flekk i velferdsstaten* (Rapport 2018:14). Institutt for samfunnsforskning https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2565120/Rapport_14_18_web_v2.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Magurie, M. & Delahunt, B. (2017). *Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step-by-Step Guide for learning av teaching Scholars*. All Ireland Journal of Higher Education. 9(3).

Melvik, K. & Larsen, E. (2012). *Miljøterapeutisk praksis. Fortellinger fra arbeidet med utsatte barn og unge*. Universitetsforlaget.

Nordanger D. Ø. og Braarud H. C. (2017): *Utviklingstraumer regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi* (s. 141-168). Fagbokforlaget.

Norsk organisasjon for asylsøkere, NOAS (2017): *En gjennomgang av midlertidig opphold til enslige mindreårige asylsøkere. Redd Barna, Felles organisasjonen FO, Norsk organisasjon for asylsøkere, NOAS*. https://www.noas.no/wp-content/uploads/2017/10/EMA-notat_web.pdf

NOU 2013: 1 (1998). *Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk*. Kulturdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/eecd71cd8f2a4d8aabdf5a7742e96b4d/no/pdfs/nou201320130001000dddpdfs.pdf>

Olkowska, S. og Landmark B. (Red). (2016). *Miljøterapi. Prinsipper, perspektiver og praksis* (s. 23-35, 177-189). Fagbokforlaget.

Pargament, K. I., Smith, B. W, Koeng, H. G. og Perez, L. (1998). Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors. *Journal for Scientific Study of Religion*, 37 (4), 710-724. <https://www.jstor.org/stable/1388152?seq=1>

Repstad, P. (2020). *RELIGIØSE TRENDER I NORGE*. Universitetsforlaget.

Perry, B. & Szalavitz, M. (2006). *The boy who was raised as a dog: And other stories from a child psychiatrists` notebook. What traumatized children can teach us about loss, love and healing*. Basic Books.

Regjeringen. (2020a, lest: 27. september). Tidslinje: myndighetenes håndtering av koronasituasjonen. Departementenes sikkerhets-og serviceorganisasjon (DSS). <https://www.regjeringen.no/no/tema/Koronasituasjonen/tidslinje-koronaviruset/id2692402/>

Regjeringen. (2020b, 3. mars). *Høringssvar fra Fylkesmannen i Agder*. I. P. Hansen. Justis-beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-endringer-i-utlendingsloven-og--forskriften-om-omsorgsansvaret-for-enslige-mindrearige-asylsokere-mellom-15-og-18-ar-i-mottak-mv/id2681080/?uid=e07e229c-5f76-4f45-ad9f-21eac8a2c4ad>

Regjeringen. (2019a, 16. desember). *Hørings- forslag til endringer i utlendingsloven og forskriften om omsorgsansvaret for enslige, mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år i mottak mv*. N. E. D. Mørk og Thomas Rolstad. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-endringer-i-utlendingsloven-og--forskriften-om-omsorgsansvaret-for-enslige-mindrearige-asylsokere-mellom-15-og-18-ar-i-mottak-mv/id2681080/>

Regjeringen. (2019b, 11. desember). *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion*. Departementene. https://www.regjeringen.no/contentassets/589aa9f4e14540b5a5a6144aaea7b518/handlingsplan-mot-rasisme_uu_des-2019.pdf

Regjeringen. (2019c, 21. juni). *Ny tros- og livssynspolitikk*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-tros--og-livssynspolitikk/id2661281/>

Rettighetsforskriften. (2011). *Forskrift om rettigheter ved bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon*. LOV-1992-07-17-100-§5-9. Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103>

Roland, A. S. (2012). Muslimske reaksjoner på norsk sekularisme og sekularisering. I S. Bangstad, O. Leirvik og I. T. Plesner (Red.), *Sekularisme – med norske briller* (s. 67-86). Unipub.

Rugkåsa, M. (2008). Majoriteten som premissleverandør i flerkulturelt arbeid. I A. M. Otterstad (Red.), *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt* (s. 78-95). Universitetsforlaget.

Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (2018). Kultursensitivitet. I T. A. Ask og S. B. Eide (Red.), *Barnevernets begreper – i bevegelse* (s. 200-214). Gyldendal.

Ryen, A. (2016). Research Ethics and Qualitative Research. I D. Silverman (Red.), *Qualitative Research* (4. utg., s. 31-48). SAGE Publication Ltd.

Salo-Lee, L. (2006). Intercultural Competence Research: Focuses and Challenges. I Ø. Dahl, I. Jensen og P. Nynas (Red.), *Bridges of Understanding. Perspectives on Intercultural communication* (s. 129- 132). Fagbokforlaget.

Sandberg, K. (2020a). Asylsøkende barns rettigheter. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt og K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (4. utg., s. 224-366). Universitetsforlaget.

Sandberg, K. (2020b). Barns rett til å bli hørt. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt og K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (4. utg., s. 98-130). Universitetsforlaget.

Sandberg, A., Andersen, J. C., Gasser, T. L. U., Linge, L., Mohamed, I. A. A., Shokr, S. A. og Tutenges S. (2018). *Unge muslimske stemmer. Om tro og ekstremisme* (s. 51-78, 240-254). Universitetsforlaget.

Schmidt, U. (2015). Stat og religion. I I. Furseth (Red.), *Religionenes tilbakekomst i offentligheten? Religion, politikk, medier, stat og sivilsamfunn i Norge siden 1980-tallet* (s. 105-138). Universitetsforlaget.

Schrøder, S. K. (2018). Medvirkning. I T. A. Ask og S. B. Eide (Red.), *Barnevernets begreper – i bevegelse* (s. 81-98). Gyldendal.

Stang, E. G. (2020a). Den rettslige reguleringen av omsorgssituasjonen. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg. 2020, s. 138-148). Gyldendal.

Stang, E. G. (2020b). Flyktningbarns rettsstilling. I K. Eide (Red.), *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger* (2. utg., s. 85-111). Gyldendal.

Statistisk sentralbyrå, SSB (2020/13). *Enslige mindreårige flyktninger 1996-2018. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. M. I. Kirkeberg og H. Lunde. Statistisk sentralbyrå.

https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/2659131/RAPP2020-13_web.pdf?sequence=1

St.meld. nr. 63 (1999-2006). Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999-2006. Helse- og omsorgsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-63-1997-98-/id201915/?q=åndelig&ch=1#match_0

Stifoss-Hanssen, H. og Kallenberg, K. (1998). *Livssyn og helse. Teoretiske og kliniske perspektiver*. Ad Notam Gyldendal.

Svendsen, S., Berg, B., Paulsen, V., Garvik, M. og Valenta, M. (2018).

Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. NTNU Samfunnsforskning. Mangold og inkludering.

<https://samforsk.no/Publikasjoner/2018/Kunnskapsoppsummering%20om%20enslige%20mindreårige%20asylsøkere%20og%20flyktninger%20WEB.pdf>

Synnes, R. M. (2019). *Ungdom i migrantmenigheter. Et studie for forhandlinger om religion, etnisitet og kjønn* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Agder.

Taule, L. (2014). Religion og livssyn i endring. Norge – et sekulært samfunn? Samfunnsspeilet (1/2014) 1: 9-16. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/ssp/_attachment/212567?_ts=14a5c6c11d0

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4. utg. s. 219-232). Fagbokforlaget.

Thommessen, C. S. og Neumann, C. B. (2019). *Gode hjelpere kjenner seg selv. Traumebevisst omsorg i arbeid med barn og unge* (s. 9-20). Gyldendal Damm Akademisk.

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis* (s. 71-95, 170-171). Gyldendal.

Trossamfunnsloven (2020). *Lov om tros- og livssynssamfunn*. (LOV-2020-04-24-31). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>

Urstad, S. (2017). The religiously unaffiliated in Norway. *Nordic Journal of Religion and society* 30(1), s. 61-81.

Utlendingsdirektoratet (2020, 4. desember). *Asylsøknader enslige mindreårige asylsøkere (2020)*. <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylsoknader-enslige-mindrearige-asyloskere-2020/>

Winsvold, M., Mjelde, H. L. og Loga J. (2017). *Trossamfunn som arena for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*. (Rapport 2017:4). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2017. https://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2018/03/Trossamfunn_som_arena_for_forebygging_av_radikaliserings_og_voldelig_ekstremisme.pdf

Zahavi, D. (2014). Fænomenologi. I F. Collin og S. Kjøppe (Red.), *Humanistisk videnskapsteori* (3. utg., s. 189- 222). Lindhardt og Ringhof.

Vedlegg 1

Vil du delta i forskningsprosjektet

Oppfølging av tro og livssyn blant enslige mindreårige flyktninger?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge hvordan ansatte praktiserer individuell oppfølging av tro til enslige mindreårige flyktninger og hvordan ungdommene erfarer og opplever oppfølgingen. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er en mastergrad i interkulturelt arbeid. Formålet er å belyse hvordan ansatte praktiserer individuell oppfølging av tro og livssyn, for å få frem ungdommenes erfaringer av oppfølgingen i 2 bofellesskap fordelt på to ulike kommuner. Jeg ønsker å kartlegge:

- Verdifull praksis som er utarbeidet i de ulike bofellesskapene.
- Ansattes beskrivelser av praktisering av individuelle vurderinger til barnets beste
- Utfordringer i arbeidet.
- Hvordan blir tro og livssyn fulgt opp fra KUPPen fra mottakene i bofellesskapene.
- Hvilke holdninger har de ansatte har til ungdommenes tro og hvordan opplever ungdommene at ansatte forholder seg til deres tro og livssyn.
- Hva tro betyr for ungdommene og hvordan erfarer ungdommene oppfølging av tro og livssyn i bofellesskapene både av ansatte og verge/hjelpeverge.
- Hva trenger ungdommene av oppfølging av tro og livssyn.
- Samarbeid i forhold til oppfølging av tro og livssyn.
- Religiøse- og livssyns lederes oppfatning av oppfølging av tro i boligene, samarbeid, ungdommenes behov for oppfølging, hvor viktig tro/livssynet er for ungdommene og hvilke utfordringer i forhold til tro/livssyn ungdommene står ovenfor.

Formålet med masteren er i tillegg til problemstillingen å bidra til økt fokus på betydningen av tro og livssyn i en helhetlig oppfølging av enslige mindreårige flyktninger. Synliggjøring av manglende felles standard for god omsorg i bofellesskap, med fokus på oppfølging av tro og livssyn. For å bedre praksis til ungdommenes beste ønsker jeg å publisere min master når den er ferdig.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg har valgt ut to bofellesskap fordelt på to kommuner i Norge som vil anonymiseres og grovkategoriseres i hvilken del av landet kommunene befinner seg i (f.eks. øst, vest, Midt-Norge, Nord-Norge). I de kommuner som har flere bofellesskap, velger leder for alle bofellesskap eller boligleder ut hvilket bofellesskap som skal tas utgangspunkt i for forskningsprosjektet.

Boligleder vil rekruttere informanter blant ansatte (2-3 fra hvert bofellesskap) og 2-3 utflyttede enslige mindreårige flyktninger fra hver kommune. Informantene vil være fra 18 år til 24 år. I de kommunene hvor oppfølging av utflyttede ungdommer er lagt til en annen tjeneste, vil leder for denne tjenesten rekruttere ungdommene.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du vil delta i et en til en intervju som vil ta ca. 60-90 minutter, med ti minutters pause i ca. midten. Dette vil være et intervju med oppmøte, telefon samtale, samtale over Skype eller Teams. (I f.eks. koronatider kan det være lurt å unngå én til én intervju med oppmøte pga. fare for smitte.) Intervjuet inneholder hovedsakelig spørsmål for:
  - *ungdommene* om din tro, hvordan du erfarer og opplever oppfølging av/hjelp til tro og livssyn i bofellesskapet og ditt behov for oppfølging/hjelp til din tro/livssyn.
  - *ansatte* om mandat for oppfølging av tro, hvordan du følger opp tro i boligene, hvorvidt det foretas individuelle vurderinger og hvordan holdninger og tro kan påvirke oppfølgingen.
  - *religiøse- og livssyns ledere* om samarbeid med bofellesskapene, hva du ser av verdifull praksis og utfordringer i oppfølgingen av tro i boligene, hva sekulariseringen har ført til for oppfølgingen av tro, hva tro kan bety for ungdommene og utfordringer de trenger hjelp til.
- Informasjonen som blir gitt i intervjuet vil bli registrert elektronisk. Informasjonen vil bli lagret på en minnebrikke som er kryptert under lagring. Når jeg skriver ned det som blir sagt (transkribering), vil internett være avkoblet. Jeg har kode både på min data og min mobil som kun jeg kjenner til. Jeg vil anonymisere alle personopplysninger (som navn, kontaktinformasjon, bosted) til personer som enten er med eller som blir nevnt i intervjuet. Kommunene vil også bli anonymisert og grovkategorisert for å hindre gjenkjenning. Etter transkribering vil dataene bli med i en analyse.
- For hvert intervju vil jeg sette et nr. i stedet for navn og kommune, slik at ingen kan finne ut hvem som sa hva. Jeg vil holde navn og intervju fra hverandre. Alder vil være innenfor 18-24 år og vil ikke spesifiseres nærmere for å verne om personvernet til ungdommene.
- Jeg har taushetsplikt. Det er viktig at du ikke nevner navn eller noe som kan gjøre at noen vil bli i gjenkjent av det du forteller om.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil være min veileder og meg som har tilgang til forskningsprosjektet og personvernsopplysningene ved behandlingsansvarlig institusjon.
- For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene dine og får adgang til og kontaktopplysningene dine, vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data», lagre datamaterialet på en kryptert minnebrikke, aktivere kodelås på data og mobil. Opplysningene krypteres under lagring.
- Jeg ønsker å publisere masteren. Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon vedrørende informasjon som blir gitt underintervjuet da all informasjon vil anonymiseres. Datamaterialet vil bli anonymisert. Ofte er dette ved prosjektslutt.
- Data vil bli oppbevart uten personopplysninger etter prosjektet avsluttes.
-

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 10.08.2022. Personopplysningene og lydopptakene vil bli slettet samme dato for etterprøvbarehet av informasjonen. Opplysningene vil bli lagret i et lås skap. Det vil være kun meg som har tilgang til dette. Prosjektslutt er den 10.08.2022.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID vitenskapelige høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- VID vitenskapelige høyskole ved Camilla Løvslund med telefon nr. 40764464, mail adr.: camilla.lov@gmail.com og min veileder Memory Jane Tembo, mail adr.: memory.tembo@vid.no, mob.nr.: 51516259.
- Vårt personvernombud hos VID vitenskapelige høyskole er: Nancy Yue Liu, mob.nr.: 938 56 277 og mail adresse: nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Memory Jane Tembo
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Camilla Løvslund
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet tilrettelegging av tro blant enslige mindreårige flyktninger i bofellesskap, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i en til en intervju ved oppmøte, telefonsamtale eller gjennom digitale løsninger som skype eller Teams. Det vil kun bli opptak av lyd på ekstern lydopptaker.
- at mine personopplysninger lagres til prosjektslutt, for etterprøvbarehet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2

Vil du delta i forskningsprosjektet

Oppfølging av tro og livssyn blant enslige mindreårige flyktninger?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge hvordan ansatte praktiserer individuell oppfølging av tro til enslige mindreårige flyktninger og hvordan ungdommene erfarer og opplever oppfølgingen. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er en mastergrad i interkulturelt arbeid. Formålet er å belyse hvordan ansatte praktiserer individuell oppfølging av tro og livssyn, for å få frem ungdommenes erfaringer av oppfølgingen i bofellesskap. Jeg ønsker å kartlegge:

- Verdifull praksis som er utarbeidet i de ulike bofellesskapene.
- Hvordan kvalitetssikres en minimumsstandard for god oppfølging av tro og livssyn til ungdommene.
- Ansattes og leders/fagkoordinators beskrivelser av praktisering av individuelle vurderinger til barnets beste
- Utfordringer i arbeidet.
- Hvordan blir tro og livssyn fulgt opp fra KUPPen fra mottakene i bofellesskapene.
- Hvilke holdninger har de ansatte har til ungdommenes tro og hvordan opplever ungdommene at ansatte forholder seg til deres tro og livssyn.
- Hva tro betyr for ungdommene og hvordan erfarer ungdommene oppfølging av tro og livssyn i bofellesskapene både av ansatte og verge/hjelpeverge.
- Hva trenger ungdommene av oppfølging av tro og livssyn.
- Samarbeid i forhold til oppfølging av tro og livssyn.
- Religiøse- og livssyns lederes oppfatning av oppfølging av tro i boligene, samarbeid, ungdommenes behov for oppfølging, hvor viktig tro/livssynet er for ungdommene og hvilke utfordringer i forhold til tro/livssyn ungdommene står ovenfor.

Formålet med masteren er i tillegg til problemstillingen å bidra til økt fokus på betydningen av tro og livssyn i en helhetlig oppfølging av enslige mindreårige flyktninger. Synliggjøring av manglende felles standard for god omsorg i bofellesskap, med fokus på oppfølging av tro og livssyn.

For å bedre praksis til ungdommenes beste ønsker jeg å publisere min master når den er ferdig.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

VID vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg har valgt ut et bofelleskap i Norge som vil anonymiseres og grov kategoriseres i hvilken del av landet kommunen befinner seg i (f.eks. øst, vest, Midt-Norge, Nord-Norge). Dersom kommunen har flere bofellesskap, velger leder for alle bofellesskap eller boligleder ut hvilket bofellesskap som skal tas utgangspunkt i for forskningsprosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du vil delta i et en til en intervju som vil ta ca. 60-120 minutter, med ti minutters pause i ca. midten. Dette vil være et intervju med oppmøte, telefon samtale, samtale over Skype eller Teams. (I f.eks. koronatider kan det være lurt å unngå én til én intervju med oppmøte pga. fare for smitte.) Intervjuet inneholder hovedsakelig spørsmål for:
  - ungdommene om din tro, hvordan du erfarer og opplever oppfølging av/hjelp til tro og livssyn i bofellesskapet og ditt behov for oppfølging/hjelp til din tro/livssyn.
  - Ansatte/leder/fagkoordinator om mandat for oppfølging av tro, hvordan følges tro opp i boligene, hvorvidt det foretas individuelle vurderinger, utfordringer i arbeidet og hvordan holdninger og tro kan påvirke oppfølgingen.
  - religiøse- og livssyns ledere om samarbeid med bofellesskapene, hva du ser av verdifull praksis og utfordringer i oppfølgingen av tro i boligene, hva sekulariseringen har ført til for oppfølgingen av tro, hva tro kan bety for ungdommene og utfordringer de trenger hjelp til.
- Informasjonen som blir gitt i intervjuet vil bli registrert elektronisk. Informasjonen vil bli lagret på en minnebrikke som er kryptert under lagring. Når jeg skriver ned det som blir sagt (transkribering), vil internett være avkoblet. Jeg har kode både på min data og min mobil som kun jeg kjenner til. Jeg vil anonymisere alle personopplysninger (som navn, kontaktinformasjon, bosted) til personer som enten er med eller som blir nevnt i intervjuet. Kommunen vil også bli anonymisert og grovkategorisert for å hindre gjenkjenning. Etter transkribering vil dataene bli med i en analyse.
- For hvert intervju vil jeg sette et nr. i stedet for navn og kommune, slik at ingen kan finne ut hvem som sa hva. Jeg vil holde navn og intervju fra hverandre.
- Jeg har taushetsplikt. Det er viktig at du ikke nevner navn eller noe som kan gjøre at noen vil bli i gjenkjent av det du forteller om.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil være min veileder og meg som har tilgang til forskningsprosjektet og personvernsopplysningene ved behandlingsansvarlig institusjon.
- For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene dine og får adgang til og kontaktopplysningene dine, vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data», lagre datamaterialet på en kryptert minnebrikke, aktivere kodelås på data og mobil. Opplysningene krypteres under lagring.
- Jeg ønsker å publisere masteren. Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon vedrørende informasjon som blir gitt underintervjuet da all informasjon vil anonymiseres.

Datamaterialet vil bli anonymisert. Ofte er dette ved prosjektslutt.

- Data vil bli oppbevart uten personopplysninger etter prosjektet avsluttes.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 10.08.2022. Personopplysningene og lydopptakene vil bli slettet samme dato for etterprøvbarehet av informasjonen. Opplysningene vil bli lagret i et lås skap. Det vil være kun meg som har tilgang til dette. Prosjektslutt er den 10.08.2022.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID vitenskapelige høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- VID vitenskapelige høyskole ved Camilla Løvslund med telefon nr. 40764464, mail adr.: camilla.lov@gmail.com og min veileder Memory Jane Tembo, mail adr.: memory.tembo@vid.no, mob.nr.: 51516259.

- Vårt personvernombud hos VID vitenskapelige høyskole er: Nancy Yue Liu, mob.nr.: 938 56 277 og mail adresse: nancy.yue.liu@diakonhjemmet.no.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Memory Jane Tembo
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Camilla Løvslund
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet tilrettelegging av tro blant enslige mindreårige flyktninger i bofellesskap, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i en til en intervju ved oppmøte, telefonsamtale eller gjennom digitale løsninger som skype eller Teams. Det vil kun bli opptak av lyd på ekstern lydopptaker.
- at mine personopplysninger lagres til prosjektslutt, for etterprøvbarehet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3

Intervjuguide

av utflyttede enslige mindreårige flyktninger.

1. Introduksjon:

- Formål med masteroppgaven.
- Samtykke - rettigheter, personvern, konfidensialitet, konsekvenser for undersøkelsen, informasjon om å unngå fulle navn og identifiserbare opplysninger om tredjepart (andre mennesker)(skulle det likevel forekomme vil dette bli slettet/anonymisert i transkriberingen) og underskrift).

2. Informasjon

Dato:	Kommune nr.:	Informant nr.:
Tidspunkt: Fra ____ til ____	Intervjuer:	Fødested:
Morsmål:	Alder ved ankomst:	Tidsperiode i bofelleskap?
Måneder siden utflytting:	Botilbud/oppfølging:	

3. Tro og livssyn

Flere hendelser og forhold/ting kan være tøft i livet og spesielt for de som må flykte fra sin familie og sitt hjemland. Noen har mistet sine kjære, noen har sett og hatt vonde opplevelser. Det kan også være andre situasjoner som kan være vanskelig. Dette kan være mobbing, føle seg ensom, m.m. Dette kan kalles stormer i livet. Noen er store og noen små.

3.1 Uten å si hva denne situasjonen var, hvor tøft hadde du det da det stormet som verst i livet ditt på en skala fra 1-10, hvor 1 er minst og 10 er mest? Hvor på skalaen er du nå? Hadde troen eller ditt livssyn noe å gjøre med hvor du er på skalaen nå i forhold til tidligere da det stormet som verst, i så fall på hvilken måte?

3.2 Hva tror du på og hva betyr troen eller livssynet for deg?

3.3 I perioden du bodde i bofellesskapet, hva var viktig for deg å gjøre i det daglige i forhold til din tro/livssyn?

4. Overgang mellom mottak og bofellesskap

4.1 Da du var på mottaket, snakket dere om hva du trengte hjelp til i forhold til tro/livssyn i bofellesskapet?

5. Oppfølging/hjelp av tro og livssyn i bofellesskap

5.1 Ble du spurt om hvordan du trengte oppfølging av/hjelp til tro/livssyn, og ble dette skrevet ned i en plan?

5.2 Hvordan opplevde du at ansatte fulgte opp/hjalp deg med tro/livssyn?

5.3 Hva trengte du oppfølging/hjelp til i forhold til å praktisere/gjøre tro eller livssyn?

5.4 Opplevde du det var forskjell på oppfølging/hjelp til din tro/livssyn fra de ansatte, i så fall på hvilken måte?

5.5 Hva tror du ansatte tenkte om din tro/livssyn, og det du praktiserer/gjør i forhold til din tro/livssyn?

5.6 Hva tenker du ansatte burde vite om din tro/livssyn, som både er viktig og utfordrende/vanskelig for deg?

5.7 Hvordan opplevde du at ansatte viste respekt for din tro/livssyn?

6. Verge og tolk

6.1 Hjalp din verge/hjelpeverge deg slik at du fikk hjelp til din tro/livssyn, i tilfelle hvordan?

6.2 Har du fått tilbud om tolk i samtaler om tro/livssyn med de ansatte, i tilfelle, hvordan var det?

7. Samarbeid med tros- og livssyns samfunn, skole og fritidsaktiviteter

7.1 Hvilken form for kontakt hadde du og de ansatte med ditt eventuelle tros- eller livssynssamfunn?

7.2 Hvordan var samarbeidet med skole og fritidsaktiviteter i forhold til din tro/livssyn?

8. Avslutningsvis

8.1 Er det noe annet du vil si i forhold til oppfølging av eller hjelp til tro/livssyn?

8.2 Hvordan var opplevde du å delta på dette intervjuet?

Dersom du har spørsmål eller fortelle noe mer, kan du ta kontakt med meg. Tusen takk for at du ville delta i intervjuet!

Vedlegg 4

Intervjuguide av ansatte i bofellesskap.

1. Introduksjon:

- Formål med masteroppgaven.
- Samtykke (rettigheter, personvern og underskrift).

2. Opplysninger

Dato:

Kommune nr.:

Informant nr.:

Tidspunkt: Fra ____ til ____

Kjønn:

Fødested:

Intervjuer:

Stilling:

Arbeidserfaring:

Ansatt siden:

3. Mandat, struktur og retningslinjer

3.1 Er du kjent med om det foreligger lokale/sentrale føringer og retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn i bofellesskap?

3.2 Hvordan er ansvaret delegert for oppfølging av tro og livssyn på din bolig og hva inneholder dette ansvaret? Hvilke faglige tilnærminger anvendes for arbeidet?

3.3 Hvem har ansvar for å føre tilsyn og kvalitetssikre arbeidet i bofellesskapet? Finnes det en gylden grense for hva som er god nok omsorgstilbud i forhold til tro og livssyn?

4. Overgang mellom mottak og bofellesskap

4.1 På hvilken måte erfarer du at KUPP (kartlegging og oppfølgingsplan) og MAP (mål og arbeidsplan) i mottakene om tro og livssyn, blir fulgt opp videre i bofellesskapet?

5. Oppfølging av tro og livssyn i bofellesskap

5.1 Hvordan erfarer du at tilretteleggingen og oppfølgingen dokumenteres i kartleggingsplaner, individuelle planer, handlingsplaner og tiltaksplaner?

5.2 På hvilke måte erfarer du at tro og livssyn til ungdommene følges opp i praksis?

5.3 På hvilken måte erfarer du at det foretas individuelle vurderinger til barnet beste i forhold til tro og livssyn? Hvilket syn på ungdommene i store trekk tas utgangspunkt i ved vurdering av grad av oppfølging (selvstendig/uselvstendig, trenger mye omsorg/lite omsorg).?

5.4 Hva tenker du ungdommene trenger av individuell tilrettelegging av tro og livssyn?

5.5 Har du noen gang vært usikker på om eller hvordan følge opp ungdommene i forhold til tro og livssyn?

5.6 Hva har du erfart at tro kan bety for ungdommene og hva kan oppfølging av tro bety for ungdommene? Hva må til for å bli trygg på dette?

5.7 Har dere fokus på at tro og livssyn kan både være en styrke og en utfordring?

5.8 Har du erfart at egen forforståelse, tro og livssyn kan påvirke individuelle vurderinger?

5.9 Kan oppfølging av tro og livssyn ha noe med traumebevisst omsorg å gjøre? I tilfelle hvordan?

5.10 På hvilken måte erfarer du at det anvendes kultursensitivitet i oppfølging av tro og livssyn? I følge Cecilie Jåvo i Marianne Rugkåsa og Signe Ylvisaker (2018, s. 203) betyr kultursensitivitet å:

«...være bevisst på at kulturelle forskjeller og likheter finnes, og at dette vil påvirke våre verdier, læring og atferd. I en behandlingssituasjon vil kultursensitivitet bety å kunne oppdage og forstå i hvilken grad kulturelle faktorer påvirker kommunikasjon og den sosiale interaksjonen.» (gjengitt fra Rugkåsa og Ylvisaker 2018, s. 203.)

5.11 Hvordan viser du respekt for ungdommenes tro og livssyn?

5.12 I rettighetsforskriften § 7, 4 ledd står det at «Beboeren skal ikke utsettes for utilbørlig påvirkning eller påtrykk av livssynsmessig....art». Hvordan fungerer dette i praksis?

5.13 Hvilke konsekvenser erfarer du sekulariseringen i samfunnet har for den individuelle oppfølgingen? Sekularisering (verdsliggjøring) er når kultur, mennesker og samfunnsliv løses opp fra normer og religiøse autoriteter, i følge Det store norske leksikon (2020).

6. Verge og tolk

6.1 Hvordan har eventuelt vergen/hjelpevergen bidratt til individuell oppfølging av tro og livssyn for ungdommene?

6.2 I hvilken grad tilbys tolk for sikring av forståelse og formidling i samtaler om tro og livssyn med ungdommene?

7. Samarbeid med tros- og livssynssamfunn, skole og fritidsaktiviteter

7-1 I hvilken grad har dere samarbeid med 1. tros- og livssynssamfunn, 2. skole og 3. fritidsaktiviteter på en skala fra 0-10, hvor 10 er mest og forklar på hvilken måte?

8.0 Avslutningsvis

8.1 Andre ting du tenker er viktig eller som kan gjøres annerledes i individuell oppfølging av tro og livssyn?

8.2 Hvordan var det for deg å delta i intervjuet?

Tusen takk for ditt bidrag!

Litteraturliste

Det store norske leksikon, (2020, 30. mars). Sekularisering. Hentet fra:

<https://snl.no/sekularisering>

Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (2018). Kultursensitivitet. I Ask, Torunn Alise og Solveig Botnen Eide (Red.) Barnevernets begreper – i bevegelse (s. 203). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vedlegg 5

Intervjuguide

av tros- og/eller livssyns ledere.

1. Introduksjon:

- Formål med masteroppgaven.
- Samtykke (rettigheter, personvern, konfidensialitet og underskrift).

2. Informasjon

Dato:

Kommune nr.:

Informant nr.:

Tidspunkt: Fra ____ til ____

Intervjuer:

Fødested:

Alder ved ankomst til Norge?

Alder nå?

Stilling:

Arbeidserfaring:

3. Tro

3.1 Hvilken kontakt har du hatt med enslige mindreårige flyktninger som bor i bofelleskap?

3.2 Hva har du erfart at tro kan bety for ungdommene?

3.3 På hvilken måte erfarer du at tro kan både være en ressurs og en utfordring for enslige mindreårige flyktninger?

4. Oppfølging

4.1 På hvilken måte opplever du at ansatte følger opp tro til ungdommene?

4.2 Hva tenker du ungdommene trenger av oppfølging av tro i bofelleskapene?

4.3 Hva er viktig at ansatte vet om ungdommenes tro, både tro som ressurs og utfordringer for å gjøre en god jobb?

4.4 Hva er viktig at ansatte tar hensyn til i samtaler om tro med tolk tilstede?

4.5 Erfarer du at det anvendes det nok kultursensitivitet i oppfølgingen av tro?

I følge Cecilie Jàvo i Marianne Rugkåsa og Signe Ylvisaker (2018) betyr kultursensitivitet å:

«...være bevisst på at kulturelle forskjeller og likheter finnes, og at dette vil påvirke våre verdier, læring og atferd. I en behandlingssituasjon vi kultursensitivitet å kunne oppdage og forstå i hvilken grad kulturelle faktorer påvirker kommunikasjon og den sosiale interaksjonen.» (gjengitt fra Rugkåsa og Ylvisaker 2018, s. 203.)

4.6 Hvilke konsekvenser erfarer du sekulariseringen i samfunnet har for individuell oppfølging? Sekularisering (verdsliggjøring) kan være at når kultur, mennesker og samfunnsliv løses opp fra normer og religiøse autoriteter i følge Det store norske leksikon (2020).

5. Samarbeid

5.1 Har du hatt samarbeid med ansatte og vergen/hjelpevergen vedrørende oppfølging av tro, i tilfelle hvordan? Hva kan du/ditt tros-/livssynssamfunn tilby av tjenester?

6. Avslutningsvis

6.1 Andre ting du tenker som er viktig i forhold til individuell oppfølging av tro?

6.2 Hvordan var det for deg å delta i intervjuet?

Tusen takk for ditt bidrag!

Litteraturliste

Det store norske leksikon, (2020, 30. mars). Sekularisering. Hentet fra:

<https://snl.no/sekularisering>

Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (2018). Kultursensitivitet. I Ask, Torunn Alise og Solveig Botnen Eide (Red.) Barnevernets begreper – i bevegelse (s. 203).Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vedlegg 6

Intervjuguide

av leder/fagkoordinator i bofellesskap.

1. Introduksjon:

- Formål med masteroppgaven.
- Samtykke (rettigheter, personvern og underskrift).

2. Opplysninger

Dato:

Kommune nr.:

Informant nr.:

Tidspunkt: Fra ____ til ____

Kjønn:

Fødested:

Intervjuer:

Stilling:

Arbeidserfaring: Ansatt

siden:

Antall ungdommer på bolig:

Antall ansatte på bolig:

Hvordan er EM arbeidet organisert i kommunen og hvordan opplever du samarbeidet:

3. Mandat, struktur og retningslinjer

3.1 Er du kjent med om det foreligger lokale/sentrale føringer og retningslinjer for oppfølging av tro og livssyn i bofellesskap? Hvordan utarbeides retningslinjer og rutiner for oppfølging av tro og livssyn i deres kommune i forhold til bofellesskapet? Hvem har ansvar for utarbeidelse av retningslinjene og hvem utfører? Hvordan fungerer intensjonene og praksis for oppfølgingen av tro og livssyn i dag? Forhold som kan påvirke praksisen? Noe som kunne vært annerledes?

3.2 Hvordan er ansvaret delegert for oppfølging av tro og livssyn på din bolig og hva inneholder dette ansvaret? Hvilke faglige tilnærminger anvendes for arbeidet?

3.3 Hvem har ansvar for å føre tilsyn og kvalitetssikre arbeidet i bofelleskapet? Finnes det en gylden / minimums grense for hva som er god nok omsorgstilbud i forhold til tro og livssyn? I en tid nå har det kommet færre flyktninger til Norge og ofte må en nedbemanne bofelleskapene, hvordan påvirker dette oppfølgingen og kvaliteten på det faglige arbeidet?

4. Overgang mellom mottak og bofelleskap

4.1 På hvilken måte erfarer du at KUPP (kartlegging og oppfølgingsplan) og MAP (mål og arbeidsplan) i mottakene om tro og livssyn, blir fulgt opp videre i bofelleskapet?

5. Oppfølging av tro og livssyn i bofelleskap

5.1 Hvordan erfarer du at tilretteleggingen og oppfølgingen dokumenteres i kartleggingsplaner, individuelle planer, handlingsplaner og tiltaksplaner? Hvordan føler du opp som leder at ansatte gjør et godt og grundig planarbeid, miljøterapi og daglig oppfølging av ungdommene?

5.2 På hvilke måte erfarer du at tro og livssyn til ungdommene følges opp i praksis?

5.3 På hvilken måte erfarer du at det foretas individuelle vurderinger til barnet beste i forhold til tro og livssyn? Hvilket syn på ungdommene i store trekk tas utgangspunkt i ved vurdering av grad av oppfølging (selvstendig/uselvstendig, trenger mye omsorg/lite omsorg)?

5.4 Hva tenker du ungdommene trenger av individuell tilrettelegging av tro og livssyn?

5.5 Har ansatte noen gang vært usikker på om eller hvordan følge opp ungdommene i forhold til tro og livssyn? Ulik praksis fra ansatte? Hva må til?

5.6 Hva har du erfart at tro kan bety for ungdommene og hva kan oppfølging av tro bety for ungdommene? Hva må til for å bli trygg på dette?

5.7 Har dere fokus på at tro og livssyn kan både være en styrke og en utfordring?

5.8 Har du erfart at ansattes egen forforståelse, tro og livssyn kan påvirke individuelle vurderinger?

5.9 Kan oppfølging av tro og livssyn ha noe med traumebevisst omsorg å gjøre? I tilfelle hvordan?

5.10 På hvilken måte erfarer du at det anvendes kultursensitivitet i oppfølging av tro og livssyn? I følge Cecilie Jàvo i Marianne Rugkåsa og Signe Ylvisaker (2018, s. 203) betyr kultursensitivitet å:

«...være bevisst på at kulturelle forskjeller og likheter finnes, og at dette vil påvirke våre verdier, læring og atferd. I en behandlingssituasjon vil kultursensitivitet bety å kunne oppdage og forstå i hvilken grad kulturelle faktorer påvirker kommunikasjon og den sosiale interaksjonen.» (gjengitt fra Rugkåsa og Ylvisaker 2018, s. 203).

5.11 Hvordan viser ansatte respekt for ungdommenes tro og livssyn?

5.12 I rettighetsforskriften § 7, 4 ledd står det at «Beboeren skal ikke utsettes for utilbørlig påvirkning eller påtrykk av livssynsmessig....art». Hvordan fungerer dette i praksis?

5.13 Hvilke konsekvenser erfarer du sekulariseringen, hvis du mener det er sekularisering, i samfunnet har for den individuelle oppfølgingen? Sekularisering (verdsliggjøring) er når kultur, mennesker og samfunnsliv løses opp fra normer og religiøse autoriteter, i følge Det store norske leksikon (2020).

6. Verge og tolk

6.1 Hvordan har eventuelt vergen/hjelpevergen bidratt til individuell oppfølging av tro og livssyn for ungdommene?

6.2 I hvilken grad tilbys tolk for sikring av forståelse og formidling i samtaler om tro og livssyn med ungdommene?

7. Samarbeid med tros- og livssynssamfunn, skole og fritidsaktiviteter

7.1 I hvilken grad har dere samarbeid med 1. tros- og livssynssamfunn, 2. skole og 3. fritidsaktiviteter på en skala fra 0-10, hvor 10 er mest og forklar på hvilken måte?

8. Avslutningsvis

8.1 Andre ting du tenker er viktig eller som kan gjøres annerledes i individuell oppfølging av tro og livssyn?

8.2 Hvordan var det for deg å delta i intervjuet?

Tusen takk for ditt bidrag!

Litteraturliste

Det store norske leksikon, (2020, 30. mars). Sekularisering. Hentet fra:
<https://snl.no/sekularisering>

Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (2018). Kultursensitivitet. I Ask, Torunn Alise og Solveig Botnen Eide (Red.) Barnevernets begreper – i bevegelse (s. 203). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vedlegg 7

NSD MELDESKJEMA FOR BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Norsk ▾ Camilla Løvslund ▾

NSD sin vurdering Skriv ut

Prosjekttittel
Hvordan praktiserer ansatte i bofellesskap individuell oppfølging av flyktnings tro og livssyn til barnets beste, og hvordan erfarer ungdommene denne oppfølgingen.

Referansenummer
392703

Registrert
15.04.2020 av Camilla Løvslund - camilla.lov@gmail.com

Behandlingsansvarlig institusjon
VID vitenskapelige høyskole / Senter for misjon og globale studier

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)
Memory Jayne Tembo, memory.tembo@vid.no, tlf: 51516259

Type prosjekt
Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student
Camilla Løvslund, camilla.lov@gmail.com, tlf: 40764464

Prosjektperiode
27.05.2020 - 10.08.2022

Status
11.09.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

11.09.2020 - Vurdert
VURDERING AV ENDRING
NSD har vurdert endringen registrert 09.09.20.

Det er lagt til et utvalg som består av leder eller fagkoordinator av bofellesskap for enslige mindreårige flyktninger. Datakilden vil være personlig intervju. Intervjuguide og informasjonsskriv er vedlagt.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 11.09.20. Behandlingen kan fortsette.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET
NSD vil følge opp underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje F. Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

02.06.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 02.06.20 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html
Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om etnisitet, religion og filosofisk overbevisning, samtalmannelige kategorier av personopplysninger frem til 10.08.22.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

TAUSHETSPLIKT

Utvalg 2 og 3 i prosjektet er ansatte i bofellesskap og ledere i tros- og/eller livssynssamfunn. De har taushetsplikt. Det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke registreres taushetsbelagte opplysninger. Vi anbefaler at dere minner informantene om dette i forkant av intervjuene. Vi anbefaler at dere er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, sted og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Skype og Teams er databehandlere i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingene oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje F. Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)